

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Första kammaren.

Nr 27.

Måndagen den 10 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 27, 28, 29 och 30 nästlidne juni.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 455, till Konungen i anledning av riksdagens år 1943 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1942—30 juni 1943.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial nr 230, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45;

bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m., i vad propositionen avser stämpelavgiften för expeditioner från civilförsvarsstyrelsen;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 70, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner till f. d. befattningshavare vid riksdagens verk;

nr 71, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner till f. d. arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk; samt

nr 72, angående ersättning till två riksdagsvaktmästare vid inkallelse till militärtjänstgöring;

andra lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

andra särskilda utskottets memorial och utlåtanden:

nr 4, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra särskilda utskottets utlåtande nr 3 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brandlag och brandstadga m. m. dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till brandväsendet, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillsättande av länsombud för krigsmaterielverket;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret, m. m. jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 10, angående ersättning till kanslipersonalen hos andra särskilda utskottet; ävensom

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.06 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 11 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen.

Ang. rätt att
utsläppa får
på gemensamt
bete.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Bergquist**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Jones Erik Anderssons interpellation angående rätt att utsläppa får på gemensamt bete, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Jones Erik Andersson till mig framställt fråga, dels huruvida jag ansåge att 1933 års ägofredslag med bl. a. förbud för mulbete av får borde tillämpas med den urskillning och det hänsynstagande till speciella förhållanden, som omsorgen om vår klädesvaruförsörjning i nuvarande tidsläge krävde, och dels huruvida jag, om så vore förhållandet, vore beredd att snarast till vederbörande göra framställningar härom eller på annat sätt vidtaga åtgärder i antytt syfte.

Lagstiftningsfrågor angående ägofred ankomma på justitiedepartementet. Ärenden angående tillämpning av ägofredslagstiftningen handläggas åter inom jordbruksdepartementet. Efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet får jag som svar på interpellationen anföra följande.

Frågan om lämpligheten av att får och getter släppas till bete i skogsmark har sedan lång tid tillbaka varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Från skogsvårdshåll har framhållits den skadegörelse, som genom fri betesgång vållas skogsäterväxten framför allt av getter men även av får. Med hänsyn härtill har framkommit en strävan att genom tillskapande av kulturbeten eller på annat sätt såvitt möjligt undvika den fria betesgången å skogsmarken.

1933 års ägofredslag innehåller i nu ifrågavarande hänseende huvudsakligen följande. Lagen upptager den redan tidigare gällande huvudprincipen, att ägare av hemdjur är skyldig att hålla sådan vård om djuren, att dessa ej olovligen inkomma på annans ägor. Såvitt angår förhållandet mellan grannar begränsas emellertid vårdnadsplikten genom lagens bestämmelser om stängselskyl-

Ang. rätt att utsläppa får på gemensamt bete. (Forts.)

dighet. Envar av grannarna äger vitsord att påkalla stängsel, där de i lagen givna förutsättningarna föreligga.

Enligt ägofredslagen skall stängsel vara så beskaffat att det fredar mot större hemdjur, d. v. s. hästar och nötkreatur. Kungl. Maj:t har dock i lagen tillerkänts befogenhet att, efter hörande av vederbörande landsting och hushållningssällskap, för visst län eller viss del av län föreskriva att stängsel skall freda jämväl mot mindre hemdjur eller visst slag av sådana djur. Med stöd härav har genom kungörelse den 21 december 1933 förordnats, att stängsel skall freda, i fråga om Färö socken i Gotlands län och Tjörns härad i Göteborgs och Bohus län mot får samt i Västernorrlands och Jämtlands län mot får och getter. I andra delar av landet gäller åter att ägare av får icke kan erhålla lindring i sin skyldighet att hålla vård om djuren genom att påfordra att grannfastighet deltagar i kostnaden för uppsättande av stängsel som fredar mot får, liksom ej heller grannfastighetens ägare har rätt att påkalla sådant stängsel.

Lagen medger rätt till gemensamt bete å ohägnad skogs- eller utmark. Denna betesrätt är emellertid underkastad flera inskränkningar. Å den gemensamma betesmarken må sålunda från fastighet, vartill hör del i marken eller på grund av servitut betesrätt därå, ej utsläppas flera hemdjur än som skäpligen kunna vinterfödas å fastigheten. Den i detta sammanhang viktigaste inskränkningen i rätten till gemensamt bete är emellertid att denna enligt huvudregeln endast avser större hemdjur, således hästar och nötkreatur men ej får och getter. Endast för sådana områden, där enligt Kungl. Maj:ts föreskrift stängsel skall freda jämväl mot mindre hemdjur, omfattar den gemensamma betesrätten även dylika hemdjur. Till följd härav föreligger inom Västernorrlands och Jämtlands län samt Färö socken och Tjörns härad i regel rätt till gemensamt bete för får å ohägnad skogs- eller utmark. Denna rätt för fårägare i dessa trakter motsvaras av hans skyldighet att deltaga i kostnaden för uppsättande av stängsel som fredar mot får därest detta skulle påfordras av markägare som ej vill att djuren skola beta å hans mark. I övriga delar av landet har däremot markägare enligt ägofredslagen icke någon rätt att beta får å annans mark, även om den är ohägnad, utan där kvarstår den allmänna skyldigheten för honom att genom att själv uppföra hägnad eller medelst vallning eller på annat sätt hålla sådan vård om dem, att de ej olovligen inkomma på annans ägor. För bete å annans mark fordras således att överenskommelse med markägaren träffas.

Ehuru sålunda i Kopparbergs län liksom i flertalet övriga län någon rätt att beta får å annans mark icke föreligger, torde likväl såsom interpellanten påpekar i den praktiska tillämpningen ha förekommit att gemensam ohägnad betesmark ohindrat fått utnyttjas även för får. Någon kontroll från det allmännas sida utövas icke i detta avseende, utan det är överlämnat åt den enskilde skogsägaren att avgöra huruvida han vill giva tillåtelse därtill och vilka villkor han vill uppställa.

I interpellationen har åberopats ett fall från Rättviks socken, där Kopparfors aktiebolag meddelat ett par fårägare med ett 180-tal djur förbud att beta får å bolagets skogsmark därvid bolaget dock ställt i utsikt att tillåtelse skulle lämnas mot viss ersättning. Bolaget har i skrivelse till mig förklarar, att bolaget med hänsyn till det förfång, som betningen medförde för en rationell skogsförnygring, ansåge att betesfrågan bäst löstes genom inhägnade kulturbeten. Då emellertid på grund av de splittrade fastighetsförhållandena stora svårigheter föreläge för fredande av enskilda skogsskiften genom hägnader och genomförandet av kulturbeten vore en affär på lång sikt, hade bolaget ej velat utnyttja ägofredslagens skyddsföreskrifter mot bete av smådjur. Bolaget hade dock därvid utgått från att traktens hemmansägare endast utnyttjade betet

Ang. rätt att utsläppa får på gemensamt bete. (Forts.)
för ett för respektive jordbruk normalt antal djur. Helt annorlunda ställde sig enligt bolagets mening förhållandet, om såsom i det åsyftade fallet omkring 200 får i förvärvssyfte anskaffades och utsläpptes på de ohägnade skogarna och därtill av personer som icke vore jordbrukande hemmansägare i orten. Den av bolaget begärda ersättningen hade, uppger bolaget, avsett icke blott bolagets utan även övriga markägares innehav i skogstrakten och hade avsett att användas för anläggande av bilväg genom ifrågavarande nu väglösa skogs-trakter.

Utän att ingå i något bedömande av omständigheterna i detta fall vill jag framhålla, att myndigheterna ej kunna ingripa reglerande i den överenskom-melse mellan enskilda markägare som enligt vad jag förut anfört förutsättes för att betning å annans mark skall få äga rum.

Ägofredslagens bestämmelser att gemensam betesrätt å ohägnad skogsmark föreligger endast beträffande större hemdjur innebär icke något förbud för skogsägare att beta får å sådan skogsmark därest markägarna äro ense därom. Enligt ägofredslagen må emellertid Kungl. Maj:t, om det prövas erforderligt för skogsäterväxtens skyddande, inom visst län eller viss del av län förbjuda rätt till betning å ohägnad skogsmark helt eller i viss mån, såsom beträffande vissa slag av hemdjur eller viss tid av året. Förutsättning för dylikt förbud är att vederbörande landsting och hushållningssällskap gjort framställning därom. Förslag om införande av generellt förbud mot mulbete av getter och får å ohägnad skogsmark har flera gånger framförts. I ett den 5 december 1939 av Norrländska skogsproduktionsutredningen avgivet betänkande föreslogs bl. a. sådan ändring av ägofredslagen, att rätten till bete å ohägnad skogsmark beträffande getter och får skulle vara helt förbjuden, där ej Kungl. Maj:t på framställning av vederbörande landsting och hushållningssällskap medgav undantag. Detta förslag har emellertid icke genomförts.

I anledning av Norrländska skogsproduktionsutredningens förslag genom-fördes år 1940 vissa andra ändringar i ägofredslagen. Dessa åsyftade att ge-nom vidgad möjlighet till s. k. betesreglering avlysa gemensamhetsbete å skogs-mark och i stället förlägga betet till mark som iordningställt för sådant änd-damål. Vidare öppnades genom det s. k. norrländska skogsproduktionsansla-get möjlighet att erhålla bidrag av allmänna medel till betesanläggningar. Så-dana kulturbeten hava också tillkommit i ökad utsträckning särskilt inom Väs-terbottens läns lappmarker. Från anslaget till förstärkning av ofullständiga jordbruk m. m. utgår även bidrag för befordrande av rationell beteskultur, s. k. betesförbättringsbidrag.

Statsmakterna hava jämväl i annan form vidtagit åtgärder för att uppmunt-ra och främja fåraveln. Sålunda utgår sedan åtskilliga år understöd av stats-medel för fåravelns befrämjande, däribland bidrag till fårsambetesföreningar i form av dels organisationsbidrag och dels årsbidrag. Strävandena härvidlag gå ut på att söka få till stånd ordnade sambeten för får, varigenom bland an-nat skada å skogsmark undvikas.

Å vissa kronoparker i fjälltrakterna inom Kopparbergs och Västerbottens län hava av domänstyrelsen utarrenderats områden för fårsambeten, dit fåren varje vår fraktas från olika gårdar. Härvid har betet kunnat förläggas inom de ur skoglig synpunkt relativt lågproduktiva skogsmarkerna. Inom fjällre-viren torde flerstädes finnas områden, som med fördel skulle kunna utnyttjas för samma ändamål. Erfarenheterna av dylika fårsambeten synas hava varit gynnsamma.

De nuvarande bestämmelserna i ägofredslagen hava framkommit såsom re-sultatet av en avvägning mellan fårskötselns och skogsvårdens intressen. Jag är för närvarande ej beredd att förorda någon ändring av dessa bestämmelser.

Ang. rätt att utsläppa får på gemensamt bete. (Forts.)

Med anledning av interpellantens uttalande rörande angelägenheten särskilt under nuvarande krisförhållanden att uppmuntra och främja fåraveln vill jag framhålla, att enligt vad jag inhämtat från industrikommissionen nu förevarande spörsmål icke anses vara av den betydelse för ullvaruförsörjningen att några extraordinära åtgärder kunna anses påkallade. Av vad jag förut anfört torde framgå, att möjlighet ej saknas att genom enskilda överenskommelser inom ramen för de nuvarande bestämmelserna ordna betesfrågan på ett sätt som kan anses tillgodose såväl fårskötselns som skogsvårdens berättigade intressen. De särskilda förhållanden, som föreligga i de av interpellanten åberopade fallen, äro av den art, att de knappast kunna föranleda särskilda åtgärder från min sida.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Jag ber att till herr justitieministern få framföra mitt värdsamma tack för vänligheten att till behandling upptaga mina framställda frågor, även om jag nu ej kan bli så särdeles förtjust i svarets slutledning och innehåll.

Med de ensidiga informationer, som lämnats herr statsrådet från vederbörligt bolagshåll, ävensom den enkelriktade blick på tingen i övrigt som anlagts i anslutning härtill, förvånar det mig knappast att svaret blev som det blev. Vad som framför allt gör mig ledsen är att ingen som helst hänsyn tages till dalabygdens säregna geografiskt strukturella och skifteskartografiska förhållanden, som ytterligt försvåra, för att inte säga omöjliggöra ett betesutnyttjande av skogsmarkerna efter de ultramoderna principer på detta område, som senare tidens lagstiftning i enlighet med 1933 års ägofredslag avser. Sambetesbruk av skogsmarkerna är ju i dessa bygder sedan gammalt hävdvunnet, och även bolagen ha hittills härutinnan fogat sig, om mer eller mindre motvilligt, låter jag var osagt. Till följd av bolagens under tidernas lopp fortgående förvärv av enskildas skogar har ägosplittringen med bolags- och enskildas skogar om vartannat blivit så utpräglad, att sambetesbruket, även där byalagen, såsom i regel är fallet, därom äro fullt eniga, helt kan sättas ur spel genom att ett bolag sätter sig på tvären däremot.

Så är händelsen i det av mig i interpellationen åberopade fallet, där Kopparfors aktiebolag meddelat ett par fårägare med ett 180-tal djur förbud mot fårbeta å bolagets marker, dock med eventuell tillåtelse härtill under denna sommar emot ett vederlag av 1 000 kronor. Som ett bestickande camouflage för denna begäran har bolaget medgivit att pengarna skulle få användas till ett skogsvägbygge. Nu försvarar bolaget sin åtgärd med att ifrågavarande fårägare ej tillhöra den jordbrukande befolkningen och tillåtit sig utsläppandet av ett större antal djur än som efter ortens förhållanden kunde anses normalt i relation till vars och ens markinnehav.

Härtill kan först sägas att den ene fårägaren dock är markägare, t. o. m. i de löter där betningen pågår, och följaktligen borde kunna anses som fullt jämställd med övriga byamän, samt att den andre visserligen »bara» är trädgårdsmästare, men dock en trägen jordens arbetare och välfrejdad bygdens egen son även han, som ävenledes i så måtto borde i ett demokratiskt land fullt kunna jämställas med sina grannar och byabor. Vidare borde väl även, synes det, det större måttet av antalet djur med gillande och t. o. m. med betyget »med berömd godkänd» kunna försvaras i en tid, då ylleveror äro ställda under en mycket snäv ransonering, och alla ansatser att lätta detta tryck hellre borde hälsas med glädje än med sura miner och förbud.

Herr statsrådet lämnar i sitt svar en högst märklig upplysning, att »industrikommissionen anser förevarande spörsmål icke vara av den betydelse för ullvaruförsörjningen att några extraordinära åtgärder kunna anses påkal-

Ang. rätt att utsläppa får på gemensamt bete. (Forts.)

lade». För belysande av detta optimistiska dekret ber jag att få anföra vad en på detta område auktoritativ man häromdagen yttrade till mig på tal här-om: »Hälsa du statsrådet och industrikommissionen, att Rättviks hemslöjds-förening ännu inte lyckats utverka licens på ett enda kilo ull till sitt arbet!» — Vi må hoppas att detta ullkilo plus många fler härefter snarligen kommer vederbörande förening tillhanda, om vi inte skola nödgas säga att vi inte tro industrikommissionen om mer än jämnt.

Beträffande den från visst skogligt håll förfäktade meningen om krea-turens, i detta fall fårens, förmenta skadegörelse på växande ungskog kunna vi, som sedan barnsben äro praktiska iakttagare av djurens vanor i frihet i skog och mark, vittna därom, att fårens åverkan är tämligen minimal. Endast sälj och rönn bruka i allmänhet bli föremål för avsmakning — björken, som väl är det egentliga värdefulla skogslövträdet, lämnas helt åsido liksom även barrskogen. Det kan jag alltifrån mina barnaår som vallpojke intyga, och det är bara nonsens att härvidlag tala om någon skadegörelse att förfasa sig över. Detta är saker som menige man mycket väl vet och som böra sägas ut i samband med denna förbudslags tillämpning.

Vad allmogen tänker i detta fall kom häromdagen till uttryck på en by-stämman i Ingels i Rättvik, där följande uttalande enhälligt antogs: »Vi, Rättviks socknemän, samlade till möte i skogsbetesfrågan, vilja i anledning av ett skogsbolags ingripande gentemot fårbetesgången uttala vår förvåning över dylik oginhet nu, när statsmakterna funnit för gott att eljest på allt sätt söka uppmuntra fåraveln för att förstärka våra knappa ullvaruförråd. Vi vilja såsom praktiska kännare på hithörande områden betyga, att den på skogligt håll förfäktade meningen om fårens skadegörelse på växande skog är betydligt överdriven. Under alla förhållanden kan den i nuvarande stund ej motivera dylika drastiska ingrepp i allmogens sedan gammalt som hävd-vunnen betraktade rätt att få utnyttja det värdefulla naturbetet till sina kreatur. Dylika åtgärder från mäktiga skogsbolags sida äro endast ägnade att ytterligare försvåra tillvaron för ortsbefolkningen och vidare befrämja ut-flyttningen till städer och större samhällen. Vi beklaga om en fortsatt dylik politik från bolagens sida kommer att ge det på senare tid domnande bolags-hatet ny näring och mana fram tendenser till en samhällsutveckling som sär-skilt nu är föga lycklig och önskvärd.»

Till historien om det aktuella fåbetesförbudets första härledning och upp-komst förtjänar att bevaras från glömskan följande skildring, som gavs av en av deltagarna vid mötet i Ingels. Det begav sig att några av bolagets tjänstemän befunno sig ute i de där trakterna på jakt. De lyckades driva upp en harpalt, som, mirabile dictu, i förskräckelsen sprang in i fårskocken, gömde sig där och lyckades smita från hela kalaset, så att jägarna stodo där med långa näsor — allt för de arma fårskallarnas skull! Men då blev även måttet rågat. Hämnaden är ljuv — här måste statueras ett exempel — det blev gnistan som tände krutet, och så kom det famösa fårbetesförbudet till stånd.

Om historien är sann eller inte, lämnar jag därhän, men otrolig är den alls inte. Den ger något av det försonande löjets skimmer över ett tilltag, som inte minst för bolagets egen skull helst borde ha varit ogjort.

Jag vill tillägga att denna sak, tack vare sin principiella betydelse, inom dalabygderna väckt ett berättigat uppseende, och allmänheten avvaktar med spånt intresse de vidare åtgärder bolaget i fortsättningen kommer att vidtaga.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Herr Jones Erik Andersson ver-kade inte särskilt nöjd med det svar som jag avgivit på hans interpellation.

Ang. rätt att utsläppa får på gemensamt bete. (Forts.)

Jag tycker emellertid att det är ganska oberättigat att herr Andersson riktar sitt missnöje mot innehållet i detta svar. Herr Andersson borde i stället rikta sitt missnöje mot innehållet i den nuvarande lagstiftningen. Den genomfördes år 1933 och hade då föregåtts av ett mycket långvarigt arbete. Det hade rätt mycket delade meningar om hur man skulle reglera frågan, varvid mot varandra stodo, såsom jag nämnde i interpellationssvaret, de intressen som representera fåraveln samt skogsskötselns intressen. Man hade efter långvariga överväganden kommit till den uppfattningen, att man skulle avväga dessa två intressen mot varandra på det sätt, som 1933 års ägofredslag innebär. Det är alltså denna lagstiftning, som stadgar att bete av får och getter inte får förekomma i dessa trakter.

Vad herr Jones Erik Andersson i själva verket anmärker på är sålunda, att jag inte har ansett mig nu böra föreslå någon ändring i 1933 års lagstiftning. Det har jag inte haft någon anledning att göra, och jag kan för närvarande inte se något skäl att nu taga upp denna fråga, sedan man efter långvariga strider har kommit till en lösning av detta problem som lagstiftarna godtagit. Jag vet inte, om herr Jones Erik Andersson år 1933 var emot denna lagstiftning eller inte. Var han det inte, så har också han sitt ansvar för lagstiftningen. Men hur det än förhåller sig därmed, har riksdagen i varje fall godtagit denna lagstiftning.

Det bolag, som herr Jones Erik Andersson här talade om, har alltså inte gjort någonting annat än utnyttjat den rätt, som den av Kungl. Maj:t och riksdagen godkända lagen ger bolaget. Jag har vidare fattat bolagets skrivelse till mig på det sättet, att bolaget är villigt att tillåta bete av får i den mån det gäller får till sådant antal, som vederbörande hemmansägare kunna vinterföda på sina egendomar. Vad bolaget enligt sin skrivelse har reagerat mot är att man nu i betydligt större utsträckning än tidigare har släppt ut får till bete och att det har skett av personer, som ingalunda kunna vinterföda ett så stort antal får på sina gårdar, i den mån de ha några sådana. Bolaget har under sådana förhållanden ansett att det skulle kunna taga ut en avgift av fem kronor per får och sommar och har sedan tänkt använda dessa pengar för anordnandet av en bilväg på skogsskiftet i fråga.

Jag har, som jag sade i interpellationssvaret, inte velat gå in på något bedömande av det mer eller mindre berättigade i bolagets handlingssätt, utan vill bara konstatera att det helt och hållet står i överensstämmelse med den av riksdagen antagna lagen. Och när jag har konstaterat detta, har jag självfallet också funnit, att jag inte kan tillgripa några åtgärder gent emot bolaget därför att det har utnyttjat de möjligheter som lagstiftningen ger.

Vad sedan denna frågas betydelse för vår textilförsörjning beträffar, är jag självfallet inte fackman på detta område. Jag har här endast citerat vad industrikommissionen har meddelat mig, nämligen att den inte anser att de förhållanden, som herr Jones Erik Andersson berört i sin interpellation, äro av den betydelse för landets ullförsörjning, att det är anledning att vidtaga några särskilda åtgärder.

Herr Sundberg: Herr talman! Det är en gammal historia, som nu upprullas genom herr Jones Erik Anderssons interpellation. Skogsbetesfrågan var aktuell redan när seklet var ungt, och man brottades med uppgiften att skaffa återväxt på de ofantliga vidder av kala skogsmarker, som uppstått genom en alltför långt driven exploatering av skogen. Det var många som då förmenade, att skogsvård lät sig förena med fritt skogsbete. Man påvisade att det faktiskt fanns områden här och var ute i markerna, som voro be vuxna med skaplig skog,

Ang. rätt att utsläppa får på gemensamt bete. (Forts.)

trots att bete bedrivits där. Andra förfäktade en motsatt uppfattning, att skogsbete var en styggelse för allt vad skogsföryngring hette.

I och med att statsmakterna genomförde 1903 års skogsåterväxtlag blev frågan om skogsbetet aktuell bland de skogligena fackmännen i vårt land. De undersökningar, som man igångsatte, resulterade snart nog däri, att man bestämt rekommenderade skilsmässa mellan skog och bete. Man konstaterade att på stora vidder, där betesgång förekom, var det inte möjligt att överhuvud få någon återväxt till stånd. I andra fall, där skogen verkligen kom upp, var den kvalitativt så underhållig, att det blev tydligt, att man på basis av fri betesgång inte kunde bedriva en ekonomiskt lönande skogshantering. Självfallet avses härvid områden, där bete förekommer i någon utsträckning, inte de stora vidder, där det finns ett eller annat kreatur strövande omkring — sådan betesgång spelar ju mindre roll.

Man kom vid undersökningarna också till det resultatet, att inte bara skogshanteringen vann på en boskillnad, utan att boskapsskötseln gjorde det i lika hög grad. När korna måste ströva omkring på stora områden för att skaffa sig föda, gå de så att säga av sig mjölken. En boskapsskötsel grundad på sådana förutsättningar blir inte ekonomiskt lönande.

Man stannade emellertid inte bara vid att rekommendera betesförbud på skogen, utan man gick ett steg längre och undersökte vilka möjligheter som kunde erbjuda sig att utnyttja vissa godartade, för betesproduktion lämpliga områden i våra skogs- och hagmarker. Detta ledde till rekommendation att anlägga s. k. kulturbeten. Sådana ha också kommit till användning i mellersta och södra Sverige och, enligt vad jag tror mig veta, på sina håll även i Norrland. De erfarenheter man fått av dessa beten sedan flera årtionden tillbaka ha varit genomgående gynnsamma. Det finns nog ingen, som en gång börjat genomföra en boskillnad mellan skog och bete, som går tillbaka till det gamla systemet. Både för skogshanteringens och för boskapsskötseln skull är man benägen att fortsätta efter de linjer, som man med så goda erfarenheter slagit in på. Och alldeles särskilt nödvändigt är det, skulle jag vilja påstå, med dylika kulturbeten i trakter, där man vill bedriva fåravel. Ty även om man till en början var tveksam om huruvida inte hästar och kor skulle kunna tolereras ute på skogarna, har man dock inte varit det, när det gällt får eller getter.

Jag blev därför mycket förvånad, när min högt värderade vän herr Jones Erik Andersson nyss gjorde det uttalandet, att det är nonsens, när man talar om de skadegörelser, som får och getter anställa i skogen. I synnerhet på vårrarna, när gräset ännu inte hunnit växa ut, men trädplantorna stå där frestande gröna, äro dessa en utomordentligt läcker kost för dessa djur, som minsann inte lämna mycket övrigt kvar av den återväxt, man lyckats få fram på hyggna. Jag förvånar mig också över hans uttalande, därför att herr Jones Erik Andersson såsom dalkarl naturligtvis måste ofta ha varit uppe på fåbodvallarna och där inte kunnat undgå att hava iakttagit dessa klotrunda tätt naggade granar, som i rik mängd bruka förekomma där. Det är ingen särskild sorts gran detta, utan det är helt enkelt resultatet av fårens och getternas skadegörelse.

Jag tror därför inte att herr Jones Erik Andersson gör de skogägande bönderna i Dalarna någon tjänst genom att försöka få till stånd en lindring i betesförbudet för får eller getter. Tvärtom tror jag att han gör alla dem, som bedriva jordbruk i förening med skogsbruk en tjänst om han med den ställning och den frejdighet han besitter i stället går in för att rekommendera sina landsmän den rationella linje, som man i stor utsträckning slagit in på i andra delar av landet, nämligen anläggandet av kulturbetesvallar.

Jag erkänner att det i Dalarna är värre att ordna dessa förhållanden än i

Ang. rätt att utsläppa får på gemensamt bete. (Forts.)

övriga Sverige på grund av den skiftesindelning, som där är rådande. Men med god vilja och med anlitande av hushållningssällskapets hjälp, som naturligtvis står till tjänst i Kopparbergs län likaväl som i andra län, för det ändamål, varom nu är fråga och vartill särskilt statsanslag utgår, med hänsyn till den nytta, som kulturbetena anses ha både för skogsnäringen och jordbruksnäringen, bör saken kunna ordnas.

Vad särskilt angår den fåravel, som bedrivits i vårt land, har den enligt min mening varit mycket betydelsefull och under dessa krisår varit en god beredskapsåtgärd. Den har också rationellt inriktad lämnat ett gott ekonomiskt tillskott åt sina utövare. Jag talar härvid av erfarenhet, alldenstund vi vid Överum sedan snart tjugo år tillbaka bedrivit fåravel. Men skogen har för fåren varit tabu. På igenlagda smååkrar och kultiverade betesängar och betesvallar ha fåren sin plats. Där göra de rätt för sig, och där lämnar denna hantering en relativt hygglig ekonomisk avkastning. Jag skulle vilja be herr Jones Erik Andersson vara välkommen att på ort och ställe där hemma taga del av dessa förhållanden. Då hoppas jag att han sedan skall kunna bli en god apostel uppe i Dalarna, inte för den linje, som han i dag förfäktat, utan för den motsatta linjen med betesfred i skogarna och införande i dess ställe av betesvallar. Därigenom skulle han komma att verka för en rationell skogsvärd — och en rationell boskapsskötsel!

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Jag tackar för den vänliga inbjudan av min högt värderade vän herr Sundberg. Jag skulle å min sida även vilja bjuda honom att komma upp till mig för att taga del av mina erfarenheter. I våra bygder, och inte minst i fåbodlöterna, skulle jag kunna visa honom att där de större kreaturen, framför allt korna, ha fått vistas och gått över kalhyggerna och ätit det frodiga, långa gräset, där har skogen kommit upp så grant och så fint, att det rent av är någonting idealiskt, som man går och njuter av.

Det är tydligen märkvärdigt kontrasterande erfarenheter, som man härvidlag gjort i skilda landsändar, hur det nu kan komma sig. Vår erfarenhet är den, att där kreaturen gå, framför allt kor och andra nötkreatur, men även för all del får, där har man just att vänta fina skogsbestånd, som komma i gång betydligt fortare än på marker, där ingen fåfot gått. Det är det märkliga — eller kanske det rent av inte är så konstigt alls! Här vill jag dock undantaga getterna — märk väl, herr Sundberg, att jag inte har tagit getbetet i försvaret. Getterna äro ett kapitel för sig, medan fåren däremot stå i en helt annan klass. Vi ha härvidlag erfarenheter att bygga på och kunna göra jämförelser mellan, å ena sidan marker, som ha varit avstängda från fåfot, och å andra sidan marker, där kreaturen haft sin fria gång. Jag skulle kunna visa herr Sundberg fotografier, där man ser skillnaden. På de marker, där inga kor ha gått och där man således enligt herr Sundbergs mening skulle kunna vänta sig det allra bästa resultatet, finns det intet annat än tjocka gräsmattor som ha förkvävt både plantor och frösådd, under det att på de andra markerna, där kreaturen gått och, om jag så får kalla det, gjort sin preparering, rensat bort gräset och skaffat luft och ljus åt plantorna, återväxten kommit i gång på ett helt annat och bättre sätt. Det är dalkarlarnes erfarenheter från fåbodlöterna.

Det är rätt märkligt, att det skulle förhålla sig så olika i olika trakter och landsdelar. Det är det underliga i hela denna sak.

Det var emellertid inte för att säga detta som jag begärde ordet, men jag kunde inte annat än komma med denna lilla erinran till herr Sundberg beträffande våra olika erfarenheter i denna sak. Jag begärde egentligen ordet för att

Ang. rätt att utsläppa får på gemensamt bete. (Forts.)

ge herr justitieministern en kort replik. Jag skulle vilja säga, att jag förlåter herr justitieministern och förstår honom mycket väl. Han står med sin bundenhet av lagparagrafer i den ställningen, att han om sig själv skulle kunna säga: »Här står jag och kan icke annat — Gud hjälpe mig!»

Herr Sundberg: Herr talman! Jag skall även för min del be att få tacka herr Jones Erik Andersson för inbjudan till Dalarna. Jag kommer nog kanske att begagna mig av den, men inte därför att jag tror, att jag vid detta besök kommer att bli övertygad i den riktning, som herr Jones Erik Andersson hoppas. När han talar om kontrasterande erfarenhet, är jag angelägen betona, att sådan föreligger icke inom fackmännens krets. Såvitt jag vet, äro t. ex. samtliga skogsvårdsstyrelser i landet, inklusive alltså skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs län, på det klara med lämpligheten av att skogsbete och skogsskötsel icke drivas samtidigt, utan att det bör göras en skillnad mellan de båda näringsgrenar de representera på det sätt som jag förut nämnt.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Jag glömde att säga en sak till herr Sundberg med anledning av hans påstående, att skogsbetena skulle vara så magra och föga givande, att det blir mindre och sämre produktion. om kreaturen få gå där, än om de släppas ut på s. k. kultiverade beten, som det så vackert heter. Jag skulle vilja omtala för herr Sundberg, att vid våra fåbodar, där korna få gå fritt och äta det saftiga, naturliga gräset med alla örter, som inte finnas på de kultiverade vallarna, blir det en så förstklassig produktion med en sådan arom och smak, att man inte finner dess like på andra håll. Det är ganska betecknande därvidlag, hurusom man är mycket angelägen om att få produkter ifrån fåbodarna, ty man vet, att de ha sin egen säregna, jag vågar t. o. m. säga hälsobringande, smak. Även ur den synpunkten äro således dessa beten mer än försvarliga.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag skall inte protestera mot herr Jones Erik Anderssons uppfattning i denna fråga när det gäller fåbodvallarna, ty det förhåller sig nog så, som herr Jones Erik Andersson därvidlag framhåller. Men vad beror detta på? Jo, det beror på att fåbodvallarna äro ungefär vad vi i mellersta och södra Sverige kalla för kultiverad betesmark. Där är marken godartad, där har man slagit bort sly och kanske också gjort erforderliga dikningar. Beträffande dessa vallar äro således herr Jones Erik Andersson och jag på samma linje. Fortsätt bara med anläggandet av sådana, tills betesbehovet blir fyllt!

Herr Andersson, Jones Erik: Då vill jag fråga herr Sundberg: är det inte bra mycket genare och billigare att få dessa naturbeten gratis och utan vidare bara med Vår Herres hjälp än att kasta ut en massa pengar för att bara skapa ett surrogat för dem?

Om åkerjordens bevarande vid byggandet av rikshuvudvägar.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **Andersson**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Ivar Perssons interpellation om åkerjordens bevarande vid byggande av rikshuvudvägar, och nu yttrade: Herr talman! Kammarrens ledamot herr Ivar Persson har — med erinran om att länsstyrelsen i Malmöhus län nyligen fastställt ett förslag till omläggning av riksvägen Malmö—Lund samt att förslag till omläggning av riksvägen Malmö—Göteborg på sträckan inom samma län är under upprättande — till mig riktat följande frågor:

Om åkerjordens bevarande vid byggandet av rikshuvudvägar. (Forts.)

Anser herr statsrådet det nödvändigt, att helt nya rikshuvudvägar av sådana dimensioner, som nu planeras, i framtiden måste byggas?

Om så skulle vara förhållandet, vill herr statsrådet då medverka till, att de erhålla en sådan sträckning, att åkerjorden i görligaste mån bevaras för produktionen?

I motiveringen för sina frågor erinrar interpellanten om att det av länsstyrelsen framställda förslaget till ombyggnad av vägen Malmö—Lund avser byggande av en helt ny väg, friliggande från den nuvarande. Vägen skulle erhålla en bredd av 28 meter samt inrymma dubbla körbanor, cykelbanor och gångbanor jämte vissa skyddsremsor. Den nya vägen avses främst för att upptaga genomgångstrafiken, under det att den befintliga vägen alltjämt skulle bibehållas för lokaltrafiken.

Jag vill först erinra om, att länsstyrelsens beslut i fråga om vägen Malmö—Lund överklagats hos Kungl. Maj:t. Då ärendet sålunda längre fram kommer att bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning, kan jag givetvis *icke nu taga* någon ståndpunkt till detta speciella fall.

I anledning av interpellantens första fråga vill jag emellertid mera allmänt framhålla följande:

Det är uppenbart, att behovet av omläggning och förbättring av en viss väg sammanhänger såväl med vägens sträckning, bredd och beskaffenhet som med storleken av den trafik, som framgår å densamma. Särskilt den nödiga bredden på vägen är beroende av trafikens omfattning. Ökas denna allt mer, måste allt större utrymme ställas till förfogande, om icke skäligen krav på framkomlighet och trafiksäkerhet skola eftersättas. Vid stora trafikmängder är det erforderligt att uppdelas vägen i från varandra skilda körbanor, cykelbanor och gångbanor. Det kan också bli nödvändigt att söka skilja snabbgående genomfartstrafik från mera långsam lokaltrafik.

Av vad jag nu sagt, torde framgå, att en vägs bredd måste bedömas med hänsyn till trafikens art och omfattning i varje särskilt fall. Det är emellertid att märka, att de allra flesta vägar, stora eller små, ha en på olika delsträckor mycket varierande trafikmängd. Störst är trafiken i regel i och invid tätbebyggda orter. Tid efter annan utförda trafikräkningar visa, att trafiken även å de viktigaste huvudvägarna är väsentligt mycket större invid de stora tätorterna än längre från dem. Såsom exempel härpå vill jag nämna några siffror från 1936 års trafikräkningar utmed vägen Stockholm—Uppsala. Trafiken å denna väg i riktning mot Stockholm uppgick nämnda år vid Haga till 6 200, vid Nedre Järva till 4 100, vid Tureberg till 2 300 och vid Rotebro till endast 1 300 motorfordon per dygn. Avståndet mellan trafikräkningspunkterna vid Haga och Rotebro utgör 16 km, och på denna sträcka minskade trafikmängden med ej mindre än ca 80 procent. Vägens bredd och beskaffenhet måste naturligtvis anpassas efter behovet på varje särskild delsträcka.

Vid olika punkter å vägen Malmö—Lund varierade antalet motorfordon per dygn vid trafikräkningarna år 1936 mellan i runda tal 2 000 och 3 000. Siffrorna visa, att denna väg utgör en av landets livligast trafikerade. Endast ett ringa antal korta sträckor av andra vägar kunde uppvisa lika stor eller större trafik.

Med hänsyn till den stora förkrigstrafiken å vägen Malmö—Lund är det tydligen motiverat att vid projekteringen räkna med en relativt hög standard i fråga om bredd, möjlighet att anordna dubbla körbanor och utrustning i övrigt. Det är däremot icke givet, att vägen redan från början till alla delar behöver utföras efter den projekterade standarden. Härutinnan kan och bör man gå fram etappvis efter erfarenhetsmässigt ådagalagt behov.

Med hänvisning till det sagda kan jag besvara interpellantens första fråga

Om åkerjordens bevarande vid byggandet av rikshuvudvägar. (Forts.)
så, att — även om den föreslagna standarden å vägen Malmö—Lund är riktigt vald, varom jag i detta sammanhang icke vill göra något uttalande — detta icke innebär, att samma höga standard, såvitt nu kan bedömas, skall visa sig erforderlig på alla eller ens på flertalet av våra större vägar utan endast på ett begränsat antal kortare sträckor av de starkast trafikerade vägarna.

Vad beträffar interpellantens andra fråga, vill jag framhålla, hurusom i den nu gällande vägstadgan föreskrives, att vid upprättande av arbetsplan särskilt skall iakttagas, bland annat, att vägen med avseende å sträckning och byggnads sätt utföres så att kostnaderna för densamma och för eventuell framtida förbättring i görligaste mån begänsas, samt att onödigt intrång för fastighet och ur fastighetsbildningssynpunkt olämplig sträckning undvikas.

Då det gäller att undvika framdragande av nya vägar över åkerjord, är sålunda den som upprättar arbetsplanen å ena sidan skyldig att taga hänsyn till vägväsendets ekonomiska synpunkter, men han skall å andra sidan söka undvika onödigt intrång för berörda fastigheter. Dessa bestämmelser avse att skapa garanti för en rimlig avvägning mellan vägväsendets behov av en ekonomisk långtidsplanering samt fastighetsägarnas intresse av att intrång å odlad mark i görligaste mån undvikas.

Andra föreskrifter i vägstadgan om sättet för upprättande av arbetsplaner innebära, att förrättningsmannen är skyldig att beträffande vägens sträckning och vägförslagets utformning samråda med olika lokala myndigheter och sammanslutningar samt att tillfälle skall beredas varje av vägsträckningen berörd fastighetsägare att under förrättnings gång framföra sina synpunkter. Även dessa föreskrifter synas innebära viss garanti för att odlad mark ej i onödan tages i anspråk för vägändamål.

Den av interpellanten närmast åsyftade arbetsplanen för vägen Malmö—Lund har visserligen upprättats innan den nu gällande vägstadgan trädde i kraft och sålunda uppgjorts i den gamla väglagens ordning, varvid initiativet tagits av vederbörande vägdistrikt. Oberoende härav torde emellertid Kungl. Maj:t vid sin blivande prövning av ärendet komma att beakta även frågan, huruvida vederbörlig hänsyn vid planens upprättande tagits till önskvärdheten att undvika onödigt intrång å jordbruksfastigheterna.

Herr Persson, Ivar: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen och för att jag i god tid fått taga del av detsamma. Jag vill också tacka herr statsrådet för innehållet i svaret, i det att jag tyder det på så sätt, att vi i princip äro överens om dels en förhoppning att några nya huvudvägar av den storleksordning, som jag har anfört i interpellationen, inte skola behöva byggas här i landet, åtminstone inte i någon större utsträckning, och dels om att gällande bestämmelser verkligen ålägga vederbörande förrättningsman att vid utstakande av nya vägar ta största hänsyn till av dylika företag berörda fastigheter.

Det är emellertid tydligt, att det kan uppkomma en mängd ganska svåra avvägningsfrågor mellan olika intressen, när en väg skall nybyggas. Erfarenheten visar tyvärr, att jordbrukets intressen därvid i många fall ha blivit tillbakasatta. Det är därför min förhoppning, att herr statsrådet vid behandling av dylika ärenden söker beakta fastigheternas intressen i all den utsträckning som detta är möjligt och även för underlydande organ framhåller vikten därav.

Som lantman blir man onekligen ganska beklämd, när man ser, hurusom landets bästa jord, såsom ju på senare tid ofta har blivit fallet, tas i anspråk för flygfälts- och väganläggningar. Beträffande väganläggningarna är

Om åkerjordens bevarande vid byggandet av rikshuvudvägar. (Forts.)
det därvidlag oftast inte bara fråga om den mark, som åtgår till den nya huvudvägen, utan man behöver i stor utsträckning anlägga nya tillfartsvägar och eventuellt också nya markvägar. Om man på en mängd håll i vårt land skulle behöva anlägga dylika helt nya vägar, skulle stora arealer åkerjord gå till spillo, vilket icke skulle bli utan inverkan på vår försörjning.

För de jordbruk, som beröras av dylika väganläggningar, vållas mycket avbräck även på annat sätt än därigenom, att jordbitarna i fråga gå bort. En ny väg kan t. ex. skära sönder egendomen i två delar, så att det blir svårt att komma från den ena delen av egendomen till den andra. Den nya vägen kanske skär sönder skiftena, ofta på ett sådant sätt, att det blir spetsiga vinklar, vilket i stor utsträckning orsakar dubbelkörningar, dubbelsädd o. s. v. Allt detta medför ökade kostnader vid brukandet av egendomen. Det blir t. ex. extra vändningar, man får kortare omgångar för redskapen och dylikt. Svårigheten att komma över en stor väg till ett skifte på andra sidan vägen är också uppenbar. Vid utförandet av det vägförslag, som jag närmast hänsyftat på i interpellationen, har man tänkt sig, att dylik övergång skulle vara möjlig endast på en plats för varje brukningsdel. Detta betyder att man skulle behöva anlägga en del extra markvägar mer eller mindre parallellt med den nya vägen. Det kommer i sin tur att förorsaka längre transporttider och större transportkostnader för samtliga de förnödenheter, som skola transporteras till och från fälten. Det blir sålunda sammanlagt en hel del, som man kanske icke först tänker på, som kommer att direkt belasta en egendom som får en sådan här ny väg tvärs igenom sina marker. Visserligen heter det ju, att ersättning skall ges för skada och intrång, men om man tar hänsyn till alla de sätt, på vilka belastningar kunna komma i fråga vid brukandet av en egendom, som fått en ny väg genom sina ägor, tror jag att man kan säga, att en dylik ersättning, även om den tas till ganska rundhänt, aldrig kan bli fullt tillräcklig. Jag anser att erfarenheterna hittills i ett mycket stort antal fall gett belägg för detta påstående.

De stora kostnader, som på detta sätt uppstå genom försvårad brukning av jorden, måste läggas till de betydande utgifter som nyanläggning av en stor väg i och för sig innebär. Ur lokalsynpunkter är det därför bäst, om de gamla vägarna kunna utnyttjas i största möjliga utsträckning. Såväl ägora som skiftena på gårdarna äro i stort sett inställda efter de gamla vägarna. Därför vållas inte något nämnvärt obehag, om en redan befintlig väg breddas till erforderlig standard och svårare kurvor rätas ut. Det kan ju härvidlag endast bli fråga om mindre jordbitar som komma att förändras i brukningshänseende. Därtill kommer, att kostnaderna måste bli betydligt mindre vid förbättring av en redan befintlig väg än vid nyanläggning.

Det var mycket intressanta siffror från trafikräkningarna som herr statsrådet anförde i interpellationssvaret. De visade ju, att det är en mycket stark lokaltrafik även på huvudvägar invid städer och tätorter. I de flesta fall är det väl rent av så, att större delen av trafiken på en huvudväg på dylika sträckor är av mera lokal karaktär. Jag tror bestämt, att så är förhållandet även på den väg mellan Malmö och Lund som föranlett min interpellation. Jag tror — fortfarande med exempel därifrån — att det kommer att bli svårt att uppdelat trafiken på dels lokaltrafik på den gamla vägen och dels genomgångstrafik på en helt ny väg, vilket man ju tänkt sig beträffande sträckan Malmö—Lund. I varje fall måste väl då även den gamla vägen ställas i ordning för icke obetydliga kostnader. Det synes mig under sådana förhållanden icke vara försvarbart, att till de stora kostnader, som det planlagda vägföretaget beräknas komma att betinga, lägga en ny väg vid sidan av den redan befintliga, särskilt som den nya vägen kommer att dra med

Om åkerjordens bevarande vid byggandet av rikshuvudvägar. (Forts.)
sig åtskilliga nya tillfartsvägar. Dessa skulle byggas på så sätt, att de dels gå över, dels under den nya autostradan, vilket ju kommer att dra med sig ökade kostnader för jordlösen och stegrade byggnadskostnader. Jag vill rikta en vädjan till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet att verkligen ingående pröva förhållandena i de berörda trakterna före avgörandet av de besvär som nu äro väckta.

Jag kan för min del inte heller tänka mig annat än att ett fastställande av länsstyrelsens förslag beträffande vägen Malmö—Lund i vägmännakretsar skulle få en viss prejudicerande betydelse, så att det skulle bli svårare att få gällande bestämmelser om att verklig hänsyn skall tas till omkringliggande fastigheter beaktade, då liknande huvudvägar planeras på andra håll.

Jag vill också erinra om att det ju inte är oomstritt, att raka vägar äro de bästa även för den snabba trafiken. På en lång rak väg lär en bilförares uppmärksamhet lätt slappna, och det verkar nästan sövande, säger man ibland, att köra på en lång rak väg. Dylika vägar äro också lätta att följa för främmande flygplan, varför de ur militära synpunkter måste anses mindre önskvärda. Jag har till och med hört anföras, att längre sammanhängande raksträckor än en kilometer icke kunna anses lämpliga.

I praktiken blir det oftast så stora olägenheter för den närmast berörda bygden vid anläggandet av en ny stor väg jämfört med fördelarna ur trafiksynpunkt, att det med tillämpande av de bestämmelser, som herr kommunikationsministern här har anført, endast i undantagsfall kan vara riktigt och försvarbart att anlägga dylika nya vägar i stället för att förbättra de redan befintliga gamla landsvägarna.

Om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **Andersson**, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara jämväl herr Sundbergs interpellation om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m., erhöi ånyo ordet och anförde: Herr talman! Herr Sundberg har frågat, om jag vore villig taga initiativ till att civila byggnadsutredningen avvecklas eller ock att densamma snarast möjligt meddelas ändrade direktiv.

I anledning av frågan vill jag anförä följande.

Civila byggnadsutredningen tillsattes genom beslut den 1 augusti 1940. Samtidigt igångsattes en motsvarande utredning angående det militära byggnadsväsendet. I direktiven för utredningen anfördes, att man för en lång tid framåt torde ha att räkna med en tyngande belastning på landets ekonomiska resurser, varför det syntes föreligga skäl att söka nedbringa kostnaderna för den offentliga byggnadsverksamheten. Detta ansågs kunna ske bland annat genom att volymen på arbets- och tjänsterum samt lärosalar gjordes mindre, inredningen enklare och utförandet mindre solitt, utan att därigenom några olägenheter behövde uppstå beträffande byggnadernas ändamålsenlighet och livslängd. Vidare anvisades som en väg till förbilligande en viss standardisering.

Avsikten var att byggnadsutredningen skulle framlägga förslag till normer för den offentliga byggnadsverksamheten, vilka normer sedan skulle lända till ledning för planeringen av nya byggnader. Sådana normer ha funnits förut men äro utfärdade av olika myndigheter och sakna enhetlighet i fråga om innehåll och uppställning. Jag erinrar om de föreskrifter, som gälla beträffande sjukhus, ålderdomshem och vårdanstalter av andra slag, ecklesiastika boställen o. s. v. Vidare regleras byggnadsstandarderna i viss utsträckning av innehållet i för städer och samhällen gällande byggnadsordningar. Även beträffande dessa har det rått stor brist på överensstämmelse de olika orterna emellan till hin-

Om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m. (Forts.)

der för en ändamålsenlig standardisering av de offentliga byggnadernas utförande.

Behovet av en samordning av bestämmelserna rörande statliga och kommunala byggnader lär icke kunna bestridas. Att åstadkomma dylika enhetliga normer är civila byggnadsutredningens huvuduppgift. Men därjämte har utredningen fått i uppdrag att, från de synpunkter utredningen har att bevaka, granska redan beslutade eller planerade byggnadsföretag. Interpellanten synes huvudsakligen ha åsyftat denna sistnämnda del av verksamheten och mot densamma riktat vissa kritiska anmärkningar.

Beträffande civila byggnadsutredningens arbete med att uppgöra normer för olika slag av allmänna byggnader må nämnas, att förslag till sådana normer av utredningen uppgjorts rörande planläggning och utförande bland annat av byggnader för vissa vårdanstalter och folktandpolikliniker, av statliga ämbetsbyggnader samt av vissa ecklesiastika löneboställen och andra tjänstebostäder. Inom den närmaste tiden väntas utredningen avgiva förslag angående planläggning och utförande av lasarettbyggnader och epidemisjukhus.

Vidare har utredningen framlagt förslag till vissa ändringar i byggnadsstadgan. Sistberörda förslag har upptagits till behandling och i väsentliga delar beaktats vid en åt stadsplaneutredningen uppdragen omarbetning av vissa delar av byggnadsstadgan. I ärendet angående normer för ämbetsbyggnader har Kungl. Maj:t fattat beslut i huvudsaklig anslutning till byggnadsutredningens förslag. Frågan om utfärdande av normer för vissa vårdanstalter och folktandpolikliniker är ännu icke avgjord. Ärendet handlägges i fortsättningen inom socialdepartementet.

Vad angår den del av civila byggnadsutredningens verksamhet, som avser redan beslutade eller planerade byggnadsföretag, har kommittén till granskning förehaft icke mindre än omkring 175 byggnadsföretag. För omkring 160 sådana företag, rörande vilka kostnadsberäkningar föreligga, uppgick den ursprungligen beräknade sammanlagda byggnadskostnaden till 165 755 000 kronor. Byggnadsutredningen har vid sin granskning föreslagit ändringar, som inneburit besparingar på icke mindre än 28 488 000 kronor, d. v. s. omkring 17 % av den samlade kostnadssumman. Många av dessa byggnadsföretag äro utförda, varvid byggnadsutredningens förslag helt eller med vissa jämkningar iakttagits. I en del fall återigen ha utredningens synpunkter ej vunnit beaktande. Åtskilliga av de granskade byggnadsföretagen ha ännu icke kommit till utförande.

Interpellanten uttalar en förmodan, att civila byggnadsutredningen ådrager statsverket nya och säkerligen icke obetydliga kostnader. I anledning härav vill jag hänvisa till redogörelsen över kommittékostnaderna i riksdagsberättelsen, enligt vilken byggnadsutredningen från dess början till 1943 års slut dragit en sammanlagd kostnad av 148 146 kronor, ett belopp som uppgår till cirka en halv procent å de föreslagna besparingarna och som i jämförelse med kostnaderna för åtskilliga andra kommittéer är lågt.

Interpellanten ställer sig synnerligen kritisk till civila byggnadsutredningens arbete och anser, att de av utredningen föreslagna nedskärningarna av byggnadsvolym och standard komma att i längden visa sig oekonomiska. Sparverksamheten skulle, menar han, ha drivits så långt att den motverkar sitt eget syfte. Denna uppfattning kan jag icke dela. Byggnadsutredningen har med nit och skicklighet arbetat efter de för utredningsarbetet gällande direktiven. Den har därvid kunnat föreslå besparingar på mycket stora belopp, besparingar som eljest i många fall sannolikt icke skulle ha iakttagits av de byggande myndigheterna. Byggnadsutredningen har för övrigt endast att avgiva förslag. Det är Kungl. Maj:t, som är ansvarig för besluten. I de fall då byggnadsärendena fö-

Om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m. (Forts.)
reläggas riksdagen, delar även riksdagen ansvaret. Interpellantens farhågor att sparsamheten på byggnadsområdet drivits för långt äro enligt min mening överdrivna. De färdigställda byggnadsföretag, där byggnadsutredningens besparingsförslag beaktas, ha i regel utfallit till belåtenhet för dem som använda lokalerna, och några befogade klagomål över beskaffenheten av dessa byggnader ha mig veterligen icke anförts. Under den senaste tiden ha de av utredningens tillämpade principerna i stor utsträckning vunnit beaktande redan vid den planläggning av byggnader, som ägt rum genom de förslagsställande och byggnadsmyndigheternas försorg.

Delade meningar kunna givetvis råda om detaljer i standarden, men i det stora hela kunna de offentliga byggnadsföretag, som helt eller delvis utförts efter byggnadsutredningens förslag, icke betecknas som varande i något avseende undermåliga. Det får också beaktas, att samtidigt genomförts en långt driven förenkling och standardisering inom den enskilda byggnadsverksamheten. Anledningen härtill är i främsta rummet de stegrade byggnadskostnaderna och angelägenheten att spara på material och arbetskraft.

Statens och kommunernas behov av lokaler för olika ändamål äro fortfarande mycket stora. I betraktande av det ekonomiska läge, som man måste räkna med under en relativt lång tid framåt, är det angeläget att utgifterna för samhällsverksamheten icke bliva större än nödigt är. Det är fördenskull önskvärt, att även kostnaderna för de allmänna byggnaderna begränsas. Därigenom blir det möjligt att i större utsträckning tillgodose de förefintliga behoven.

Civila byggnadsutredningen är icke något kristidsorgan, som interpellanten synes förmoda, utan en utredningskommitté som upphör när dess arbetsuppgifter äro slutförda. Enligt vad jag inhämtat kommer utredningen att anse sitt uppdrag slutfört, när förslaget till normer för lasaretsbyggnader m. m. avgivits. Sannolikt kommer detta att ske under loppet av innevarande år.

På interpellantens fråga vill jag alltså avge det svaret, att jag icke ämnar taga initiativ till att civila byggnadsutredningen avvecklas och att jag ej heller ämnar meddela densamma några ändrade direktiv.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt värdsamma tack för att han har besvarat min interpellation och för att han på förhand givit mig del av svaret.

När statsrådet år 1940 tog initiativet till en utredning, som gick ut på att bland annat genom standardisering nedbringa kostnaderna för den offentliga byggnadsverksamheten, hälsades detta med allmän tillfredsställelse. Alla ha vi nämligen klart för oss att den ekonomiska situationen är sådan, att om någonsin sparsamhet varit av nöden, gäller det den nuvarande och den närmast framför oss liggande tiden.

Denna 1940 års civila byggnadsutredning har emellertid i verkligheten icke fungerat enbart för vad som varit dess egentliga uppgift, utan har kommit att framstå såsom något slags uppsyningsmyndighet över de andra institutioner, som redan existera på detta område. Härigenom har inte blott dröjsmål med ärendenas behandling uppkommit, utan dessutom har en icke önskvärd konkurrens uppstått mellan dessa med samma uppgifter arbetande organ, med resultat att ändrings- och nedskärningsförslag i fråga om byggnader många gånger sett dagens ljus, vilka enligt min mening icke bort förekomma. Denna uppfattning delas av många med mig. Jag förmodar att även herr statsrådet har sig bekant att det råder en viss skepsis i fråga om nyttan av byggnadsutredningens fortsatta verksamhet inte bara bland riksdagsmännen, utan i vida kretsar, som i ena eller andra avseendet kommit i kontakt med den dubbel-

Om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m. (Forts.)

kontroll, som nu utövas. Oron härleder sig av, att det nuvarande systemet kan komma att äventyra byggnadernas ändamålsenliga användning och i framtiden föranleda oekonomiska ändrings- och underhållsåtgärder.

Med hänsyn till att herr statsrådet i sak lämnat ett meddelande, som sammanfaller med syftet i min interpellation, nämligen att civila byggnadsutredningens uppdrag kommer att slutföras någon gång under loppet av detta år, i samband varmed den kommer att upphöra, skall jag icke gå närmare in på de olika exempel, som kunna anföras i detta sammanhang. Herr statsrådet talade emellertid om att civila byggnadsutredningen åstadkommit besparingar med icke mindre än 28 miljoner kronor på en beräknad byggnadskostnad av sammanlagt 165 miljoner kronor. Jag vill i det sammanhanget icke underlåta att framhålla, att jag ingalunda är av den uppfattningen, att det här är fråga om verkliga besparingar. Enbart den försening, som ägt rum genom att två parallellt arbetande kontrollorgan finnas, har betytt åtskilligt i kostnadsökning på grund av att materialpriser och även arbetskostnader under tiden stegrats. Om sedan efter kriget en del korrigeringar och utbyggnader måste göras som följd av att utrymmena blivit för smått tilltagna och att reservutrymmen saknas, är jag rädd för att inte endast resten av de 28 miljoner kronorna som skulle ha sparats stryker med utan kanske ännu mera.

Jag vill inskränka mig till att i korthet anföras dessa synpunkter och därvid särskilt stryka under, att jag ställer mig mycket skeptisk till de av civila byggnadsutredningen utarbetade normerna för de offentliga byggnadernas utförande i framtiden. Dessa ha av en ren tillfällighet kommit under mina ögon och äro närmaste anledningen till att jag framfört denna interpellation. Jag tror att det vore klokt och lämpligt, om dessa normer bleve föremål för en överarbetning. Inte blott ur sparsamhetssynpunkt — om man som sig bör utgår ifrån, att en byggnad skall vara inte blott under en kristid, utan för långa tider framåt — men även ur allmän byggnadskulturell synpunkt skulle, så vitt jag förstår, en sådan åtgärd vara synnerligen ändamålsenlig.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Såväl här i riksdagen som på annat sätt ha tidigare framkommit klagomål över att civila byggnadsutredningens handläggning av ärendena skulle fördröja byggnadsarbetenas igångsättning, men vid närmare undersökning har det ofta befunnits att dröjsmålet berott på andra omständigheter. Byggnadsförslag, som skola föreläggas riksdagen, ha ju remitterats till civila byggnadsutredningen före propositions avlåtande, och jag kan icke erinra mig något fall, då granskningen inom utredningen behövt föranleda att proposition icke kunnat framläggas för riksdagen, vare sig det har gällt byggnadsföretag, som upptagits i statsverkspropositionen, eller sådana, som gjorts till föremål för särskilda propositioner.

När det gäller klagomålen över dröjsmål med myndigheternas handläggning av byggnadsfrågor har jag emellertid märkt, att man sammanblandat civila byggnadsutredningens handläggning med handläggningen inom den s. k. byggnadsberedningen, d. v. s. den myndighet, för närvarande i statsrådet och arbetsmarknadscommissionen, som har att medgiva tillstånd att igångsätta byggnadsarbeten. I denna senare instans ha uppenbarligen under de sista åren långa dröjsmål uppstått, men de ha varit en absolut nödvändighet, betingad av den rådande situationen, om man nämligen velat vidbliva det system man har gått in för, att från myndigheternas sida ransonera byggnadsmaterial och arbetskraft och endast tillåta att sådana anläggningar och byggen komma till stånd, som äro starkt motiverade med hänsyn till det allmänna läget. Jag tror att man vid en undersökning från fall till fall skall finna, att civila bygg-

Om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m. (Forts.)
nadsutredningens handläggning icke nämnvärt har fördröjt myndigheternas behandling av byggnadsärenden.

Däremot har uppenbarligen ett beklagligt dubbelarbete förekommit så till vida, att byggnadsprojekten bringats under civila byggnadsutredningens granskning först vid en tidpunkt, då ritningar och förslag varit färdigställda. Efter den kritik, som byggnadsutredningen levererat, ha förslagen sedan måst omarbetas, många gånger för en kostnad lika stor som den ursprungliga. Anledningen till detta är emellertid, att inga normer ha funnits att tillgå. I den mån normer komma att utfärdas, undvikes ett sådant dubbelarbete, alldenstund arkitekter och myndigheter själva veta, hur en byggnad skall vara beskaffad med hänsyn till lokalernas storlek och standarden på utförandet för att vinna godkännande. Bara man alltså hunnit komma över till det system med fastställda normer för olika slag av byggnader, som man eftersträvar, blir ärendenas handläggning i de olika instanserna såsom följd härav påskyndad. Dels behöva arkitekterna icke tveka om efter vilka grunder de skola uppgöra sina förslag och dels kunna de granskande myndigheterna nöja sig med att tillse, om gällande normer iakttagits i respektive förslag. Då kräves ingen ytterligare detaljgranskning i de olika instanserna, och samtidigt undviker man de kostnader, som sammanhånga med uppgörande av nya förslag.

Herr **Källman**: Herr talman! Jag har haft tillfälle att med herr statsrådet diskutera frågan om civila byggnadsutredningen inför ett annat forum, och jag skall i dag bara tillägga ett par ord.

När det gäller sjukhusbyggnader tillkommer det som bekant medicinalstyrelsen att efter byggnadsstyrelsens hörande fastställa de normer, som föreslås av ett landstings förvaltningsutskott eller någon sjukvårds- resp. hälsovårdsberedning. Byggnadsstyrelsens prövning av sådana inkomna förslag har blivit en helt annan efter det att civila byggnadsutredningen börjat sin verksamhet. Inom Stockholms län ha vi den erfarenheten, att dessa ärenden blivit fördröjda i flera år till följd av denna förändrade handläggning inom byggnadsstyrelsen. Beslut, som fattades av landstinget exempelvis år 1939, ha ännu icke kunnat effektueras, beroende på åtgärder från byggnadsstyrelsens sida. Jag är alldeles övertygad om att det är fruktan för civila byggnadsutredningen som gör, att byggnadsstyrelsen numera behandlar ärendena på ett sätt som ovillkorligen föranleder mer än årslånga dröjsmål.

Vi ha exempel på att förslag, som upprättats av arkitekter och andra konstruktörer och vunnit bifall av landstingets ledning, genom byggnadsstyrelsens försorg blivit föremål för fullständig omarbetning. Sedan ha vi från landstingets sida varit i tillfälle att påvisa, att den gjorda omarbetningen varit fullkomligt felaktig på grund av att vederbörande saknat tillräcklig kännedom om de lokala förhållandena, t. ex. grundens beskaffenhet o. s. v. På detta sätt har ärendet fått gå fram och tillbaka mellan de olika instanserna.

Jag skulle emellertid vilja fråga vem som betalar de sakkunniga, som byggnadsstyrelsen anmodar att överarbeta förslag, som ett landsting låtit upprätta, ty jag är alldeles övertygad om att en sådan överarbetning måste kosta mycket pengar.

Vårt landsting har, för att undgå civila byggnadsutredningen, under de sista båda åren slagit in på den vägen att uttaxera medel och reservera dem för att på så sätt undvika att behöva söka Kungl. Maj:ts tillstånd att låna pengar.

Jag vill också nämna, att en om- och tillbyggnad av en operationsavdelning faktiskt blivit åtminstone 50 procent dyrare på grund av det dröjsmål med arbetenas igångsättande, som indirekt orsakats av civila byggnadsutredningen.

Om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m. (Forts.)

Det skulle vara ofantligt mycket att tillägga utöver vad som sades vid landstingsförbundets möte i november 1942, men jag skall liksom herr Sundberg begränsa mitt anförande. Jag måste dock säga några ord om de normer, som byggnadsutredningen framlagt. Här har bland annat på allvar föreslagits, att en s. k. operationssal för tandvården, alltså en lokal där tandläkarna arbeta, icke får innehålla större golvyta än $12\frac{3}{4}$ kvadratmeter. Jag kan icke föreställa mig, att riksdagen skulle vilja godkänna sådana mått, ty dessa lokaler bli icke ändamålsenliga och lämpliga för sin uppgift.

I dessa dagar talas mycket om personalbristen vid sjukvårdsinrättningarna, men här vill civila byggnadsutredningen förbjuda, att exempelvis vårdhemsbiträden få egna rum. I vårt län ha vi varit angelägna om att åtminstone de, som tjänstgjort i sju år och alltså kommit upp i högsta lönegraden, skola få förmånen av eget rum. Oberoende av partipolitisk uppfattning ha vi varit ense om att dessa biträden efter så lång tids tjänstgöring icke längre skola behöva bo tillsammans, utan böra vara förtjänta av att få åtminstone ett litet eget rum.

Jag skulle kunna anföra massor av exempel i samma stil, där man har anledning att skylla initiativet på civila byggnadsutredningen. Statsrådet ställde emellertid i utsikt att vi snart nog skulle bli befriade från densamma, och då jag antar att regeringen icke utan att först höra riksdagen kommer att i administrativ väg utfärda bestämmelser, som bli olidliga både för landstingsmyndigheter och sjukhusens patienter och personal, finns ju alltid den förhoppningen att riksdagen, liksom nyligen skedde i fråga om karolinska sjukhusets utrymmesfrågor, skall kunna vidtaga ändringar i Kungl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Vid utarbetandet av normer för sjukhus, vårdhem och folktandvårdspolikliniker har civila byggnadsutredningen såsom sakkunniga biträden anlitat personer, som varit fullt förtrogna med de uppgifter som ha förelegat. Den yppersta sakkunskap som stått att uppdruva har ställts till utredningens förfogande, och inte annat jag vet ha dessa experter enhälligt stått bakom de förslag, som framlagts av utredningen.

Jag tror också att herr Källman, om han gör ett besök på vissa tandvårdspolikliniker här i Stockholms stad, skall finna behandlingsrum som icke hålla större mått än vad han angav och som enligt vad han trodde skulle vara oanvändbara för sitt ändamål.

Herr **Sundberg**: Herr talman! Herr statsrådet sade sig icke känna till att något fördröjande av byggnadsärendena blivit följden av civila byggnadsutredningens tillkomst. Herr Källman har redan upplyst om hur det på den punkten indirekt förhåller sig. Byggnadsstyrelsen tvingas helt naturligt, såsom herr Källman framhöll, att på ett helt annat sätt än tidigare gripa sig an med byggnadsärendena. Det gäller såvitt möjligt att ej ge något ben åt civila byggnadsutredningen att gnaga på. Resultatet blir ett rent otroligt kalfatrande från myndigheternas sida av kvadratdecimeter här och centimeter där.

Jag skall emellertid peka på ett fall, där ett avsevärt fördröjande direkt har ägt rum såsom följd av att ett ärende bollats fram och tillbaka mellan civila byggnadsutredningen och byggnadsstyrelsen, nämligen då det gällde nybyggnad för statens skogsförsöksanstalt. Om man föranstaltade en undersökning av hur mycket skogsförsöksanstaltens byggnadskostnader härigenom fördyrats, skulle redovisningen säkerligen komma att sluta på betydande belopp. — Här gäller det först kostnaderna för dessa ideliga förändringar av ritningarna, men framför allt den kostnadsstegring av byggnadskostnaderna som hunnit inträffa under väntetiden. Ett resultat härav har bl. a. blivit att byggnaden måst

Om avveckling av civila byggnadsutredningen m. m. (Forts.)
 göras väsentligt mindre än som från början var avsett. Endast tack vare att styrelsen för skogsförsoöksanstalten uppvaktade jordbruksdepartementet och sade ifrån, att den för sin del icke kunde påtaga sig ansvaret för den ytterligare reducering, som byggnadsutredningen påyrkat, och fick hjälp från departementet, blev det möjligt att utföra institutionsbyggnaden på ett sätt att den, såsom jag tror och hoppas, skall bli användbar för den närmaste framtiden.

Herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Eftersom herr Sundberg här har talat om de inträdda kostnadsstegringarna, nödgas jag erinra den ärade talareren om att sedan i oktober 1942 har det rått prisstopp, och sedan den tidpunkten har det inte inträtt någon stegring av byggnadskostnaderna.

Herr **Sundberg**: Jag avsåg närmast tiden dessförinnan, ty denna fråga började bli aktuell redan 1940.

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m.

Ordet gavs härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Ströms interpellation angående decentralisering av den statliga administrationen m. m., och nu yttrade: Herr talman! Herr Ström har med kammarens tillstånd till mig framställt följande fråga:

Kan man från regeringens sida förvänta åtgärder till en decentralisering av den statliga administrationen i riket, till en återgång till större kommunal självstyrelse och till en nedskärning och förenkling av den byråkratiska apparaten?

De spörsmål, som frågan rymmer, äro så omfattande, att jag här endast kan ge en antydning om mitt sätt att se på dem. Jag skall därvid först ta upp interpellantens allmänt formulerade önskemål om en nedskärning och förenkling av den byråkratiska apparaten.

I vanliga fall plägar man med byråkratism mena formsträveri, osmidighet, snävt avvisande av allmänhetens eller enskildas önskemål. Det synes emellertid icke vara sådana företeelser interpellanten avser, då han endast talar om »den byråkratiska apparaten», varmed han väl måtte mena antalet tjänstemän i statsförvaltningen. Utgående från denna tolkning anser jag mig kunna svara:

Självfallet har den statliga förvaltningsapparaten vuxit, då staten har vidgat sin verksamhet. Tar staten på sig nya uppgifter, måste den också se till att den har tjänstemän, som handlägga dessa ärenden. Det är ett ofta framställt och fullkomligt rimligt önskemål från allmänhetens sida, att ämbetsverken dels skola behandla ärendena snabbt och dels skola behandla dem så föga schablonmässigt som möjligt. Skola båda dessa sidor av saken tillgodoses, behöves det framförallt tillräckligt med tjänstemän i förvaltningen. Där berättigade klagomål kunnat resas över att ärendena få ligga för länge eller att vid deras behandling icke tillräcklig hänsyn tages till de individuella fallens särart, har det nästan alltid (undantag finnas) visat sig, att orsaken varit icke för stor byråkratisk apparat utan för liten, d. v. s. brist på tjänstemän. De svenska statsmakterna ha alltid varit försiktiga med utvidgandet av personalen. Jag vill icke gärna tro, att interpellanten verkligen önskar en sådan nedskärning och förenkling, som skulle göra det än svårare än hittills att tillmötesgå ovan nämnda berättigade anspråk från allmänhetens sida.

Bristen i tekniskt-organisatoriskt avseende kunna naturligtvis i viss utsträckning bidraga till en onödig ansvällning av den statliga förvaltningens personal. Det är sannolikt, att det i detta avseende finnes förhållanden, som

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)

kunna rättas. Statsmakterna ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, och statens organisationsnämnd har till uppgift att ägna frågan om arbetets rationalisering inom den statliga förvaltningen sin uppmärksamhet. Men någon avsevärd nedskärning av förvaltningsapparaten kan säkerligen icke åstadkommas på denna linje.

En av grunderna till förvaltningsapparatus omfattning är den noggranna kontroll över medelsförvaltningen, som alltid varit kännetecknad för den statliga förvaltningen. En stor del av arbetet, åtminstone i centrala förvaltningen, kommer på prövning av ärendena ur formella och budgetära synpunkter. Historiskt har detta sin upprinnelse i riksdagens krav på kontroll av Konungens finansiella dispositioner och anslagens användning. Den formella prövningen ger statsförvaltningen ett drag av tungroddhet, som privat verksamhet undviker genom att ta större risker och delegera vidare befogenheter åt verkställande organ. De olägenheter — i synnerhet för de affärsdrivande verken — som äro förknippade med de statliga förvaltningsformerna, ha tidigare uppmärksammats. På sin tid framlade socialiseringsnämnden ett förslag till omorganisation av statens järnvägar, som bl. a. syftade till ökad rörlighet i förvaltningen, en »avbyråkratisering» av järnvägsförvaltningen. Men möjligheterna att efter dessa linjer förenkla den statliga förvaltningen äro ännu oprövade, och organisationsformer, som kunna vara lämpade för affärsdrivande verk, kunna med säkerhet icke tillämpas på de administrativa grenarna av förvaltningen.

Det ofta hörda, slagordsmässigt formulerade kravet på en nedskärning och förenkling av den byråkratiska apparaten visar sig ofta vila på en bristfällig konkretion beträffande frågens innebörd.

Interpellanten framför även tanken på en decentralisation av den statliga förvaltningen. I hans argumentation sammanvävas tvenne linjer för en decentralisering, nämligen en decentralisering, som innebär en delegation av en del av de centrala verkens funktioner till lokala eller regionala organ, samt en decentralisering, som helt enkelt innebär, att vissa av de centrala verken med bibehållande av sin organisatoriska struktur förflyttas från huvudstaden till landsortsstäder. Det är i synnerhet den senare linjen, som han uppehåller sig vid i motiveringen till sin fråga.

Centraliseringen till Stockholm av den centrala förvaltningens organ är historiskt framvuxen. I geografiskt och befolkningsstrukturellt avseende kan den, då statens uppgifter vidgas, givetvis medföra vissa nackdelar, som av interpellanten framhävas. Men å andra sidan måste den nära kontakten de olika centrala organen i tekniskt-organisatoriskt avseende sinsemellan å ena sidan och å den andra mellan dem och regeringen var en fördel. Det har — inte minst under nuvarande förhållanden — visat sig att en ökad samordning av olika delar av statsförvaltningen är nödvändig för överblicks vinnande och för åtgärders snabbare genomförande. Möjligheten till personliga konferenser mellan departementscheferna och de centrala verkens chefer ofta under medverkan av dess chefstjänstemän är av stor betydelse. För mitt eget departements vidkommande kan jag betyga värdet av denna kontakt. Det skulle på grund härav icke vara särskilt många centrala verk, som utan betydande nackdelar för den centrala förvaltningsverksamheten skulle kunna förläggas utom Stockholm. Detta skulle endast kunna ske med verk, där den rutinmässiga behandlingen av ärendena överväger. Jag skulle möjligen kunna tänka mig, att verk av den typ, som pensionsstyrelsen och riksförsäkringsanstalten äro, utan allt för kännbara nackdelar skulle kunna förläggas utanför Stockholm. Varje flyttning skulle emellertid sannolikt leda till ökat skrivardöme.

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)

Man får sålunda icke överskatta möjligheten av att på denna väg kunna reglera Stockholms befolkningsförhållanden.

Det tredje spörsmålet, som interpellanten berör i sin fråga, är den kommunala självstyrelsens vidgande. Enligt en på sistone ofta upprepade mening skulle föga återstå av den lokala självstyrelsen.

Den kommunala självstyrelsen med fri beskattningsrätt för kommunerna är ingalunda uråldrig. Ett resultat av 1800-talets strävanden undanröjde dock icke helt den administrativa kontroll, som de lokala korporationerna dittills varit underkastade. Vissa kommunala beslut skulle enligt kommunallagarna underställas Kungl. Maj:t, andra K. B. Till den enskilde kommunmedlemmens skydd förelågo möjligheter att enligt vissa allmänna grunder besvära sig över de kommunala representativa organens beslut hos K. B. Och det var också möjligt att klaga över vissa administrativa beslut av de kommunala myndigheterna i fattigvårdsmål och beslut rörande folkskolan, de viktigaste områdena av kommunal verksamhet under 1800-talet.

Sedan kommunallagarnas tillkomst har kommunernas verksamhet vidgats ofantligt. Det har delvis skett genom kommunala initiativ men främst därigenom att staten ålagt kommunerna nya uppgifter. Samtidigt som uppgifterna vidgats, har statens kontroll över att de verkligen blivit utförda ökat. Man kommer icke ifrån, att kontrasterna ifråga om kommunernas sätt att handlägga sina uppgifter varit starka och att på sina håll den kommunala självstyrelsen utnyttjades till att komma undan så billigt som möjligt och att ingenting göra. Förhållandena på fattigvårdens och barnavårdens område t. ex. gävo en drastisk illustration härtill.

Då det hävdas, att den kommunala självstyrelsen under de senaste årtiondena alltmer kringkurits torde man icke i första hand ha besvär- och underställningsförfarandet i tankarna. Besvärsrätten är en säkerhetsåtgärd för den enskilde och att den tillvaratagits, då nya områden lagts under kommunal förvaltning, är naturligt. Underställningsinstitutet har — bortsett ifrån det förhållandet att vissa beslut rörande nya områden för den kommunala verksamheten, t. ex. förebyggande mödra- och barnavården äro förenade med underställning — i stort sett samma omfång som tidigare. Prövningen av ärendena har dock i vissa fall blivit noggrannare. Så införskaffas sedan 1941 beträffande kommunala lån, som skola underställas Kungl. Maj:t, låneuppgifter. Anordningen har tillkommit, då det ansetts vara av betydande intresse ur kapitalmarknadssynpunkt att kontrollera på vilka villkor, som de kommunala lånen erhållas. Om det ansetts, att kommunen borde kunna erhålla lån på fördelaktigare villkor än som framgår av de lämnade uppgifterna, lämnas kommunen meddelande härom i samband med att den får del av Kungl. Maj:ts lånebeslut. Åtgärden är av rådgivande natur och torde sammanfalla med kommunens eget intresse. — Vidare har standardprövning beträffande vissa byggnadsföretag införts. Om det vid prövningen av låneärendet befunnits att byggnadsföretaget är alltför stort med hänsyn till behovet eller kostnaderna och att dessa genom förenklingar skulle kunna väsentligen förbilligas, ha i regel förhandlingar upptagits med vederbörande kommun. Dessa ha i regel resulterat i vissa ändringar i byggnadsprogrammet. Det medgivna lånebeloppets storlek har därefter anpassats efter kostnaderna för det ändrade byggnadsprogrammet. Såsom villkor för lånets beviljande har dock — med få undantag — icke föreskrivits att byggnadsföretaget utföres i enlighet med det ändrade byggnadsprogrammet.

Kritiken torde icke i första hand gälla underställnings- och besvärsinstituten utan den ökade statliga tillsynen över och effektivitetskontrollen av hur de kommunala myndigheterna handlägga sina uppgifter. Då dylik tillsyn införts och skärpts på område efter område av den kommunala verksamheten, tror jag

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)
icke att den i något fall haft till syfte att begränsa effektiviteten utan att öka den. I detta syfte har exempelvis skolöverstyrelsens överinseende över det kommunala undervisningsväsendet tillkommit, medicinalstyrelsens över hälso- och sjukvården samt köttbesiktnings- och slakthusväsendet, socialstyrelsens över fattig- och barnavårdens ändamålsenliga ordnande, över den halvöppna barnavården och nykterhetsvården, byggnadsstyrelsens uppsikt över stadsplane- och byggnadsväsendet, statens arbetsmarknadskommissions tillsyn över krigsfamiljebidragsförordningen, utrymningskommissionens övervakning över åtgärderna för förberedande och verkställande av utrymning. Denna kontroll har givetvis medfört mycket arbete för de statliga organen, men på vilka punkter kan den egentligen eftergivna? Den utövas i regel genom utfärdandet av »råd och anvisningar» samt genom inspektion. Vid sidan av de lokala organen för denna kontroll, huvudsakligen K. B. och domkapitlen, har särskilda uppsiktsorgan uppbyggts, exempelvis folkskolinspektörerna, fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna, förste provinsialläkare och länsarkitekter. Jag tror icke det är lätt att visa att några av dessa funktioner äro överflödiga.

Vidandet av den kommunala verksamheten har endast varit möjlig därigenom att de viktigaste områdena av densamma förbundits med statsbidrag. I vissa fall åläggas kommunerna att bedriva en viss verksamhet, i andra har det öppnats möjlighet för kommunerna att med statsbidrag bedriva en viss verksamhet. I båda fallen är det naturligt att kontroll utövas över att de statliga medlen komma till användning på ett ändamålsenligt sätt. Vissa villkor förbindas med statsbidragen. I den mån som staten bestrider större delen eller praktiskt taget hela kostnaderna, och kommunerna sålunda i realiteten äro att betrakta som exekutiva organ, har den statliga kontrollen blivit mycket vidsträckt. I fråga om nybyggnad eller ombyggnad av skolhus är sålunda skoldistriktets självbestämmanderätt såväl med avseende å behovet av byggnader som det tekniska utförandet helt beskuren. Statsbidragen till kommunerna intaga nu ett mycket stort utrymme i den statliga budgeten. Speciella statsbidrag äro hänförliga till åtgärder för arbetslöshetens bekämpande, för nykterhetsvården, fattig- och barnavård, pensionärshem, tuberkulosvård, vård av kroniskt sjuka, tandvård för obemedlade och mindre bemedlade, förbättrad sjukvård i rikets ödemarksområden, polisväsendet, luftskyddet, fiskehamnar, folkundervisning, kommunala läroverk, yrkesundervisning, folkbiblioteken, skydd mot skogseld, fastighetsregister, kristidsnämnder och krigsfamiljebidrag. Statsbidragen ha möjliggjort för kommunerna att följa med i den allmänna reformverksamheten, även om de icke eliminerat det ojämna kommunala skattetrycket. Att staten vid bidragen knutit vissa bestämmelser, som i de flesta fall avse att en viss minimistandard uppfylles i verksamheten och i vissa fall avse att hålla statens kostnader inom rimliga gränser, torde i allmänhet icke av kommunerna ha förnummits som en obefogad och besvärande begränsning av deras självstyrelse och torde av riksdagen betraktas som ett oeftergivligt villkor för ianspråktagande av medel, som den beviljat.

Jag tror heller inte man kan säga, att denna utveckling på det hela taget verkat förlamande på den kommunala initiativandan och intresset för den medborgerliga verksamheten i kommunerna. Det är snarare så att de resurser, som staten ställt till kommunernas förfogande, möjliggjort en livaktighet som bjärt kontrasterar mot den kommunala tröghet, som förr icke var ovanlig. Att rika kommuner ha mindre intresse av statsbidragen är naturligt, men å andra sidan torde de i allmänhet icke vara benägna att sänka sig under den standard, som är ett villkor för delaktighet av statsbidragen. De ha i allmänhet resurser att taga självständiga initiativ på nya områden; här kan som nyligen visat sig beträffande de stipendier till studerande ungdom, vilka Stockholms stad be-

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)
slutat, dock regeringsrättens bestämning av området för de gemensamma kommunala hushållningsangelägenheterna i vissa fall verka begränsande.

Att utvecklingen medfört en ökad kontroll från statens sida är ofrånkomligt. En dylik kontroll torde vara nödvändig. Lika viktigt är emellertid, att den utformas så enkelt och praktiskt som möjligt. Ökad kunnsighet och utbildning inom den kommunala förvaltningen kan bidra till att förenkla uppgiften för den statliga tillsynsverksamheten liksom en förändrad kommunal indelning. Den formella prövningen skulle därigenom kunna underlättas och minskas till förmån för en förbättrad sakrevision på ort och ställe, exempelvis genom flygande revision.

Den här förda diskussionen får anses utgöra svar på interpellantens frågor. Några generella åtgärder i de riktlinjer, som interpellanten efterlyser, överväger icke regeringen.

Herr Ström: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet för det utförliga och i många avseenden mycket intressanta svaret. I regel är jag ju tillfredsställd, när det gäller statsrådet Möller, men denna gång har jag inte möjlighet att säga att jag är nöjd med svaret. Herr statsrådet har behövt på dagen sex månader för att besvara interpellationen, vilket synes mig visa, att långsamheten i den byråkratiska tågorrdningen inom de centrala verken är sådan, att man icke kan tolerera den. Svaret är också ett väl starkt papistiskt non possumus.

Det är besynnerligt att demokratiens spetsar äro så ovilliga, då det gäller att reformera sina egna statliga domäner! Borde icke demokratin just sikta till att ta itu med även praktiskt organisatoriska uppgifter och reformer bl. a. inom förvaltningen? Lika stor lust, som vi ha att skapa nya ämbetsverk, lika stor olust visa vi, när det gäller att få ämbetsverken att fungera tillfredsställande. Vi hörde det nyss i den förra diskussionen. Där gällde det den olycksaliga civila byggnadsutredningen, som — det vill jag tillägga här som ett litet bidrag vid sidan om till den nyss förda diskussionen — verkligen har varit ett crux och en olycka och om vilken det är oerhört glädjande att höra att den snart är mogen att stiga i graven; glädjande eftersom den är en sådan där byråkratisk utväxt, som bara åstadkommer ökade kostnader, ökat skrivardöme och allmän förtret och olust.

Jag återgår emellertid, herr talman, till vad jag nyss yttrade om svårigheten att få till stånd praktiskt organisatoriska reformer i de centrala verken. Herr statsrådet hänvisade till den nyligen av riksdagen tillsatta organisationsnämnden. Ja, jag hoppas verkligen att omdömet om den ute bland allmänheten inte skall bli detsamma som om civila byggnadsutredningen, men jag har mina onda aningar i det hänseendet. Man får hoppas, att det inte blir så, att det bara kommer att läggas fram förslag om införande av arbetsburar för de arbetande, om ökat tempo för arbetskraften på kontorens s. k. trälhav eller om införandet av nya apparater för pennornas formering, utan att det verkligen kan bli något gott av detta i form av positiva resultat. Då skall jag också glädja mig däröver.

Herr statsrådet gick in på frågan om vad som menas med byråkratism och byråkratisk apparat. Jag skall inte närmare gå in på den frågan — den kunna vi kanske diskutera privat — men med byråkratism menar jag både formalism, snävhet mot allmänheten och långsamhet i ärendenas behandling samt ett oavlatligt utväxande av den byråkratiska apparaten med ty åtföljande nya svårigheter i fråga om att kunna hinna med utredningarna och att kunna komma fram till snabba beslut. Jag skulle ha varit mycket glad, om herr statsrådet hade avslutat sitt interpellationssvar med någonting, som jag hade kunnat be-

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)
teckna som ett löfte om att vi i statsrådet Möller kunde se den S:t Göran inom statsförvaltningen, som komme att söka krossa den formalistiska draken. Men i det fallet finga vi inte någon förhoppning. Herr statsrådets svar innehöll dock på vissa punkter positiva förslag eller tankar, som enligt min mening voro mycket väl funna. Man måste emellertid fråga sig, hur allmänheten skall kunna begära klarhet, skyndsamhet, enkelhet och reda hos ämbetsverken, när det verkligen är svårt t. o. m. för riksdagsmännen, när de läsa propositionerna, att däri finna den koncentration, reda och klarhet, som skulle vara önskvärd.

Jag vill med min kritik av byråkratismen ingalunda rikta någon kritik mot den i stort sett utomordentligt dugliga svenska ämbetsmannakåren. Jag känner den från 30 års erfarenhet och vet, att den är en utmärkt kår, som är villig att arbeta och göra sitt bästa. Allmänheten klankar nog ibland också orättvist på en del av ämbetsmännen. Särskilt anser jag att kritiken mot de underordnade krafterna på de stora kontoren, på post och telegraf och många andra institutioner, är ganska orättvis. Men allmänheten har rätt att kräva snabba svar på sina framställningar till ämbetsverken och att få reformer genomförda, där sådana verkligen påvisas vara nödvändiga och riktiga. Jag har en hel del exempel antecknade, men då tiden är långt framskriden, skall jag inte ta fram mer än ett enda av dem, och jag tar då ett exempel, som ledamöterna alla känna till. För ett par år sedan hittade en dam 18 000 kronor i en butelj ute i Lilljansskogen. Ännu i dag har det på grund av den oerhörda långsamheten, formalismen och tråbundenheten i statsmaskineriet inte kunnat bli någon klarhet i saken, så att denna hederliga människa har kunnat få sin del som upphittare av detta belopp, som hon har rätt till. Nog är det ganska bedrövligt.

Jag skall också nu förbigå en del av den kritik, jag hade tänkt rikta mot vissa statliga institutioner, där arbetsmetoderna synas mig alltför gammalmodiga. Jag skall i stället gå över till att säga något glädjande till herr statsrådet, nämligen att jag helt kan instämma med honom, när han säger: »Det är ett ofta framställt och fullkomligt rimligt önskemål från allmänhetens sida, att ämbetsverken dels skola behandla ärendena snabbt och dels skola behandla dem så föga schablonmässigt som möjligt». Detta är viktigt, och det bör kunna ske utan att ständigt nya ämbetsverk tillsätts. Jag tror inte effektiviteten beror på antalet ämbetsverk, utan på metoderna och andan; det gäller att kunna övervinna den starka lusten att göra utredningar, som aldrig ta slut, och att skriva luntor, vilkas vikt mätes i kilon. Det är inte rimligt att ha en sådan omständlighet och långsam tågordning, utan man måste i stället försöka komma fram till mera praktiska arbetsmetoder.

Till bristerna i detta hänseende hör också mångsyssleriet inom verken, dit hör vidare den alltjämt förekommande kurialstilen — jag vill bara erinra om det bekanta citatet, som gick genom pressen för ett år sedan, där en enda mening i ett utlåtande upptog över en och en halv spalts utrymme i en daglig tidning. Det är nödvändigt att vi försöka få in en ny anda i fråga om ämbetsverkens skrivsätt, så att detta blir mera koncist och begripligt än det nu är.

Herr statsrådet anför som en av grunderna till förvaltningsapparatus omfattning den noggranna kontrollen över medelsförvaltningen samt den formella kontrollen. Självklart är att det måste finnas en effektiv kontroll, men manne inte just härvidlag stora reformer äro möjliga att genomföra? Allt behöver ju inte vara som på Karl XI:s tid — icke ens inom de statliga verken. Vi ha ju bättre tekniska resurser nu!

Herr statsrådet erinrade vidare om socialiseringsnämndens paroll: avbyrå-

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)
kratisering! Varför inte genomföra detta utmärkta förslag från en kungl. kommitté, som jag tror för rätt många år sedan avslutade sin verksamhet.

Så komma vi till mitt förslag om en decentralisering av förvaltningen dels genom att ge underordnade myndigheter ökade befogenheter — t. ex. kommunerna och länsstyrelserna — dels genom att till landsorten förlägga åtskilliga ämbetsverk. Herr statsrådet har säkerligen observerat den stora fara världen över som en oförnuftig och totalistisk centraliseringssträvan medför för folkens frihet, för demokratiens bestånd, för allmänhetens intresse för offentliga angelägenheter och för den folkliga självstyrelsen. Allt, som kan göras, för att hindra en dylik utveckling i vårt land, bör göras. Vi svenskar komma aldrig i längden att tåla vare sig en maktfullkomlig regering, en maktfullkomlig byråkrati eller en maktfullkomlig industri- eller finansvärld. Vi ha väl också lärt något av tidens olyckor; det onda i världen skulle icke vara så hotfullt, om det inte ägde i sin hand centralisationens och maktfullkomlighetens vapen. Men jag är övertygad om att en sådan helt igenom lödig demokrat som statsrådet Möller säkerligen icke kan ha förbisett detta tidens tecken. En av våra allra förnämsta landshövdingar har, som vi alla veta, skrivit en utmärkt skrift om behovet av decentralisation och ökad kommunal självstyrelse.

För centraliseringen till Stockholm talar enligt herr statsrådets utsago behovet av kontakt mellan regeringen och ämbetsverken. Självklart måste en del ämbetsverk ligga i Stockholm, men nog är det en överdrift att i vår tid med dess snabba kommunikationer, med telefon och telegraf, anse, att alla ämbetsverk måste ligga i Stockholm. Skulle ett sådant resonemang vara riktigt, skulle man i konsekvens därmed för kontaktens skull också förlägga länsstyrelserna till Stockholm, och då skulle alla de kungl. kommittéer som tillsätts, alltid arbeta i Stockholm året om — således även under sommarmånaderna — och ämbetsmännen skulle, för att man skulle ha kontakt med dem, tvingas att tillbringa sina semestrar i eller alldeles intill Stockholm. Jag är övertygad om att utom de av herr statsrådet i hans svar berörda verken, pensionsstyrelsen och riksförsäkringsanstalten, även många andra kungl. ämbetsverk med fördel kunde flyttas ut i landsorten, t. ex. domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skolöverstyrelsen och flera andra. Varför skulle de inte kunna förläggas till städer i Mälars- och Hjälmarslandskapen eller i Östergötland, därifrån man på ett par tre timmar kan resa till Stockholm för muntliga överläggningar, när sådana absolut krävas? Jag talar givetvis här delvis såsom stockholmare, ty denna väldiga fabrikation av nya ämbetsverk och deras förläggande till Stockholm blir huvudstaden en övermäktig börda, som vi stockholmare värdsamt be riksdag och regering att befria oss ifrån. Vi kunna lösa varken bostadsfrågor, kommunikationsfrågor, skolfrågor eller sjukhusfrågor, om alla ämbetsverk skola förläggas till Stockholm och allt ungt folk som finns i den svenska landsorten dras hit, vilket väl ändå inte den svenska landsortens egna representanter i riksdagen kunna vara intresserade av.

När alltså både stockholmare och landsortsrepresentanter skulle kunna vara ense om att ut ur Stockholm flytta en hel del ämbetsverk och att för framtiden inte vidare annat än i undantagsfall till Stockholm förlägga några nya ämbetsverk, skulle man då icke kunna åtminstone pröva en sådan lösning? Då få ju också de människor, som arbeta i dessa ämbetsverk, behålla kontakten med sin hembygd, som är själva livskällan.

Slutligen några ord om den kommunala självstyrelsen. Herr statsrådet tycktes inte riktigt inse den kommunala självstyrelsens betydelse. Detta beror sannolikt på att herr statsrådet tyvärr icke själv varit kommunalman. Herr statsrådet hänvisar till att kommunerna på sina håll försummat sina skyldig-

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)
heter i fråga om fattig- och barnavård. Det må vara alldeles riktigt. Men här hjälper icke alltid statens byråkratiska kontroll. Vad som behövs är i stället en väckelse inom de efterblivna socknarna och en samordning av de fattiga kommunerna, en ny organisation av hela kommunindelningen. Kanske böra vi också lägga litet mera makt och inflytande hos landstingen.

Men inte behöva vi statens förmynderskap i den utsträckning som nu förekommer, ty det verkar i alldeles motsatt riktning, så att kommunerna bli missnöjda, förtretade, ja rent av arga. Har herr statsrådet läst protokollen från stadsförbundets senaste kongresser, där dessa frågor behandlats? Det är ord och inga visor som där stå att läsa, och det är en mycket nyttig och upplysande lektyr för oss alla. Kanske också protokollen från förhandlingarna rörande dessa frågor vid landstingsförbundets och kommunalförbundets kongresser blivit lästa av regeringen? Jag skulle ävenså hemställa att regeringen måtte inköpa ett visst antal exemplar av den skrift i ämnet, som landshövding Malte Jacobsson i Göteborg har författat och som är synnerligen upplysande. En viss betydelse bör kanske också tillmätas landshövding Engbergs uttalande på sin tid liksom ett yttrande av landshövding Linnér, som jag tror gjordes i samband med hans avgång från landshövdingeposten i Uppsala. Detta allt är mycket nyttiga ord att läsa, men tyvärr träffar man icke alltför ofta på dessa synpunkter utanför kommunalmännens och länsstyrelsernas kretsar. Jag vill också hänvisa till vad professorerna i kommunalrätt vid våra universitet ha uttalat i sina avhandlingar om den kommunala självstyrelsen.

För någon månad sedan var jag inbjuden till en konferens här i Stockholm med kommunalmän och kommunala tjänstemän, där statens olidliga förmynderskap behandlades. Den var anordnad av Svenska stadsförbundet och öppnades av dess ordförande, borgarrådet Oscar Larsson, en gång ledamot av denna kammare, med bland annat följande ord: »Fogdar råda över oss! Ned med statens fogdevælde!» Det var paroller som erinra om Engelbrekts tider, och i de olika yttrandena i diskussionen var denna sak ett stående tema. När dessa toner från Engelbrekts dagar börja ljuda över landet, böra nog regeringen och statens ämbetsmän något fundera över vad klockan är slagen. Det är ett faktum att vi stå vid bristningsgränsen. Kommunerna ämna inte länge till låta sig nöja med att det fortgår på detta sätt. Allt detta statliga förmynderskap över kommunerna måste upphöra eller i varje fall mildras.

Herr statsrådet säger, att detta förmynderskap är nödvändigt för att effektivisera kommunernas arbete. Jag undrar, om icke staten och dess olika finans- och kontrollorgan gjort mycket mera för att hindra än befordra tillkomsten av fullt moderna skolor, sjukhus, praktiska byggen o. s. v. Såsom herr Källman och herr Sundberg i den närmast föregående interpellationsdebatten omvittnade, ha vi överallt gjort den erfarenheten att statens byggnadsutredningar, besparingsberedningar och övriga liknande organ äro de stora hindrarna. Vi vilja helst bli kvitt dessa hindrare, och kunde vi få höra att inte bara civila byggnadsutredningen, utan även en del andra organ, tillsatta för att öva förmynderskap över kommunerna, snart komme att stiga i sin grav, skulle vi vara mycket glada. De medföra i regel endast förseningar, standardförsämringar och ökade kostnader, och det är ingenting att stå efter.

Nyligen hölls en kongress av landets överlärare. Det var en skarp dom över statens fögderi på skolväsendets och skolbyggnadernas område som där serverades. Kommunikationsministern tycks emellertid att döma av interpellationsdebatten nyss inte alls ha hört talas om denna mycket intressanta konferens. Och vad ha vi icke hört från läkarehåll? Jag antar att övriga ledamöter av riksdagen liksom jag haft besök av representanter för läkarna, som skildrat

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)
hur särskilt bostäderna för underläkare vid sinnessjukhus, lasarett o. s. v. äro beskaffade. Anledningen till att vi icke så som önskvärt skulle vara kunna tillgodose läkarnas krav på människovärdiga bostäder är naturligtvis just den byråkratiska anda, som är rådande. Jag tror, herr talman, att vi i vårt land utan statens närgångna inblandning i kommunernas angelägenheter skulle haft mera effektiva, förstklassiga och billiga skolor, sjukhus, barnhem, bostäder o. s. v.

Naturligtvis menar jag därmed icke alls, att staten skulle fränsäga sig all kontroll även där den själv med avsevärda belopp bidrager till kostnaderna. Därvidlag skall staten givetvis ha en kontrollerande befogenhet. Men varför icke även här fara milt och klokt fram? Kommunerna ha i regel lika skickliga och omsorgsfulla tjänstemän som staten. De känna därtill bättre än statens inspektörer och kontrollanter ortens förhållanden, och jag tror att man med gott samvete kan lita på kommunernas både goda vilja och förstånd. Därför kan staten spara mycket pengar genom att nöja sig med stickkontroll och vad statsrådet själv hänvisade till, nämligen en flygande revision, i stället för den formalistiska minutiösa kontroll, som ofta äger rum. De ständiga dyrbara omarbetningarna av kommunala ritningar och förslag, som de statliga myndigheterna göra sig skyldiga till, äro också av ondo.

En utväg, om man vill bibehålla en stark statlig kontroll, vore emellertid att överlåta denna uppgift på länsstyrelserna. Det äro ju också statsorgan, men ha den fördelen att de känna sina respektive läns förhållanden och behov. De kunna så att säga arbeta mera på hemmaplan. De ha också i vissa stycken en friskare syn på tingen och äro icke uteslutande experter med linjaler och pekpinnar. De förena sakkunskap med hembygds- och personkänedom.

Till slut vill jag betona, att det skulle vara synnerligen önskvärt, om regeringen genom förslag till lagändringar hindrar sådana utslag som det av statsrådet nyss berörda, då regeringsrätten upphävde ett sedan många år gällande beslut om kommunala studiestipendier i Stockholm, vilket upphävande direkt riktar sig mot de fattiga i samhället. Det finns även andra kommunala beslut av vikt, som upphävts av högre instans på grund av en allt snävare tolkning av kommunallagarna. Det vore synnerligen önskvärt att den kommunala självstyrelsen även härvidlag vidlyt utsträcktes och säkrare stadfästes i lagen.

Statsrådet synes så till vida vara ense med mig, som han anser att den statliga kontrollen bör göras så enkel och praktisk som möjligt. Detta är alltid ett framsteg som jag med glädje antecknar. Att ökad kunnsighet och utbildning inom kommunalförvaltningen kan bidra till en förenklad kontroll och uppsikt, understrykes också i svaret. Detta är alldeles riktigt. Frågan om utbildning i kommunalkunskap är så viktig, att den borde upptagas i ett större sammanhang, t. ex. genom kommunalkurser vid våra folkhögskolor, högskolor och universitet.

Herr statsrådet förklarar att regeringen icke överväger åtgärder i de av mig i interpellationen berörda frågorna. Regeringen anser dem i stort sett uppenbarligen föga viktiga. Jag är emellertid ingalunda säker på att inte en mycket stor del av svenska folket anser det vara oerhört viktigt att det statliga förmynderskapet begränsas, att den kommunala självstyrelsen bättre stadfästes och att byråkratismen bekämpas. Jag är också övertygad om att svenska folket till slut kommer att få bukt med alla byråkratismens olyckor, och jag vågar hysa den förhoppningen att även statsrådet Möller den dagen skall känna sig till freds, ty han är av naturen varken byråkrat eller fogde. Men då borde han också kunna vara med på att man bekämpar dessa företeelser där de finnas.

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)

Herr Hage: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig att säga några få ord i denna fråga, och orsaken till att jag gör det är att jag, under den tid av fyra år, då jag var statsrevisor, ägnade ungefär hälften av min arbetstid såsom revisor åt ett spörsmål som faller inom detta område, nämligen frågan om hur man skulle kunna åstadkomma mera praktiska arbetsmetoder inom statsförvaltningen, icke minst när det gäller redovisning, bokföring och dylika ting. På grundval av detta arbete tillät jag mig också under min tid i andra kammaren att väcka en motion in frågan, som rönt en viss uppmärksamhet. Sedermera ha också vissa utredningar gjorts angående möjligheterna att komma något framåt på detta område.

Emellertid ser det nästan ut, som om dessa försök numera ha avstannat, och det har kanske sin förklaring just i ett yttrande, som nyss fälldes av statsrådet i hans svar på interpellationen. Såvitt jag kunde uppfatta honom här bortifrån min bänk, antydde han att det inte är tillrådligt eller att det till och med är otänkbart att införa så enkla och praktiska arbetsformer och metoder i de centrala verken, som redan i någon mån äro genomförda till exempel vid kommunikationsverken.

Detta är ett gammalt svar, som jag mötte många gånger under den tid jag sysslade med dessa ting. På en del håll anser man detta vara ett axiom, ett påstående som ej behöver bevisas. Men jag har aldrig kunnat böja mig för den uppfattningen. Jag tror för min del, att också ett sådant påstående bör bevisas, och under min tid som statsrevisor inträffade verkligen en episod, som gjorde att jag fick den uppfattningen, att detta påstående verkligen tarvar bevis. I den avdelning av statsrevisionen, där jag satt, hade vi nämligen bland annat till uppgift att granska arbetsmetoderna — redovisning och bokföring m. m. inom ett verk här i Stockholm — jag skall icke namngiva det, ty det skulle kanske icke vara fullt korrekt. Vad vi där mötte verkade åtminstone på mig, som var van vid de mera praktiska anordningarna på detta område inom ett annat statens verk genom en 30—40-årig verksamhet i dess tjänst, såsom rent abderitiska förhållanden. När vi gjorde anmärkning, svarade man just med detta, att sådana mera enkla arbetsformer som tillämpas inom det kommunikationsverk som anmärkaren hade särskild erfarenhet av, icke kunde komma i fråga inom andra statens verk. Emellertid fick det centrala verket sedermera ny chef, och en av hans första åtgärder var att taga upp denna fråga till omprövning. Han sökte personligen upp mig och sade, att de uppslag jag kommit med voro alldeles utmärkta, och så blevo de genomförda.

Jag tror att man på samma sätt, när det gäller praktiska reformer av arbetet inom statsförvaltningen, i många fall skulle kunna komma längre än vad nu är fallet, därest man ej vore så konservativ och ej hade bitit sig fast i gamla åskådningar och uppfattningar, som man anser sig omöjligt kunna överge.

Till min vän herr Ström vill jag emellertid säga, att jag inte alls är tilltalad av tanken att flytta vissa ämbetsverk från Stockholm och förlägga dem till olika städer i landsorten. Jag tror tvärtom, att det vore en opraktisk åtgärd. Jag har den övertygelsen, att man ur rent organisatoriska synpunkter vinner en hel del fördelar genom att ha de statliga ämbetsverkens styrelser förlagda till en och samma stad. Jag har som sagt sysslats med dessa spörsmål under icke mindre än fyra år såsom statsrevisor och har dessutom tidigare motionerat om dem samtidigt som amiral Lindman en gång väckte en motion i samma fråga. Det blev då ett uttalande av riksdagen om att det vore önskvärt, att man undersökte hithörande frågor. Under den tid jag sålunda sysslats med dessa ting har jag kommit till den uppfattningen, att en decentralisering enligt herr Ströms yrkande icke vore rätta vägen — även om man kun-

Ang. decentralisering av den statliga administrationen m. m. (Forts.)
de vinna någon mindre besparing genom vissa verks förläggning till en lägre dyrort. Men samtidigt har jag blivit övertygad om, att det finns många andra möjligheter att komma framåt på detta område, om man verkligen vill och om man bara definitivt tar avstånd från gamla innötta föreställningar, som man en gång lagt sig till med.

Jag skall inskränka mig till detta. Jag uttalar den förhoppningen, att det initiativ, som för en del år sedan togs i avsikt att söka åstadkomma mera praktiska och tidsbesparande arbetsmetoder inom statsförvaltningen, icke skall ha varit förgäves, utan att utredningarna komma att fullföljas och slutligen leda till resultat. Från den utgångspunkten anser jag denna interpellation ha sin betydelse, och det är bara att beklaga, att en fråga, som borde diskuteras på ett mera utförligt sätt än som här kan ske, har kommit upp till debatt i riksdagens sista timme, när vi sitta några stycken spridda i kammaren, färdiga att bryta upp och resa härifrån. Jag tror att det skulle ha varit både värdefullt och synnerligen lämpligt, om denna fråga kunnat komma upp till behandling tidigare under riksdagen och ägnas större uppmärksamhet än som just nu kan ske.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets memorial nr 230, bevillningsutskottets betänkande nr 48, bankoutskottets utlåtanden nr 70 och 71 samt memorial nr 72, andra lagutskottets utlåtande nr 69, andra särskilda utskottets memorial och utlåtanden nr 4—10 ävensom budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

På framställning av herr talmannen beslöts att bevillningsutskottets betänkande nr 48 och andra lagutskottets utlåtande nr 69 skulle uppföras näst efter andra särskilda utskottets memorial nr 10 på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5.23 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 12 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Bergh, Ragnar*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställt en så lydande fråga: *Ang. magistratens kommunala funktioner.*

»I skrivelse den 22 juni 1943 (nr 351) anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan huruvida de av magistratens funktioner, som avses i lagen om kommunalstyrelse i stad, kunna upphöra eller överflyttas å andra organ.

När kan det förväntas, att denna utredning begynnes?»

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Bergquist**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I skrivelse den 22 juni 1943 (nr 351) anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan, huruvida de av magistratens funktioner, som avses i lagen om kommunalstyrelse i stad, kunde upphöra eller överflyttas å andra organ, samt för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Ragnar Bergh har nu frågat mig, när det kan väntas, att den sålunda begärda utredningen begynnes.

Jag vill med anledning härav erinra, att frågan om en reform av magistratsinstitutionen utgör ett mycket omfattande ämne, som under årens lopp mångfaldiga gånger och i olika sammanhang varit uppe till behandling.

I den motion, som gav anledning till riksdagens skrivelse, åsyftades en slutgiltig utredning om magistrats skiljande från rådhusrätt i anseende till magistratens såväl kommunala som statliga funktioner.

Sammansatta konstitutions- och första lagutskottet framhöll i det utlåtande, som låg till grund för riksdagens skrivelse, att den föreslagna utredningen i och för sig vore önskvärd men att det för närvarande icke syntes kunna ifrågakomma att igångsätta en utredning av så vidlyftig omfattning. Utskottet fann sig däremot kunna förorda en anhållan om en mera begränsad utredning, nämligen rörande avveckling av magistratens befattning med i kommunallag föreskrivna uppgifter jämte därmed sammanhängande ämnen.

Även om utredningen rörande magistratsinstitutionens reform skulle på angivet sätt begränsas — något som icke är utan olägenheter och avstyrkts i många av de över motionen avgivna yttrandena — är det här uppenbarligen fråga om en ganska vidlyftig arbetsuppgift.

I betraktande härav och med hänsyn till de trängande utredningsarbeten av annat slag, som tillhöra justitiedepartementets arbetsområde, har jag icke igångsatt den begärda utredningen.

Jag kommer emellertid att, när omständigheterna det medgiva, upptaga frågan.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt vördsamma tack för att herr statsrådet i riksdagens elfte timme har velat besvara denna fråga.

Ang. magistratens kommunala funktioner. (Forts.)

Under förutsättning att herr statsrådet rätt snart skall finna, att förhållandena medgiva honom att sätta i gång den ifrågavarande utredningen, ber jag också att få uttrycka min tillfredsställelse med svarets innehåll. Det förefaller mig nämligen, som om denna fråga inte är alldeles utan sammanhang med tidpunkten för processreformens genomförande. Det är väl inte helt utslutet, att en och annan är benägen att komma med en gensaga på denna punkt, och därför får jag försöka att med ett par ord bevisa mitt påstående.

Genom samtal med personer, som ha erfarenhet från arbete vid rådhusrätt, har jag erfarit, att man anser, att processreformens genomförande kommer att medföra en ökad arbetsbelastning inom magistrater och rådhusrätter. Å andra sidan kan man väl räkna med att om magistraterna slipper att ta befattning med en del kommunala förvaltningsbestyr, en arbetsminskning kommer att inträda där. Om dessa förutsättningar äro riktiga, kan man alltså redan därav våga dra den slutsatsen, att en utredning, sådan som den riksdagen begärde i fjol, borde vara färdigställd, när processreformen skall genomföras. Jag vill i detta sammanhang säga, att redan nu är frågan om personaluppsättningen vid en del magistrater och rådhusrätter aktuell.

När man vet, att utredningen är begärd, och räknar med att den kommer till stånd, är det ganska naturligt, att man vill avvakta dess resultat, innan man löser dessa organisationsspörsmål. Skulle nu processreformen komma att genomföras utan att frågan om magistraternas befattning med vissa kommunala förvaltningsfrågor är avgjord, skulle i skarven kunna tänkas uppträda ett så stort behov av personal inom magistraterna, att man inte kunde bemästra det, men att man ändå inom städerna vore angelägen att bida tiden, till dess både reformen av magistratsinstitutionen och processreformen, i den mån de nu hänga samman, genomförts.

Men frågan om magistratsinstitutionens reformering har också, såvitt jag förstår, sammanhang med en annan organisationsfråga, nämligen den som rör den juridiska expertisen åt drätselkammaren. Om man nu tänker sig, att utredningen skulle mynna ut i att t. ex. drätselkammaren skall överta en del av de befogenheter, som magistraten nu har, kommer behovet av juridisk expertis inom drätselkammaren att bli större än för närvarande, och eftersom frågan redan nu är aktuell och man inte vet, hur det kommer att ställa sig, drar man sig för att lösa även denna organisationsfråga. Om man t. ex. skulle tänka sig någonting i stil med det finska systemet, en anordning, som förefaller mig vara ganska beaktansvärd — i Finland äro stadsdirektörstjänsterna besatta med jurister — kommer frågan om den juridiska expertisen inom drätselkammaren att inverka även på frågan om hur man skall återbesätta stadsdirektörstjänsterna, i de fall de äro eller snart komma att bli vakanta.

Det förefaller mig således, herr talman, som om det vore högeligen önskvärt, att herr statsrådet snart funne omständigheterna medgiva, icke blott att en utredning igångsättes, utan också att den slutföres så pass fort, att resultat kan väntas föreligga vid den tidpunkt, då processreformen skall genomföras.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 230, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 70, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner till f. d. befattningshavare vid riksdagens verk;

nr 71, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner till f. d. arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk; samt

nr 72, angående ersättning till två riksdagsvaktmästare vid inkallelse till militärtjänstgöring.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets memorial nr 4, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra särskilda utskottets utlåtande nr 3 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brandlag och brandstadga m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
civilförsvars-
lag m. m.*

I en den 12 maj 1944 dagtecknad proposition, nr 268, vilken hänvisats till andra särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) civilförsvarslag;
2) lag om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret;

3) lag om ändring i strafflagen för krigsmakten;

4) lag angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål;

5) lag angående ändring i lagen den 30 juni 1942 (nr 505) om viss pant- rätt i spånadslin och hampa;

6) lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara;

7) lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt;

8) lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar;

9) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 mars 1943 (nr 121) om vapenfria värnpliktiga; samt

10) förordning angående ändring i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp;

dels ock anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till

11) kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364).

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner, som jämväl hänvisats till utskottet, nämligen

inom första kammaren:

nr 340 av herr *Olof Carlsson* m. fl.,

nr 341 av herr *Branting* samt

nr 342 av herr *Branting* ävensom

Första kammarens protokoll 1944. Nr 27.

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

inom andra kammaren:

nr 536, av herrar *Lindberg* och *Håstad*, likalydande med motionen nr 342 i första kammaren,

nr 537, av herrar *Lindberg* och *Håstad*, likalydande med motionen nr 341 i första kammaren, samt

nr 538, av herr *Andersson* i Malmö m. fl., likalydande med motionen nr 340 i första kammaren.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande att de i propositionen framlagda förslagen till civilförsvarslag och till lag om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten införda förslag till

1) civilförsvarslag;

2) lag om skyldighet i vissa fall för civilförsvarspliktig att tjänstgöra utom civilförsvaret;

B. att riksdagen måtte förklara sig icke kunna bifalla det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i strafflagen för krigsmakten;

C. att riksdagen, med förklarande att övriga i propositionen framlagda lagförslag samt förslaget till förordning angående ändring i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under denna punkt införda förslag till

3) lag angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål;

4) lag angående ändring i lagen den 30 juni 1942 (nr 505) om viss panträtt i spånadslin och hampa;

5) lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 22 juni 1939 (nr 310) om sjukhusvård vid krig eller krigsfara;

6) lag angående ändrad lydelse av 18 § lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt;

7) lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 335) om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar;

8) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 mars 1943 (nr 121) om vapenfria värnpliktiga;

9) förordning angående ändring i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp;

D. att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit viss jämkning böra vidtagas i det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364), måtte uttala, att kungörelsen borde givas en lydelse i överensstämmelse med ett under förevarande punkt infört förslag till

10) kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 20 november 1931 (nr 364);

E. att motionerna I: 341 och II: 537, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under A hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

F. att motionerna I: 340 och II: 538, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet i sin motivering anförts, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

G. att motionerna I: 342 och II: 536 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I Kungl. Maj:ts förslag till civilförsvarslag var punkten 7 av övergångsbestämmelserna så lydande:

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

Där anläggning eller byggnad vid tiden för denna lags ikraftträdande helt eller delvis innehaves med nyttjanderätt, skall den i 62 § första stycket under b) stadgade skyldigheten för ägaren att vidtaga nödiga anordningar för anläggningens eller byggnadens mörkläggning i stället åvila innehavaren, så länge nyttjanderättsförhållandet består. Det åligger ägaren att, då nyttjanderättsförhållandet upphör, på anfordran av innehavaren inlösa dennes mörkläggningsmateriel med belopp som, därest överenskommelse icke kan träffas, bestämmas av länsstyrelsen. Mot länsstyrelsens beslut i sådant hänseende må talan föras hos Konungen i enlighet med vad som stadgas i 95 §.

Ifrågaravande punkt hade icke upptagits i utskottets förslag.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten A överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten A.

Herr **Sandler**: Herr talman! Det torde böra sägas åtminstone några ord i den föredragna punkten, innan talmannens klubba faller.

Det utskottsutlåtande, som här föreligger, utgör liksom det efterföljande utlåtandet, nr 6, i bokstavlig mening en kollektiv arbetsprodukt ifrån utskottets sida. Man kan, om man vill framhäva de mindre fördelaktiga sidorna i den uppgörelse, som här har träffats inom utskottet, kalla den en kompromiss. Man kan också, ifall man vill fästa sig vid de mera fördelaktiga sidorna, kalla den ett gentlemen's agreement. Uppgörelsen har kompromissens karaktär i så måtto, att man nog kan säga, att detta utlåtande liksom det följande i vissa delar är hopplockat av olika stycken och att man märker, var fogarna gå vid detta sammanjämningsarbete. Den kan med skäl uppfattas som ett gentlemen's agreement i så måtto, att bakom sammanjämnningen ligger en inom utskottet under behandlingen av frågan allt starkare framträdande önskan att kunna presentera kamrarna ett enigt utskottsutlåtande. Naturligen har denna önskan icke föranletts av några hänsyn till riksdagens bekvämlighet, ty det är klart, att civilförsvarets intresse måste ställas över intresset av att kamrarna skulle slippa ett par tre dagars arbete, utan den har förestavats av den uppfattningen, att i ett ärende av denna karaktär det icke vore lyckligt, om man i kamrarna ginge till ett avgörande, som kunde föranleda en hasardartad och oviss sammanjämkning kamrarna emellan. Bakom ligger nog kanske också någon insikt därom, att tidsläget illa lämpar sig för strid i en sak, som är en stor försvarsfråga.

Då nu denna uppgörelse inom utskottet har träffats, då jag själv har bidragit till den, accepterat den och rekommenderar kammaren att för sin del biträda den, har jag naturligtvis icke för avsikt att för egen del nu ställa mig vid klagomuren och här uppstämman några klagovisor i anledning av de punkter, där mina önskemål icke ha blivit tillgodosedda. Jag nöjer mig med att säga, att det föreliggande utlåtandet — liksom det efterföljande, ty de utgöra bägge i själva verket en enhet — representerar en lösning av denna fråga, som visserligen är sämre än vad jag hade hoppats, men i varje fall är bättre än vad som hade kunnat befaras. Jag vill därför icke förnya det meningsutbyte, som har förekommit i utskottet och som jag vill betrakta såsom avslutat. De reflexioner jag har att göra äro följaktligen icke avsedda att vara någon polemik emot andra uppfattningar än min egen i denna fråga.

Civilförsvarets ställning i vårt totala försvar bestämmas av tvenne principer, den civila ledningen och den militära direktivrätten, och jag skall tillåta mig att säga ett par ord om den senare.

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

Jag har verkligen haft vissa betänkligheter mot att, såsom nu har skett, den militära direktivrätten inskrives i själva lagen. Det beror på att jag vet, att en sådan militär direktiv rätt de facto existerar redan i förhållande till våra kommunikationsverk och i förhållande till våra försörjningskommisioner utan att den hittills har behövt ha något stöd i lagen. Jag har hyst vissa farhågor, att dess inskrivande i lagen skulle kunna föranleda ett avsteg från denna hävdvunna praxis och leda till en stelhet i tillämpningen, som icke vore fördelaktig. Jag har emellertid resignerat inför den föreställningen, att med ett förnuftigt samarbete mellan militära och civila myndigheter bör det kunna gå bra att tillgodose verklighetens krav på detta område, även såsom det nu har blivit. Verklighetens krav är nämligen det, att vissa former av militär direktiv rätt nog komma att med nödvändighet göra sig gällande även i fredstid och före den högsta civilförsvarsberedskap, som ju i Kungl. Maj:ts lagförslag är förutsättningen för dess tillämpning.

Jag skall vidare be att få understryka ett uttalande av utskottet beträffande lagens ikraftträdande. Utskottet har uttalat, att lagen bör träda i kraft så snart som möjligt, och jag tror, att det är en viss anledning att understryka detta. Det är självfallet att det måste ske, så som utskottet har föreslagit, nämligen att det överlämnas åt Kungl. Maj:t att bestämma dagen för lagens ikraftträdande, och det är en hel rad av förberedelser, som måste ha träffats, innan detta kan komma i fråga. Men önskemålet, att både lagen och den nya organisationen må kunna träda i kraft snarast möjligt, står i varje fall kvar. Jag tänker naturligtvis först och främst på den eventualiteten, att Sveriges läge skulle kunna bli sådant, att organisationen måste tas i bruk i det totala försvarets tjänst för sitt egentliga ändamål. Men jag tänker också, herr talman, på den sannolika möjligheten, att den nya organisationen behöver tas i anspråk för lösandet av de flyktingproblem, som vi kunna ha anledning att motse. För närvarande måste man på detta område improvisera den beredskap, som är erforderlig, och det skulle naturligtvis bli en annan stabilitet, om man, såsom har varit avsett, kunde anförtro denna beredskap åt civilförsvaret. Det är ju så, att det nya civilförsvaret är att likna vid sådana moderna byggnader, där den ena väggen är flyttbar. Kungl. Maj:t har faktiskt möjlighet att flytta ut den ena väggen, så att det, som inryms i civilförsvaret, kan bli mera än det som nu lägges fram, och bland annat har man tänkt på lagens användbarhet beträffande omhändertagandet av en flyktingström.

Jag vill också betona angelägenheten av att den nya organisationen, enkannerligen den nya chefsposten, kommer till så snart som möjligt, emedan det är önskvärt, att den nye chefen kan få delta i själva förberedelsearbetet, och jag vill hoppas, att frågan kan få sin lösning utan att kombineras med några andra synpunkter, som äro ovidkommande för civilförsvaret.

Jag vill ytterligare understryka behovet av att från Kungl. Maj:ts sida snarast upptagas de viktiga samordningsproblem, som utskottet har framhävt i sitt utlåtande. Det har alldeles nyss på initiativ av folkhushållningsministern ingångsatts en utredning angående planläggningen av den ekonomiska försvarsberedskapen. Det är då angeläget, att vid denna utrednings fullföljande nödig hänsyn tas till den roll, som man har tilltänkt civilförsvaret såsom innehavande en central, samordnande ställning beträffande de civila åtgärderna för krigsberedskapen.

I flera hänseenden innebär utskottsutlåtandet ett uppskov med ett mera definitivt ställningstagande. Det gäller frågan om militärassistenterna och även frågan om civilförsvarschefernas arvoden, i vad angår den lokala organisationen. Jag vill här, då utskottet har gett Kungl. Maj:t fullmakt, särskilt under-

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

stryka beträffande arvodena till civilförvarscheferna det angelägna i att den utredning, som har blivit anbefalld, av Kungl. Maj:t göres så snabbt som omständigheterna det medge, att man därvid tar vara på den lokalkännedom och erfarenhet, som finns inom länsstyrelserna, och att sålunda den fullmakt, som är given Kungl. Maj:t på detta område, och de medel, som äro ställda till disposition, kunna tagas i bruk under det kommande budgetåret, därest utredningen utfaller på det sättet, att Kungl. Maj:t finner sig ha anledning att begagna fullmakten.

Det förslag, som nu föreligger för kammaren, innebär ett fullföljande, i vad angår civilbefolkningens ställning under krig, av den utvecklingslinje, som tidigare kännetecknats av cirkuläret den 5 mars 1943 till länsstyrelserna och den till hela den svenska allmänheten riktade broschyren »Om kriget kommer». Det är ingalunda här fråga om något fullgånget verk, och förslaget kommer säkerligen såsom allt annat att bli underkastat förvandlingens lag, men jag tror, att det i närvarande läge ger ett riktigt uttryck för civilbefolkningens nya ställning i det totala krigets tidevarv. Denna ställning är förvisso icke beroende på om riksdagen beslutar en lag på detta område, permanent eller provisorisk, utan på det totala krigets karaktär. Sker inte någon radikal omvandling däri, har man efter min uppfattning att även framdeles räkna med nödvändigheten av ett civilt försvar vid sidan av det militära försvaret.

Det kan sägas, att genomförandet av detta förslag, som nu framlägges i krigets femte år, kommer mycket sent, men det kan också dess bättre ännu alltjämt sägas att vi ha anledning att hoppas, att det icke har kommit för sent.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Larsson, Sam.*

Herr **Linnér**: Herr talman! När Kungl. Maj:ts förslag förelåg till utskottets behandling efter en mer än treårig utredning under tidsförhållanden så hotande som de närvarande, gick jag till behandlingen med den föreställningen, att det knappast skulle kunna tänkas något principiellt motstånd mot förslaget, som dock har framlagts av en enhällig samlingsregering.

Det visade sig emellertid ganska snart, att det förelåg principiellt skiljaktiga meningar, och dessa skiljaktigheter hotade att medföra antingen en rent negativ utgång eller en sammanjämkning, om vilken man icke kunde veta vad den komme att innebära. I detta läge har jag, liksom alla övriga utskottsledamöter, ansett mig nödsakad att bidraga till den positiva uppgörelse, som nu föreligger i form av utskottets utlåtande, och detta trots att utlåtandet på vissa punkter innefattar en icke oviktig försämring i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har behov av att förklara, varför jag för min del har kunnat medverka till denna uppgörelse.

Det negativa skälet härtill är uppenbarligen den risk, som förelåg, att icke någon lag av riksdagen skulle komma att beslutas och att därför organisationen fortfarande skulle sakna den fasta grund, som den föreslagna civilförsvarslagen utgör. Jag har själv i hög grad haft erfarenhet av det nuvarande civilförsvarets svagheter och vet därför väl, vilket behov som föreligger av en säker grund att bygga på.

Men det är också vissa positiva förtjänster hos det föreliggande förslaget, som icke kunna eller böra förbises. Dit hör bl. a., att man här får en enhetlig ledning uppifrån, vilket hittills har saknats. Jag skulle vilja uttala det önskemålet, att man, när ledaren för civilförsvaret kommer att utses, söker få en person, som ser på sin uppgift med friska ögon utan förutfattade meningar

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

och utan att vara bunden av de svagheter, som vidlåda den nuvarande organisationen. Bäst vore sannolikt, om man kunde få en företagare med praktisk organisationsförmåga och snabbhet i beslut och handling. Jag behöver ju icke påpeka, att en sådan möjlighet har blivit mindre genom utskottets yttrande, att tillsättningen allenast skall gälla för en treårsperiod.

Men förslaget innebär också andra avsevärda förbättringar i själva organisationen. Till dem räknar jag såsom något av det viktigaste förstärkningen av länsstyrelsernas civilförsvarsavdelningar. Det är intet tvivel om att mycket och betydelsefullt arbete under de gångna åren har utförts av försvarsassistenterna och deras medhjälpare i länsstyrelserna, men det är icke heller något tvivel om att där behöves en grundligare genomarbetning av civilförsvaret ute på de många orter, som man numera måste räkna med, mera tillsyn över att civilförsvaret där verkligen är funktionsdugligt, om det en oförmodad stund skulle behövas tas i anspråk på allvar. Vidare har samarbetet mellan det militära och det civila försvaret hittills inte varit tillräckligt. Den organisation, som jag hoppas att riksdagen nu kommer att besluta, lämnar bättre möjligheter till sådant samarbete. Jag vill endast beklaga, att man här har varit så snål, när det gällt de kvalificerade militärkrafter, som äro avsedda att ställas till länsstyrelsernas förfogande. Om man går igenom Sveriges olika län och tänker sig in i civilförsvarsuppgifterna i de mest hotade länen, tror jag inte, att man kan komma till det resultatet, att det är tillräckligt med sex aktiva militärassistenter. Jag hoppas, att den undersökning, som utskottet här talar om, skall kunna leda till en ökning av detta antal.

Jag skall inte närmare gå in på detaljer för närvarande. Jag vill endast säga, att efter de händelser i vår närhet, som ha timat under utskottets arbete, och med de perspektiv, som nu föreligga — en stormakt dominerande i Östersjön med flygbaser, från vilka flyganfall tekniskt äro möjliga mot de flesta av Sveriges städer och de mest betydelsefulla av Sveriges industrier — har jag inte vågat ta på mitt ansvar att riskera, att förslaget skulle falla eller komma inför riksdagen i ett på ett oberäkneligt sätt försämrat och i varje fall söndertrasat skick.

Herr talman! Med den förhoppningen, att förslaget trots sina påtagliga svagheter skall komma att innebära en verklig förstärkning av civilförsvaret, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Andrén*.

Herr statsrådet **Rubbestad**: Herr talman! Jag ber först att få uttala min tillfredsställelse över att utskottets utlåtande i detta ärende har blivit fullständigt enhälligt. Jag är så mycket mera tillfredsställd häröver, som utskottet ju i stort sett gått på Kungl. Maj:ts linje i fråga om civilförsvaret. De av utskottet föreslagna ändringarna äro, om man bortser från den, som avser strafflagen för krigsmakten, av så ringa betydelse, att jag för min del inte har anledning att reagera mot dem.

Det ser ut, som om den viktigaste frågan inom utskottet gällt, huruvida civilförsvarslagen skulle bli permanent eller om den skulle få provisorisk karaktär. Utskottet har nu enat sig om ett provisorium på fem år. Det är klart, att det har sina vanskligheter att giva en lag av denna art provisorisk karaktär. Jag tänker därvid inte i första rummet på de svårigheter, som kunna uppstå vid anskaffandet av personal till den för denna försvarsordning nödvändiga organisationen. Det är naturligt, att sådana svårigheter kunna uppstå, men jag tror inte, att de bli av sådan art, att man behöver vara särskilt ängslig på den punkten. Det är en annan synpunkt, som har större

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

betydelse i detta sammanhang. I detta lagförslag åläggas enskilda personer och kommuner att vidtaga vissa anordningar, som kunna anses nödvändiga för upprätthållande av civilförsvaret. Om nu lagen blir provisorisk, bli vederbörande kanske inte så villiga att vidtaga dessa åtgärder, då de måhända räkna med att lagen efter utgången av de fem åren inte kommer att förlängas. Jag tror, att det är detta, som är det mest betänkliga med ett provisorium.

Då jag i alla händelser för min del kan vara med om detta provisorium, beror det på att jag anser det önskvärt och nödvändigt, att riksdagens beslut i denna fråga blir så enhälligt som möjligt. Detta spelar en oerhört stor roll. Om beslutet blir enhälligt, tycker jag detta uppväger de nackdelar, som äro förenade med det föreslagna provisoriet. När vi för några år sedan behandlade den militära försvarsfrågan, var riksdagens beslut enhälligt, och detta har sedan visat sig vara en styrka för vårt land. Den nu föreliggande frågan är ju också av stor betydelse för landet, och det är därför mycket angeläget, att den får en såvitt möjligt enhällig lösning.

Även om jag alltså kan biträda utskottets förslag om ett provisorium, kan jag emellertid inte ansluta mig till de motiv, som utskottet anfört härför. I sin allmänna motivering anför utskottet: »Den tid, som stått utskottet till buds för behandlingen av lagförslaget, har icke medgivit den ingående granskning som under mera normala arbetsförhållanden bort komma ett så omfattande lagkomplex till del.» Måhända avser utskottet härmed att rikta en anmärkning mot mig för att propositionen inte lagts fram på ett tidigare stadium än som skett. Jag nödgas därför något redogöra för frågans behandling efter det jag tillträdde mitt statsrådsämbete.

Vid mitt tillträde i september i fjol hade visserligen 1941 års hemortsförsvarssakkunniga framlagt sitt förslag, och detta hade för yttrande remitterats till olika myndigheter. Yttrandena inkommo dock först i slutet av september. De inkomna yttrandena visade, att flertalet av myndigheterna var emot förslaget och inte ville acceptera det såsom grundval för en lagstiftning i ämnet. Vi inkallade då landshövdingarna i landet till överläggningar — detta är ju en fråga, som nära berör länsstyrelserna — och vid de överläggningar, som ägde rum i början av oktober, uttalade länscheferna nära nog enhälligt, att en omarbetning av förslaget borde ske. Det påyrkades också, att behandlingen av ärendet skulle forceras så mycket, att förslag kunde framläggas vid 1944 års riksdag. Redan den 15 oktober tillsatte jag den s. k. civilförsvarsutredningen, och jag gav den särskilt i uppdrag att försöka slutföra sitt arbete i så god tid, att proposition kunde föreläggas detta års riksdag. Civilförsvarsutredningen arbetade också undan ganska snabbt. Dess betänkande är dagtecknat den 25 februari 1944, men det avlämnades till mig först den sista februari. Jag vidtog genast åtgärder för att remittera ut betänkandet till ett sextiototal myndigheter. Remisstiden bestämdes så kort som rimligen kunde göras, om myndigheterna skulle kunna hinna tränga in i frågan. I slutet av mars erhöilo vi yttrandena från myndigheterna. Arbetet i departementet påbörjades, kan jag säga, omkring den 1 april, och proposition framlades för riksdagen den 17 maj. Vi hade alltså i departementet endast ungefär en och en halv månad till förfogande för utarbetande av detta stora och vittomfattande förslag. Det är dessutom att märka, att lagrådets yttrande måste inhämtas, innan förslag för riksdagen kunde framläggas.

Jag tror därför inte, att någon här i kammaren kan anklaga vare sig mig eller vederbörande departementstjänstemän för bristande intresse för denna sak. Jag kan betyga, att flera av departementets tjänstemän ibland

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

fått sitta uppe till långt fram på nätterna för att propositionen skulle hinna bli färdig. Jag vill sålunda för min del avsvära mig ansvaret för att propositionen kom så sent som den gjorde.

Jag skulle förstå utskottets yttrande, att utskottet inte haft tid att behandla ärendet i den ordning, som under normala förhållanden bör gälla för ett så stort lagkomplex, om riksdagen nödvändigtvis bort taga ståndpunkt till frågan före den 1 juli. Om så varit fallet, är det möjligt, att tiden skulle ha blivit för kort. Men då vi inom regeringen funno, att riksdagen inte skulle bli färdig att fatta beslut före den 1 juli, diskuterades det, under vilka former budgetregleringen skulle kunna klaras före budgetårets utgång. Resultatet av dessa överläggningar framlades senare av utskottet i ett förslag, som godkändes av riksdagen. Men när nu budgetregleringen blivit ordnad, förstär jag inte, vad det är som hindrat utskottet från att ingående diskutera och gnugga igenom de olika paragraferna i förslaget. Det är ju inte föreskrivet, att riksdagen skall sluta just den 12 juli.

Det har i vissa tidningar klankats på att det kostar pengar att riksdagen behöver stanna längre än eljest. Gentemot detta vill jag säga, att arbetet med prövningen av detta förslag varit minst lika nödvändigt som den militära försvarsberedskap, som vi ha här i landet och som kostar miljontals kronor om dagen. Man bör då inte anmärka på att riksdagen behöver några dagar på sig för att tillskapa absolut nödvändiga beredskapsåtgärder, som kosta en jämförelsevis liten summa.

Jag kan alltså inte finna, att utskottets uttalande, att det inte haft tillräcklig tid till förfogande, är berättigat. När det gäller en så oerhört viktig fråga som denna, bör såväl utskottet som riksdagen i sin helhet ordentligt ha satt sig in i vilka verkningar lagens genomförande kommer att få för den enskilde individen. Detta har man rätt att fordra. Hur önskvärt det än är, att denna lagstiftning nu föres i hamn, måste jag säga, att om utskottet med detta uttalande velat lägga in en brasklapp om att utskottet inte vill svara för följderna av densamma, har min åtrå efter riksdagens bifall till denna proposition minskat betydligt.

I sin allmänna motivering gör utskottet vidare följande uttalande: »Organisationen har vidare icke framlagts för riksdagen i det utformade skick, som plägar vara förutsättningen för ett definitivt riksdagsbeslut.» Jag skulle gärna vilja veta, hur man skall kunna ordna med en fast organisation i nuvarande läge. Den föreslagna organisationen — vilken till väsentliga delar bygger på civilförsvarsutredningens förslag — är ju avsedd för det beredskapsläge, vari vi nu befinna oss. Om det inom några veckor eller några månader skulle bli fred, är det uppenbart, att denna organisation måste ändras om för att anpassas efter fredsförhållanden. Alltså måste organisationen under alla förhållanden bli ett provisorium. Detta är enligt min mening en naturlig sak, och man kan därför inte kräva, att det här skall läggas fram förslag till en fast utformad organisation på samma sätt som när det gäller exempelvis inrättandet av ett statligt verk, vars funktioner för framtiden man väl känner. I detta fall vet man inte med säkerhet, vilka funktioner de olika organen komma att få, och därför kan organisationen inte givas den definitiva utformning, som skulle vara önskvärd. Som jag förut nämnt, har jag i allt väsentligt följt civilförsvarsutredningens förslag såväl i fråga om botten- och mellaninstanserna som beträffande centralstyrelsen. Utskottets uttalande, att organisationen icke framlagts för riksdagen i tillräckligt utformat skick, kan jag sålunda ej heller låta stå oemotsagt.

Jag har redan framhållit, att de av utskottet vidtagna ändringarna i skilda paragrafer inte äro av den storleksordning, att jag kommer att resa motstånd

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

mot dem. Detta gäller särskilt ändringen i 11 §. Utskottet föreslår där, att den undre åldersgränsen för civilförsvarsplikten skall sättas till sexton år i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna femton år. I ett krigsläge kan det naturligtvis vara nödvändigt, att även femtonåringar bli pliktiga att deltaga i civilförsvaret. Men jag är förvissad om att det i ett sådant läge lätt går att vidtaga åtgärder i detta syfte. Jag har därför inte något att erinra mot utskottets ändring på denna punkt.

I fråga om 12 § har utskottet föreslagit en nedskärning av civilförsvarsplikten, då civilförsvarsberedskap icke är anbefalld, från av Kungl. Maj:t föreslagna sextio timmar till trettio timmar per år. Jag kan nämna, att jag vid avfattandet av propositionen ursprungligen hade tänkt mig trettio timmar; men efter överläggningar inom regeringen ansågs det riktigare att gå in för sextio timmar. Även denna ändring kan jag sålunda för min del godtaga. Det har också framhållits i propositionen, att det knappast är troligt, att denna tid behöver uttagas under fredliga förhållanden.

I samband med 12 § gör utskottet även en erinran mot statsrådsanförandet beträffande skillnaden mellan stad och land. Jag tror, att utskottet härvidlag har missförstått mitt uttalande. Jag har inte yttrat, att det inte skall förekomma några som helst övningar på landsbygden, utan jag har sagt, att övningar där skola förekomma i mindre omfattning än i städerna. Den saken tror jag inte man kan komma ifrån. Man bör inte göra detta system mera invecklat än nödvändigt. Under den hittillsvarande beredskapen har ju civilförsvarsplikt inte förekommit i nämnvärd utsträckning på rena landsbygden, men i städer och tätorter, där industrier och andra anläggningar finnas, har den tagits i anspråk i ganska stor utsträckning. Även utskottet medger ju, att det härutinnan är skillnad mellan stad och land. Jag har för min del den uppfattningen, att det är en väsentlig skillnad. I städerna har man ju sina verkskydd och hemskydd med särskilda blockgrupper, vilka spela en synnerligen stor roll. På landsbygden med dess glesa bebyggelse är det knappast tänkbart, att det skall gå att få till stånd hemskydd och blockgrupper i samma utsträckning som i städerna. Det måste därför ovillkorligen bli en betydande skillnad mellan stad och land i detta hänseende.

Vad beträffar 17 §, där utskottet föreslår en bestämmelse, som understryker vikten av att rekryteringen i största möjliga utsträckning blir frivillig, är jag i stort sett ense med utskottet. I de direktiv, som jag lämnade civilförsvarsutredningen, betonade jag, att man om möjligt borde försöka få till stånd en frivillig anslutning till civilförsvaret. Om detta inte låte sig göra, borde utredningen överväga, om inte fakultativa åtgärder kunde vidtagas; i de delar av landet, där det visade sig omöjligt att på frivillighetens väg få till stånd anslutning, skulle tvångsåtgärder kunna få tillgripas. Utskottets förslag går alltså i linje med min egen uppfattning i fråga om rekryteringen. Även utskottet har ju för övrigt kommit till det resultatet, att det kanske inte alltid räcker med frivillig anslutning och att därför möjlighet att tillgripa tvångsåtgärder bör finnas.

Av övriga ändringar, som utskottet vidtagit, skall jag slutligen beröra den, som avser 46 §. Utskottet har där föreslagit, att kommuner med ett invånarantal överstigande 3 000 skola vara skyldiga att utse civilförsvarsnämnd. Kungl. Maj:t hade satt gränsen vid 5 000. Detta är också en detaljfråga, som jag inte anser ha någon större betydelse, även om jag har den uppfattningen, att det i många landskommuner utan tätorter kan bli så, att nämnden inte får så värst mycket att göra.

De av utskottet på vissa punkter vidtagna ändringarna äro sålunda inte av den art, att jag har anledning att motsätta mig desamma.

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

Jag vill till slut framhålla, att det — såsom utskottet också framhåller — är angeläget, att man på detta område försöker få till stånd den erforderliga samordningen. Vi ha ju en mängd organ, som arbeta sida vid sida med varandra, och det kan då lätt komma till stånd sinsemellan motstridiga åtgärder. Med hänsyn härtill är det värdefullt, om man så snart som möjligt kan genomföra en samordning.

Läget i världen är ju sådant, att vi böra se till vår försvarsordning även såvitt angår civilförsvaret. Jag vill därför uttala den förhoppningen, att riksdagen nu snarast möjligt fattar beslut i frågan och att riksdagens beslut, liksom när det gällde den militära försvarsfrågan för ett par år sedan, går i enighetens tecken.

Herr **Lindblom**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande sjunde punkten i övergångsbestämmelserna. Såsom framgår av utlåtandet, har utskottet strukit denna punkt i sitt förslag. I propositionen har föreslagits, att skyldigheten att vidtaga anordningar för mörkläggnings- av hyrd lägenhet eller fastighet skall åvila nyttjanderättshavaren, så länge nyttjanderättsförhållandet består, men att ägaren skall inlösa materielen, när hyresförhållandet upphör. Utskottet däremot föreslår, att nämnda skyldighet skall åvila ägaren omedelbart utan särskild övergångsbestämmelse. Skillnaden mellan utskottets och Kungl. Maj:ts förslag är här verkligt betydande.

Av de få ord utskottet ägnat denna sak i sitt utlåtande synes framgå, att man icke fäst större vikt vid denna fråga, utan betraktat densamma som en relativt underordnad angelägenhet. Måhända kan detta ha sin grund i att vederbörande föredragande i den brådska, som kännetecknat behandlingen av förevarande proposition, icke vid föredragningen ägnat tillbörlig uppmärksamhet åt just detta spörsmål. Nog av, man skall icke tro, att det här gäller endast en ringa bagatell. Det är tvärtom en fråga med mycket vittgående ekonomiska konsekvenser.

1941 års hemortsförsvarsakkunniga beräknade kostnaderna för mörkläggningsmaterielen till i medeltal 900 kronor för en stockholmsfastighet. Civilförsvarsutredningen förbigick helt denna kostnadsfråga. Räkna man med en genomsnittlig kostnad av 500 kronor per fastighet för landet i dess helhet och 30 000 fastigheter, finner man, att mörkläggningsmaterielens anskaffande drager en kostnad av icke mindre än 15 miljoner kronor. Hade detta förhållande klarlagts för utskottets ledamöter, håller jag före, att utskottet godtagit propositionen även på denna punkt.

Föredragande statsrådet har i denna del anfört i huvudsak följande: »För att emellertid i någon mån mildra skyldigheterna för ägarna till redan befintliga fastigheter föreslås en övergångsbestämmelse av innebörd, att om anläggning eller byggnad vid tiden för denna lags ikraftträdande helt eller delvis innehaves med nyttjanderätt skyldigheten att vidtaga nödiga anordningar för anläggningens eller byggnadens mörkläggnings- i stället skall åvila innehavaren, så länge nyttjanderättsförhållandet består.»

Om man således ser det ur ekonomisk synpunkt, är det uppenbart, att utskottets förslag innebär en omedelbar pålaga för fastighetsägaren av mycket betydande omfattning; en ny pålaga till de många andra, som i denna underliga tid pålagts en mindre grupp av landets medborgare. Jag behöver i detta sammanhang endast erinra om de väldiga summor, som denna grupp fått lägga ner på skyddsrummen, samt den dyrbara utrustning för hemskyddet, som man nödgats bekosta, för att nu inte tala om en hel del andra pålagor, som man medborgare inte behöva bära — allt detta utan möjlighet att erhålla någon

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

kompensation. Man frågar sig, om det inte snart kunde vara nog med denna särbeskattning av en viss grupp medborgare, i synnerhet då det gäller rena försvarsanstalter, som rätteligen borde åvila *alla* landets innevånare och icke blott en liten grupp.

Lagstiftaren bör ju låta sin gärning kännetecknas av skälighet och rättvisa och hävda alla medborgares likhet inför lagen. En betänklig avvikelse härifrån har skett den senaste tiden, och nu står riksdagen i begrepp att fortsätta ytterligare ett steg på denna väg.

Om det hade varit nödvändigt att i detta stycke avvika från den kungl. propositionen, skulle jag inte ha sagt något därom, men så är inte alls fallet. Det föreligger inte den minsta risk att följa Kungl. Maj:ts förslag i denna del. De flesta större orter ha en eller flera gånger haft mörklägningsövningar, och det har hittills ålegat lägenhetsinnehavaren att svara för mörkläggningen, även vad gäller materielen. Man har således materiel härför, och om någon måste skaffa det, blir det ju inte någon större utgift för en enskild lägenhet. Annorlunda ställer sig saken, om det gäller att på en gång skaffa dylik materiel till hundratals lägenheter. Man kan vara fullt förvisad om att det inte sker någon riksolycka, om delvis samma ordning, som gällt hittills, alltfört får gälla och den kungl. propositionen således bifalles i denna del.

Nu har utskottet grundat sitt ändringsförslag på två skäl. Det ena är att bestämmelsen i fråga, enligt utskottets mening, icke i någon nämnvärd mån skulle mildra skyldigheten för ägaren, då han i alla fall skulle bli skyldig inlösa materielen senare. Detta är ett så verklighetsfrämmande betraktelsesätt som något gärna kan vara. Det borde väl inte vara främmande för någon, att omflyttningarna just nu äro mycket ringa. Det är väl heller inte obekant, att många bo kvar i tio à tjugu år. Tror manne utskottet, att alla lägenheterna skola byta ägare inom de närmaste fem åren? I så fall har utlåtandet grundats på en grov missuppfattning. Det är en väsentlig skillnad för ägaren ur ekonomisk synpunkt mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. Vi måste således göra klart för oss, att ett bifall till utskottets förslag innebär en tämligen onödig men framför allt oskälig och betydande pålaga i denna pris- och hyresstoppets tid.

För det andra har utskottet hyst en viss oro för att en blivande inlösen skulle framkalla tvister lång tid framåt och att dessa skulle behöva slitas genom myndighets försorg. Jag tror mig kunna försäkra, att detta är en alldeles onödig oro. Erfarenheten har visat, att det inte alls vållat några större svårigheter, då det gällt viss inlösen efter flyttande hyresgäst. Och det skulle i hög grad förvåna mig, om man någon enda gång skulle behöva anlita länsstyrelse för att slita en tvist av denna art. Man har således i hög grad överskattat svårigheterna vid den inlösen, varom det här kan bli fråga. Det är väl för övrigt rätt uppenbart, att det inte kan vålla några större svårigheter att skäligt uppskatta den materiel det här gäller.

Det synes mig således, att de skäl, som av utskottet åberopas för den företagna ändringen, grunda sig på missförstånd och obekantskap med verkliga förhållandet. De böra således inte ligga till grund för riksdagens beslut.

Vidare skulle jag vilja tillägga, att även ur praktisk synpunkt synes propositionen äga starkt företräde framför utskottets förslag. Om nu de allra flesta redan ha skaffat sig dylik materiel, kanske på ett billigt sätt men ändå ändamålsenlig — den kanske inte är av den beskaffenhet, att den lämpar sig för inlösen men tjänar ändå sitt ändamål — varför skall man då behöva besvära hyresgästerna med ny materiel och nya anordningar? Man bör inte i onödan ställa till besvär för hundratusentals familjer. Det utgör ingen

Förslag till civilförvarslag m. m. (Forts.)

styrka för civilförsvaret att i onödan irritera folk med sådant som det sunda förnuftet reagerar emot. Vill man stärka civilförsvaret, bör man göra det på ett så praktiskt sätt, att inte från början onödigt aversion skapas.

Slutligen bör det också framhållas, att man har skäl att ställa sig rätt tveksam om huruvida ägaren överhuvud taget skall hålla mörklägningsmateriel i lägenheterna. Ur rättstillämpningens synpunkt kan det uppstå svårigheter för det fall att någon hyresgäst skulle slarva med mörklägningen. När man vet, hur svårt somliga ha att hålla reda på de pinaler som höra till en lägenhet, kan det tänkas, att man vid åtal för försummelse i fråga om mörklägningen skyller på att värden inte tillhandahållit materiel. Vem skall kontrollera att nödig materiel finnes och lämna intyg härom? Här öppnas nya möjligheter till kontrollorgan, nya utgifter och nya trakasserier.

Nej, låt oss åtminstone följa Kungl. Maj:ts förslag. Det är visserligen enligt min mening icke fullt tillfredsställande, men det är förnuftigare än utskottets och kan godtagas utan större knot från någondera parten. Visar det sig att inlösningen under den femårsperiod, provisoriet skall vara, vållar några större svårigheter, må man ju efter den tiden vidtaga de ändringar, som må befinnas påkallade.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande övergångsbestämmelserna punkt 7. Som följd därav ber jag att beträffande utskottets motivering få yrka *dels* att första stycket i utskottets yttrande å sid. 47 får följande lydelse: »Mot vad föredragande statsrådet här anfört har utskottet ej någon erinran», och *dels* att andra stycket under sjunde punkten på s. 59 utgår.

Om emellertid detta yrkande icke skulle vinna riksdagens bifall, vill jag rikta en vädjan till statsrådet och övriga vederbörande att vid tillämpningen av den nu ifrågakvarande lagbestämmelsen söka finna så smidiga former, att minsta möjliga irritation uppstår.

Herr **Krügel**: Herr talman! Det finns väl knappast någon i denna kammare, som ej finner det av behovet påkallat med en samordning, i vissa fall en påbyggnad av de verksamhetsgrenar, varom här är fråga. Civilförsvaret kan ej vara betjänt med att, som hittills varit fallet, en hel del organ eller, som jag nyss uttryckte det, verksamhetsgrenar med samma syfte arbeta åtskilda, utan någon kontakt med varandra. Olägenheterna härav hava icke sällan framträtt i form av kompetenskollisioner och annat dylikt, ingalunda till gagn för saken och därtill i högsta grad störande för själva sysslandet på området. Vi som arbeta med detta — jag syftar härvid närmast på polischefs- och luftskyddschefskallet med därmed sammanhängande göromål — ha också ofta förvånats över att statsmakterna icke långt tidigare uppmärksammat och velat råda bot på dessa svårigheter. Luftskyddslagen är dock sju år gammal, och kriget hade pågått hela två år, innan något åtgjordes i saken. Inte heller kan man säga, att man hastat med åtgärderna sedan, om man undantar civilförvarsutredningens arbete och nu senast riksdagens behandling av ärendet. Men detta senare sammanhänger nog, trots vad utskottets ordförande nyss sade, till någon del med någonting annat, nämligen att riksdagsarbetet icke är något att eftersträva under själva högsommaren, då alla, som på ett eller annat sätt äro knutna till landsbygden, känna olust över att nödgas gå kvar i Stockholm. Det vore önskvärt, herr talman, om vederbörande ville fördela arbetet på ett annat sätt. Vi landsbor vilja icke en ordning som denna. Om det krävs, äro vi beredda att, utöver vårsessionen, offra för riksdagsarbetet ett par höstmånader, men vi vilja disponera åtminstone halva juni och hela juli för våra intressen i hemorten.

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

Men för att återgå till saken: medvetna om den nuvarande organisationens svagheter mottogo vi — jag syftar nu åter på mina kolleger i polisen och luftskyddet — med intresse på sin tid underrättelsen om att en utredning igångsatts och att förty förslag till olägenheternas avhjälpande vore att förvänta. Med intresse togo vi också del av utredningsresultaten, när dessa blevo tillgängliga, likaså av den kungl. propositionen och nu senast av utskottsutlåtandet i saken. Men jag kan omöjligen säga, att de förväntningar, som ställdes på det nya som skulle komma, infriats mera än till dels, exempelvis vad avser organisationen, som jag för min del finner väl uppbyggd. Det måste vara lyckligt, att chefskapet sammanförts hos ett organ, civilförsvarstyrelsen, varigenom många av de svagheter, som tidigare mött på befälsföringens område, komma att bortfalla, och att mellaninstansen anknutits till länsstyrelserna, som äga stor förtrogenhet med ortsförhållandena, måste också anses väl valt. Väl valt är det likaså, att civilförsvarsområdena ansetts böra sammanfalla till storleken med de nuvarande luftskyddsområdena, d. v. s. i stort sett landsfiskalsdistrikten. Den gamla organisationen kan därigenom på ett lämpligt sätt komma till gagn.

I övrigt äro däremot bristerna i många fall påtagliga. Man får vid studium av den kungl. propositionen ett intryck av improvisation, av hastverk, och utskottet har, av skäl som redan berörts, icke haft tillfälle att åstadkomma mera väsentliga förbättringar, även om dess utlåtande är mycket klarare och tillgängligare än propositionen. Detta om utskottsutlåtandets förtjänster ber jag att få säga som en honnör till utskottets ordförande, som tydligt nedlagt ett gott arbete.

Men bristerna äro, som sagt, många, och påtagliga äro de exempelvis beträffande kontakten eller förhållandet mellan det militära och det civila. På detta område kommer det säkerligen att inträffa kollisioner, när lagen en gång skall föras ut i livet. Jag kan inte heller säga, att jag finner de kommunala åliggandena enligt lagen klara eller väl avvägda i förhållande till det statliga bestyret. Missnöje torde också tjänsteplikten, sådan den fixerats i förslaget, komma att utlösa. Slutligen vill jag hava sagt, att utskottets utlåtande på s. 13 om förhållandet mellan polischef, civilförsvarschef och skadeplatsbefälhavare i fråga om befälsföringen icke är lyckligt avfattat. Det är tungläst, och en sådan viktig fråga som befogenheten att taga befälet är i vissa fall överlämnad åt vederbörande att sinsemellan avgöra. Det hade här varit bättre med klarare direktiv.

I dessa stycken har jag dock icke för avsikt att upptaga kammarens tid med närmare kritik. Stora svårigheter hava säkerligen mött vederbörande förslagsställare, och utskottet har ju också föreslagit, att lagen skall gälla blott viss tid på försök, varför tillfälle till förbättringar kunna komma att yppa sig.

Vad jag, herr talman, däremot icke kan undgå att närmare beröra, det är att landsfiskalerna skola belastas med sysslandet som civilförsvarschef inom respektive områden. Att föredragande statsrådet kunnat förorda en sådan anordning, är kanske inte så underligt. Man kan inte känna statsförvaltningen i alla dess grenar, därför att man helt plötsligt blir statsråd. Men att utskottets ordförande, som är länschef och därför måste förutsättas känna till landsfiskalernas arbete och helt säkert gör det också, har kunnat samtycka till detta förslag, synes mig mycket egendomligt. Det har icke saknats varnande röster mot att förfara på detta sätt. I flera remissyttranden framhålles just, att landsfiskalerna redan äro så hårt arbetstungda, att det icke borde få förekomma, att man pålade dem ytterligare uppgifter. Flera länschefer kunna härvid åberopas. Så skriver exempelvis länsstyrelsen i Örebro län enligt ett i

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

propositionen refererat yttrande, att den anser det ohållbart att ålägga landsfiskalen att vid sidan av sin tjänst som polischef, åklagare, utmättningsman och handräkningsorgan m. m. också vara civilförsvarschef. Polischef borde icke, fortsätter länsstyrelsen, vara skyldig mottaga sådant uppdrag annat än i undantagsfall. Samma länsstyrelse framhåller också i nämnda yttrande, att möjligheterna till personalförstärkning åt landsfiskalerna för närvarande äro praktiskt taget obefintliga, ett förhållande som också talar mot ökade arbetsuppgifter. Även landsfogden i Örebro län, också han gammal i sin tjänst, har yttrat sig i saken, och av detta yttrande framgår, att han helt delar sin länsstyrelses uppfattning. Yttrande i enahanda riktning har jämväl avgivits av föreningen Sveriges landsfiskaler. Också den avstyrker, att landsfiskal skall åläggas att vara civilförsvarschef.

Nu förmenar man kanske att föreningen talar i egen sak och att detsamma kan sägas om mig, men det är inte så. Jag ämnar, om hinder därför inte möter, inom den närmaste tiden avgå från min befattning som landsfiskal och kommer därför icke att beröras av om riksdagen fattar det ena eller det andra beslutet i denna del. Men jag hyser intresse för den sak det gäller, och jag har därför velat varna för att chefskapet inom civilförsvaret på en väsentlig post bemannas med befattningshavare, som på grund av redan åvilande tjänsteåligganden icke ha någon möjlighet att på ett tillfredsställande sätt fullgöra uppgiften. Jag har varit luftskyddschef under hela den tid s. k. luftskydd existerat inom vårt land, och jag har därför på nära håll erfarit, vad en sådan organisation kräver av sina befattningshavare på befälspost, om den inte skall bli en organisation på papper, och den nuvarande är i många fall, vad landsbygden angår, en sådan.

De uppgifter, som nu sammanförts under civilförsvaret, omfatta icke blott luftskyddet, utan också en hel rad andra mycket krävande sysslor, såsom utrymning, inkvartering och socialtjänst, undanförelse, förstöring etc. Civilförsvarschefen kommer därför att få en i förhållande till den nuvarande luftskyddschefen oerhört ökad arbetsbörda. Befattningen blir i många fall — åtminstone till en början — en s. k. heltidstjänst och mera än så, och det kan därför inte vara lämpligt att förena den med en landsfiskaltjänst. Utskottet motiverar artigt — och därför tackar jag — sitt ställningstagande med att lämpliga personer för uppdraget i fråga främst vore att söka i kretsen av polis- och brandbefälet. Men även om lämpligheten är till finnandes vad landsfiskalerna angår — om brandcheferna skall jag inte yttra mig; jag känner inte den kårens förutsättningar vare sig i det ena eller andra avseendet — så ha de dock som alla andra sin begränsning. De kunna inte utföra huru mycket arbete som helst, även om viljan är aldrig så god.

Nu kan det invändas, att lagtexten inte är ovillkorlig utan lämnar ett visst svängrum för vederbörande länsstyrelse vid tillsättandet av civilförsvarschef. Men såväl statsrådet som utskottet har i sin motivering yttrat sig mera bestämt på den punkten. Statsrådet säger, att polischefen i första hand bör ifrågakomma utom i enstaka, närmare angivna fall, och utskottet uttalar, att polischefen bör i första hand ifrågakomma, därest han ej finnes olämplig eller icke kan med sin tjänst förena uppdraget. Det är påtagligt, att en sådan av riksdagen godkänd utskottsmotivering kommer att medföra, att till civilförsvarschef i nästan alla fall kommer att utses vederbörande polischef, d. v. s. på landsbygden landsfiskalen, vilket jag, som jag tidigare framhållit, finner olämpligt.

I detta sammanhang tillåter jag mig erinra om att riksdagen förra året i en lag om polisens ställning vid krig beslöt att polisman vid krig tillhör krigsmakten med rätt för vilken militär befälhavare som helst att rekvirera honom.

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

Låt mig säga, att det börjar på att bli en smula rörigt. Vad är nu en landsfiskal? Han är polischef med alla de tusen och ett bestyr denna uppgift medför, han är åklagare, han är utmätningsman, han är civilförvaltningens utpost och remissinstans för alla dess grenar, han är vid krig krigsman, och han är sannolikt om en stund civilförsvarschef. Alla dessa uppgifter kunna icke fullgöras på ett tillfredsställande sätt, och det är att beklaga, om civilförsvaret av denna anledning skall bli lidande.

Stödd på vad jag sagt borde jag alltså, herr talman, yrka avslag på såväl lagtexten i tredje stycket av 6 § som utskottets motivering till detta, men jag skall inte göra ett sådant yrkande. Under den uppbrottsstämning, som i dag råder, skulle det inte ha någon utsikt att lyckas gent emot ett enhälligt utskott. Jag skall i stället sluta med att uttala den förhoppningen, att det måtte befinnas att jag åtminstone i någon mån misstagit mig i min kritik. Men jag fruktar, herr talman, att mina erinringar och invändningar i allt för hög grad komma att besannas.

Herr **Sandler**: Jag vill först säga, att jag förstår och delar landsfiskalernas bekymmer i denna angelägenhet, men det ligger faktiskt till så, att vi icke komma att kunna skaffa civilförsvarschefer för stora delar av landsbygden, om vi inte gå den väg. Kungl. Maj:t och utskottet ha rekommenderat. Det är klart, att utsikten att lösa dessa svårigheter på ett ur civilförsvarets synpunkt tillfredsställande sätt betydligt ökas, därest Kungl. Maj:t beträffande de statsavlönade civilförsvarscheferna kommer till den uppfattningen, att de i största utsträckning böra erhålla arvoden. Det är intet tvivel om att dessa bekymmer då komma att bli mindre.

I anledning av herr Lindbloms anförande, som ju rörde detaljen om mörkläggningsmaterielen, vill jag säga, att det förhåller sig ju på det sättet, att skyldigheten i detta avseende i realiteten kommer att vila på fastighetsägaren, vare sig man går på Kungl. Maj:ts eller på utskottets linje, så att anmärkningen om de där 15 miljonerna, som herr Lindblom räknat fram, kan herr Lindblom lika mycket rikta emot Kungl. Maj:ts förslag som mot utskottets. Skillnaden är, att enligt Kungl. Maj:ts linje skall fastighetsägarnas skyldighet fullgöras först sedan nyttjanderättsförhållandet utlupit, under det att enligt utskottets linje fastighetsägarna omedelbart skola iklädas denna skyldighet. Anledningen till att utskottet gått på denna linje är, att utskottet icke vill vara med om att för årtal framåt hyresgäster och fastighetsägare skola vara invecklade i tvistigheter beträffande mörkläggningsmaterielen. Det är ju så, att enligt Kungl. Maj:ts linje skola fastighetsägarna vara skyldiga att inlösa materielen vid nyttjanderättstidens slut. Detta kommer att leda till otroligt mycket trassel och arbete för länsstyrelserna och domstolarna, och utskottet har velat radikalt klippa av dessa möjligheter från början. Det kan endast vara i civilförsvarets intresse att så sker, ty då kommer det att finnas mörkläggningsmateriel den dag vi kanske behöva ha den. Detta om mörkläggningsmaterielen.

Sedan vill jag säga beträffande vad statsrådet hade att anföra om landsbygd och stad, att anledningen till det utskottsuttalande, som han med en viss skärpa vände sig emot, var hans eget uttalande i propositionen, där det nämligen sagts om utbildningen inom civilförsvaret, att i sådana delar av landet, närmast den egentliga landsbygden, där civilförsvarets uppgifter äro av relativt obetydlig omfattning och av sådan art — jag ber kammaren att lyssna till detta — *att utbildning och övning knappast behöva förekomma*, torde under normala fredsförhållanden civilförsvarsplikten behöva tillämpas endast i ringa utsträckning. Denna uppfattning har framstått i skarpare dager där-

Förslag till civilförvarslag m. m. (Forts.)

igenom, att föredragande statsrådet har uttalat sig för att denna uppfattning, som han givit uttryck åt, skall inskrivas i den civilförvarskungörelse som skall utfärdas. Gent emot detta har utskottet uttalat, att det icke är skillnaden mellan landsbygd och stad, som här skall vara avgörande, utan man skall bedöma måttet av utbildningen efter varje ords särskilda förhållanden.

Vad angår föredragande statsrådets anförande i övrigt skulle jag vilja inskränka mig till att säga följande. Utskottet har i sitt principuttalande fastslagit tvenne faktiska förhållanden, det ena angående tiden, som har stått till buds, det andra angående beskaffenheten av organisationsplanen för civilförvarsstyrelsen. Dessa bägge fakta har nu statsrådet uppfattat såsom en anmärkning emot hans sätt att handlägga detta ärende. Det må ju vara herr statsrådets sak att uppfatta det på det sättet. Utskottet har helt enkelt konstaterat tvenne fakta. Om jag nu vill vara elak, skulle jag säga så här: den som ursäktar sig etc., men jag är inte alls i det humöret, att jag vill vara elak i dag, och därför vill jag bara säga, att utskottet har konstaterat tvenne fakta, och därmed jämnt.

Sedan skulle jag vilja tillägga, att jag gärna ville glömma det förhållandet, att det föredragande statsrådet från regeringsbanken har, samtidigt som han anbefaller enigt antagande av detta utskottsutlåtande, sagt att han icke har någon åtrå, att riksdagen antar detta förslag. Som sagt, jag ville helst glömma det uttalandet.

Herr Lindblom: Herr talman! Det är riktigt, som den siste ärade talaren här har anført, att skyldigheten att anskaffa mörkläggningsmateriel visserligen principiellt åvilar ägaren både enligt propositionen och enligt utskottets förslag, men det bör väl ändå stå ganska klart för var och en, som något känner till dessa förhållanden, att det är en väsentlig skillnad mellan att i ett sammanhang omedelbart insätta denna mörkläggningsmateriel i 30 000 fastigheter och att insätta den successivt år efter år. allteftersom hyresgästerna avflytta från lägenheterna. Det bör väl också vara ganska uppenbart, att det för hyresgästernas vidkommande måste anses mycket fördelaktigare att slippa besvärmas med detta just nu i ett sammanhang, när de i alla fall delvis ha sådan mörkläggningsmateriel, som kanske fyller sitt ändamål, även om det inte är precis i stil med vad som nu här har tänkts. När en hyresgäst sedan flyttar, har värden lägenheten fri och ledig för att i densamma vidtaga önskade anordningar, eventuellt reparationer, varför det är mycket lämpligt att just då även vidtaga sådana mörkläggningsanordningar.

Vad de av mig angivna kostnaderna beträffar är det, såsom jag nyss anförde, 1941 års hemortsförvarssakkunniga, som kommit med detta kostnadsförslag, och jag har icke någon anledning att betvivla riktigheten av deras beräkningar.

Det där talet om »otroligt trassel» verkar för mig mycket verklighetsfrämmande; jag kan icke fatta, varför det skall behöva bli otroligt trassel med en dylik sak, och jag skulle därvidlag vilja fråga: har utskottet verkligen något belägg för att detta trassel skall uppstå, eller är dess uppfattning härutinnan möjligen bara grundad på ett antagande, eftersom det står i propositionen att, därest icke överenskommelse mellan parterna frivilligt kan träffas, lösningen av frågan skall ske genom länsstyrelsen? I detta uttalande har man då liksom trott sig skymta ett framtidsperspektiv, där man hade att belasta länsstyrelsen med, såsom nu herr Sandler yttrat, detta otroliga trassel.

Med den erfarenhet jag har i denna fråga måste jag säga, att det inte kan finnas någon som helst anledning till något trassel; de få tvister, som läns-

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

styrelserna skulle komma att besväras med att lösa, om det ens blir något besvär, skulle jag för min del föreställa mig äro synnerligen lätt lösta. Kunnade de övriga problemen i detta lagkomplex lösas lika lätt som den här frågan, så gratulerar jag utskottet.

Herr Forslund: Herr talman! Jag utgick ifrån, när utskottets ärade ordförande inledde denna debatt, att den skulle bli mycket kort och att det lugn och den objektivitet i redogörelsen, han lade i dagen, icke skulle behöva föranleda att jag, som representerar den största försiktighet i fråga om denna lagstiftning, skulle behöva ta till orda. Men jag må säga, att sedan jag hört vad som sagts från regeringsbanken, börjar jag nästan bli orolig och undra, huruvida icke hela detta utskottsarbete, som pågått mycket intensivt med långa arbetsplena, egentligen varit ett onödigt arbete. Ty den otacksamhet, som i viss mån framskyntade i herr statsrådets anförande, verkar litet beklämmande som ett betyg nu efter detta strävsamma arbete, vars resultat ändå visar, att var och en, som har deltagit i detsamma, har vinnlagt sig om att försöka tillmötesgå de berättigade intressen, på vilka man kunde bygga ett enhälligt utlåtande utan att skada syftet med detta lagförslag.

I likhet med utskottets ärade ordförande vill inte heller jag vara så elak — fastän det är frestande att vara det efter vad som här har anförts — att jag skulle vilja t. o. m. efterlysa ett klart besked från statsrådsbanken, huruvida detta förslag bör bifallas eller avslås, eller — vilket under andra förhållanden skulle ha varit frestande att göra — föreslå, att man, utan att invänta något besked därom, bara efter det resonemanget avsloge utskottsutlåtandet och därmed även propositionen. Men eftersom vi nu skola vara snälla, skall inte heller jag ställa ett sådant yrkande.

Jag skulle emellertid här också vilja understryka nyttan och nödvändigheten av att efter den myckna diskussion och de många skrivelser, som förekommit i denna sak, denna lag finge träda i kraft och att detta måtte ske så snart som möjligt. Men jag vill i samband därmed skicka den hälsningen med till dem, som definitivt skola avgöra denna sak, att noga överväga och icke gå så raskt fram, att själva saken skadas och dessutom skapas förvirring bland de på detta område redan arbetande organen, icke bara i den centrala ledningens topp, utan även ute i de skilda bygderna. Dessa organ ha nämligen efter ett under många år pågående strävsamt arbete lyckats åstadkomma ett civilt försvarsorgan över hela landet. Det är enligt min mening skäl att understryka, att övergången till den nya ordningen bör ske med så stor försiktighet, så att man inte skadar eller åstadkommer oro och söndring vid ett tillfälle, då läget kanske är mera kritiskt än eljest för vårt land.

Vidare finns det i nu föreliggande förslag detaljer, beträffande vilka man kunde vilja rekommendera den ena eller den andra bedömningen. Men jag skall nu inte gå in på dem. Jag tror nämligen att det får bli en uppgift för Kungl. Maj:t att pröva och bedöma, vad utskottet här har föreslagit.

Jag har med dessa ord, herr talman, endast velat uttala dessa önskemål och framhålla mitt bekymmer över vad som sagts från regeringsbanken; jag skall dock i likhet med herr Sandler försöka glömma den saken och yrkar nu bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Utskottets ärade ordförande ytttrade i början av sitt första anförande, att denna fråga var av sådan beskaffenhet, att den inte borde uppkalla till strid. Jag senterar förvisso detta och håller utskottets ordförande räkning därför, men utskottets ordförande bör

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

dock förstå, att den som icke sysslat närmare med denna fråga och som icke tillnärmelsevis på samma sätt kan vara insatt i saken som han, som ju dels såsom landshövding och dels i egenskap av ordförande i den ifrågavarande utredningen och som ordförande i det utskott, som behandlat frågan, bör känna den mycket noga, dock är tveksam, huruvida vi, när det nu lider mot det femte krigsårets slut, nödvändigtvis måste genomföra denna organisation. Många bland menige man ha försökt att bedöma dessa förhållanden, och de ha under dessa år med bekymmer undrat, hur vårt civilförsvaret skulle ha ordnats, om vi eventuellt hastigt skulle ha blivit överfallna. Då hade man naturligtvis måst ordna ett provisorium och därvid fått finna sig i att det inte till en början blivit så tillfredsställande. När man emellertid i detta femte krigsår, såvitt man kan bedöma, kanske går emot slutet av kriget, ställer man sig tveksam, huruvida man nu så här hastigt behöver genomföra denna organisation. Härmed vill jag icke ha sagt, att frågan inte är genomtänkt, men det är ju givet att man på ett annat sätt hade haft tillfälle att genomtänka den, om man hade kunnat uppskjuta beslutet till en kommande riksdag, eftersom förslaget kommit så sent inför riksdagen som nu skett i år.

Jag vill ändock hålla utskottet räkning för att det har föreslagit denna organisation såsom ett provisorium, så att riksdagen kan bli i tillfälle att ytterligare en gång få pröva frågan. Jag förstår till fullo att det, då det gäller till sättandet av befattningarna, kan vara förenat med vissa svagheter att behöva antaga ett provisorium, men civilförsvaret är ju så omfattande, så nytt och ingriper i den enskilde medborgarens förhållanden och berör de kommunala institutionerna på ett sådant sätt, att man bör få tillfälle att pröva förslaget ännu en gång.

Att regeringen skulle ha något emot att utskottets förslag bifalles, kan jag inte heller förstå. Vi få dock behovet tillgodosett genom detta förslag, och regeringen kan ju få tillfälle att pröva det på nytt, om det skall göras till permanent lag. Jag kan inte se, att detta är någon svaghet, utan jag anser tvärtom att förslaget är välbetänkt under den nu föreliggande situationen.

Om detta förslag, sådant det här föreligger, vill jag inte yttra mig närmare. Jag vågar inte uttala mig om huruvida det är det bästa — det gjorde ju inte heller utskottets ordförande — men herr ordföranden kunde dock anbefalla riksdagen att anta detsamma.

Beträffande de förändringar, som äro vidtagna i fråga om tjänstetiden, tror jag i likhet med herr ordföranden, att de föreslagna uppmjukningarna komma att senteras och att de böra bli tillfredsställande.

När förslaget nu emellertid framlagts av en enhällig regering och tillstyrkts med vissa omarbetningar av ett enhälligt utskott, synes det mig att det för riksdagen liksom för oss alla i detta land, med tanke på de oroliga tider som måhända kunna stunda, dock kan vara ägnat att inge en känsla av trygghet att detta förslag nu ligger på riksdagens bord och att det blir genomfört.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Eftersom den siste ärade talaren drog fram spörsmålet om lagens s. k. provisoriska karaktär, d. v. s. dess tidsbegränsning, är jag angelägen att det ändå nu mot slutet av debatten skall strykas under i vilken anda och i vilket syfte utskottet har föreslagit denna tidsbegränsning.

Tanken därmed har icke varit den, att utskottet har hyst någon tvekan om huruvida efter en följd av fem år en sådan här lagstiftning fortfarande är behövlig, utan anledningen har allenast varit den, att utskottet har haft klart för sig, att detta är ett stort och vanskligt företag och att vi till äventyrs icke på alla punkter ännu kommit till de rätta linjerna; därför behövs en översyn, och

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)

det är därför man enat sig om att göra lagen provisorisk. Men att ett civilförsvaret av denna karaktär behövs som ett varaktigt inslag i vårt försvarsväsen, det har utskottet sagt ifrån med klara verba. och jag tror att det är anledning att här stryka under, att utskottet förklarar sig utgå från »att det civilförsvaret av den allmänna karaktär nu är i fråga måste framgent uppehållas som komplement till militärförsvaret».

Det är också en annan sak, som berördes av de två senaste ärade talarna, som jag skall be att få säga några ord om. De kommo båda två med den maningen — vilket kanske är i någon mån överraskande, då man tänker tillbaka på ärendets långa historia —: »Vi böra inte nu gå för hastigt fram här!»

Herr förste vice talmannen sade sig helst ha velat att vi inte skulle ha tagit upp saken nu, och herr Forslund önskade, att regeringen, om förslaget nu antoges, i alla fall skulle vara försiktig med ikraftträdandet.

Jag skall be att få understryka vad utskottet har sagt angående ikraftträdandet. Kungl. Maj:t hade, som vi erinra oss, ansett det möjligt att låta lagen träda i kraft den 1 juli i år. Utskottet har av kända skäl nödgats stryka denna termin, men uttalar i motiveringen angående bemyndigandet för Kungl. Maj:t att bestämma om ikraftträdandet att detta »bör ske snarast möjligt». När blir det då, herr talman, möjligt? Ja, den saken är mycket lätt att räkna ut. Kungl. Maj:t hade ansett det möjligt att låta lagen och organisationen träda i kraft den 1 juli under den förutsättningen, antar jag, att den av Kungl. Maj:t framlagda propositionen bleve antagen av riksdagen, låt oss säga omkring den 26, 27 eller 28 juni. Nu har beklagligtvis arbetet försenats ungefär 14 dagar. Detta borde leda till ungefär 14 dagars uppskov med ikraftträdandet men knappast mera, då utskottet inte — åtminstone inte på några väsentliga punkter — har vidtagit några ändringar i den kungl. propositionen, som kunna tvinga till ett omgörande inom Kungl. Maj:ts kansli av redan gjort arbete.

Med dessa ord vill jag understryka angelägenheten av att lagen utan dröjsmål sättas i kraft, och jag finner mig alldeles särskilt föranlåten att betona, att då utskottet på några punkter i sina anslagsberäkningar har nödgats göra en del kalkyler om hur stor medelsåtgången kommer att bli, varvid utskottet har kalkylerat med något sådant som nio månader av året, så ligger däri inte på något vis från utskottets sida någon meningsyttring därom, att någon sådan — för mitt sätt att se — orimlig tidpunkt som den första oktober vore den rätta. Utskottet har helt enkelt behövt en siffra, och det har varit ungefär likgiltigt vilken man tagit, eftersom det ändå är fråga om ett förslagsanslag.

Med dessa ord vill jag, herr talman, i motsättning särskilt till herr Forslund, uttala en förväntan, att lagen med minsta möjliga dröjsmål måtte träda i kraft.

Herr **Forslund**: Herr talman! Den siste ärade talaren har, enligt vad jag kan förstå, fullständigt missuppfattat vad jag avsåg att framhålla i mitt tidigare anförande. Jag vill inte diskutera om data, utan jag har i likhet med andra talare här sagt, att eftersom vi nu komma att besluta oss för en sådan lag, så bör den organisationsmässigt komma i tillämpning. Men vid igångsättandet av denna nya organisation får man vara försiktig, sade jag, så att man inte skadar vad vi redan ha åstadkommit i fråga om organisation på detta område och beträffande vilket vi veta vad vi ha. Det är endast detta sista som jag har velat stryka under. Jag är tämligen starkt övertygad om att professor Herlitz inte vill vara med om att rasera vad som redan finns på detta område, utan i stället vill stödja detta, så att det gamla kommer att flyta ihop med det nya på ett tillfredsställande sätt.

Vi befinna oss dock i ett sådant läge, då man inte gärna vill göra några sådana organisatoriska omläggningar — det tycker jag nästan ligger i sakens

Förslag till civilförsvarslag m. m. (Forts.)
 natur. Jag har emellertid ansett det nödvändigt att understryka, att man bör fara fram med försiktighet vid avvecklingen av den nuvarande organisationen och uppbyggandet av den nya.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindblom*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att till övergångsbestämmelserna i förslaget till civilförsvarslag fogades en ny punkt 7 med samma lydelse som punkten 7 i Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna B—G.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. vissa
 anslag till
 brandväsen-
 det.*

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till brandväsendet, dels ock i ämnet väckta motioner.

I den till innevarande års riksdag avlätna statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition som kunde bli riksdagen förelagd, för budgetåret 1944/45 under sjätte huvudtiteln beräkna

dels till Ersättningar för skador vid eldsläckning ett förslagsanslag av 10 000 kronor,
 och dels till Bidrag till svenska brandkårens riksförbund ett anslag av 2 000 kronor.

I propositionen nr 274, vilken hänvisats till andra särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t sedermera, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 12 maj 1944, framlagt slutliga förslag i förevarande hänseenden.

Därjämte hade Kungl. Maj:t i samma proposition — med hänvisning till de i propositionen nr 265 framlagda förslagen till brandlag och brandstadga m. m. — föreslagit riksdagen att anvisa vissa ytterligare anslag till brandväsendet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, som jämväl hänvisats till utskottet, nämligen

inom första kammaren:

nr 329 av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 521 av herr *Persson* i Norrby m. fl. (likalydande med I: 329) och

nr 535 av herr *Hermansson*.

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet avfattat sin hemställan i tre särskilda, med A—C betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte — under förutsättning att riksdagen i enlighet med utskottets i utlåtande nr 2 framlagda förslag för budgetåret 1944/45 till Brandförsvaret anvisade ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor — för detta anslag fastställa följande specificerade uppdelning å delanslag, nämligen:

Bidrag till kommuner för inköp av motorbrandsprutor, högst	kronor	725 000,
Bidrag till kommuner för inköp av brandslang, högst	»	1 170 000,
Bidrag till kommuner för uppförande av brandstationer och anläggande av branddammar, högst	»	500 000,
Statens brandinspektion: Avlöningar, förslagsvis	»	50 000,
Statens brandinspektion: Omkostnader, förslagsvis	»	25 000,
Ersättningar för skador vid eldsläckning, förslagsvis	»	10 000,
Bidrag till svenska brandkårernas riksförbund, högst	»	5 000.

Herr **Gustavson**: Herr talman! Jag skall först be att få säga några ord i fråga om kommunernas inköp av brandmateriel, såsom motorsprutor och dylikt. Jag beklagar att det inte i utskottet gick att vinna gehör för den synpunkten att, då en kommun övertar brandmateriel, brandsprutor och annan sådan materiel som förut finnes i privat ägo eller hos en frivillig brandkår inom kommunen, statsbidrag skulle utgå för sådant förvärv av brandmateriel. Det finns kommuner, som upprättat frivilliga brandkårer på så sätt, att några personer slagit sig ihop om att inköpa motorsprutor och dylik materiel. Då nu detta brandskyddsarbete skall övertagas av kommunen, som skall ikläda sig alla skyldigheter, tycker man att kommunerna, under förutsättning att denna materiel är av fullgod beskaffenhet, skulle kunna få överta den utan att behöva riskera att icke få statsbidrag för dessa utgifter.

På den punkten kan nu icke något yrkande framställas, men jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t ville ha sin uppmärksamhet fäst på denna sak och så fort som möjligt ville sörja för att rättelse härvidlag skedde i den riktning som jag här har antytt.

Jag skulle också vilja säga några ord om punkten B, som gäller de årliga kostnaderna till brandförsvaret. Det föreslogs i en motion att kommunerna skulle få två tredjedelar av kostnaderna därför täckta av statsmedel. Detta förslag har utskottet icke velat gå med på men har enligt mitt förmenande inte lämnat någon nämnvärd motivering för sitt ståndpunktstagande. Utskottet säger endast, att detta icke låter sig göra, att man icke kan göra skillnad på stadskommuner och landskommuner o. s. v. Men man kan väl ändå vara överens om att det här i första hand gäller landskommunerna, som ju få bära de tyngsta bördorna i detta avseende. De långa avstånd och den glesa bebyggelse, som i flertalet fall äro för handen inom landskommunerna, göra ju att kostnaderna för brandförsvaret där bli betydligt kännbarare än i åtminstone flertalet stadskommuner.

Man säger, att det i första hand torde vara en kommunal uppgift att sörja för brandskyddet i kommunerna. Detta kan ju på sätt och vis vara sant, men det är inte någon kommunal uppgift i så måtto, att kommunen får lov att be-

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

stämman, huruvida eller i vilken omfattning den skall anordna och sörja för sitt brandförsvaret, utan kommunen får utan vidare ett åläggande från statsmakternas sida om hur brandförsvaret inom kommunen skall vara ordnat! Om man jämför detta brandförsvaret med civilförsvaret, borde det väl med lika stort fog kunna sägas, att det är en kommunens uppgift att sörja även för civilförsvaret. Det gäller ju där att i största möjliga utsträckning ta hand om hemortens inbyggare och att skydda dem för skador, som kunna vållas genom bombfällning o. d. Detta kan ju erkännas vara en kommunens uppgift också, men i det fallet få ju kommunerna två tredjedelar av sina kostnader därför täckta av statsmedel.

Jag skall, som jag sade i början av mitt anförande, inte bli mångordig. Jag inskränker mig därför till den av mig nu lämnade motiveringen och kommer, när vi behandla punkten B, att framställa ett yrkande om bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! I den nu föredragna punkten ber jag att med hänvisning till utskottets motivering få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten B.

I de likalydande motionerna I: 329, av herr *Elofsson, Gustaf*, m. fl., och II: 521, av herr *Persson* i Norrby m. fl., hade hemställts, att riksdagen i samband med antagandet av ny brandlag och ny brandstadga enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 265 för sin del måtte besluta, att statsbidrag finge tilldelas landskommun med intill två tredjedelar av de årliga kostnaderna för brandförsvaret.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 329 och II: 521 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande utskottets hemställan under förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Gustavson, Gustav Emil Andersson, Pettersson* i Dahl, *Lindberg* och *Mattsson*, som yrkat, att utskottets yttrande skulle i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet skulle under B hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 329 och II: 521, besluta, att till de kommuner, där brandstadgans avdelning II vore tillämplig, skulle utgå statsbidrag med två tredjedelar av de årliga kostnader, som vore nödvändiga för hållande av ett betryggande brandförsvaret.

Herr Gustavson: Herr talman! Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan även på denna punkt.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag har under punkt B) en motion som utskottet icke har beaktat.

Under många år har man ju på landsbygden i vissa kommuner haft frivilliga brandkårer. Genom det lagförslag, som nu här är under riksdagens behandling, blir det obligatoriskt att varje kommun skall ha brandkår eller åt-

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

minstone vara inordnad i en sådan. Detta kommer givetvis att medföra betydande kostnader för de små kommunerna. Jag har därför i motionen föreslagit, att kommunerna skulle kunna få två tredjedelar av de årliga kostnaderna för brandkårernas verksamhet täckta genom statsbidrag. Utskottet har motiverat sitt avslagsyrkande med att om man på detta sätt skulle ge vissa landskommuner statsbidrag, kunde liknande krav resas från många städer, köpingar och municipalsamhällen som också behövde anslag. Om vi tänka på de små landskommunerna med deras ytterst svaga skatteunderlag, kommer det att bli en oerhörd belastning för dem att uppfylla lagens bestämmelser. Det kommer säkerligen att finnas kommuner, där bara underhållet av brandkåren kommer att draga en kostnad av en krona per skattekrona. Jag kan inte finna annat än att det kan vara motiverat att staten träder emellan, särskilt när det gäller de mindre kommunerna. Det hade ju varit tänkbart — det är visserligen inte förslaget i motionen — att man infört någon form av behovsprövning, så att de sämst ställda kommunerna hade kunnat få en verklig hjälp till dessa stora utgifter. I fråga om skogsbrandlagstiftningen har man ju utgått ifrån att staten skall bidraga med vissa anslag, och det hade varit önskvärt med en liknande ordning även på detta område.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla tiden längre, utan ber att få yrka bifall till den av herr Gustavson m. fl. under B) avgivna reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gustavson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elofsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gustavson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten C.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till i motionen II:535 gjord hemställan, hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående brandförsäkringsföretagens deltagande i kostnaderna för rikets brandförsvär.

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

Reservationer hade anmälts

a. av herrar *Sam Larsson, Gustavson, Sundberg, Herlitz, Gustav Emil Andersson, Ragnar Bergh, Håstad, Mattsson, Boman* och *Andersson* i Gisselås, som yrkat, att utskottets yttrande skulle i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet skulle under C hemställa, att motionen II: 535 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

b. av herr *Sandler*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag har begärt ordet vid denna punkt i egenskap av ledamot av styrelsen för de ömsesidiga brandförsäkringsbolagens förening. Jag vill säga några ord med anledning av utskottsmajoritetens förslag på s. 4 i utlåtandet om en utredning som skulle leda till åläggande för brandförsäkringsbolagen att bidra till kostnaderna för brandförsvaret.

Jag vill med anledning därav påpeka att — såsom även utskottet har framhållit — de enskilda brandförsäkringsbolagen redan nu ha satsat ganska stora belopp på brandförsvaret. Det framgår av utskottets utlåtande, att under år 1940 uppgick det sammanlagda beloppet av dessa bidrag till 1 470 000 kronor. Jag vet inte, varför det inte finns med någon uppgift från något senare år, men det beror kanske på att dylika uppgifter icke finnas tillgängliga. Jag är dock övertygad om att de belopp, som utgått under åren efter 1940, äro betydligt större. Det ligger nämligen i de enskilda brandförsäkringsbolagens intresse, att brandförsvaret hålles så starkt och effektivt som möjligt, vilket gjort att bolagen satsat medel för ändamålet. Det har varit ett gott samarbete mellan kommunerna och de enskilda brandförsäkringsbolagen.

Det är uppenbart, att brandförsäkringsbolagen icke ha lämnat sina bidrag utan skäl. I den mån som brandförsvaret har kunnat stärkas i kommunerna ha bolagen besparats utgifter i form av brandskadeersättningar. Inom det län, som jag tillhör och där jag medverkar i styrelsen för brandförsäkringsbolaget, ha vi satsat betydande belopp för detta ändamål. Jag är livligt övertygad om att brandförsäkringsbolagen inte bara i mitt län utan även i de andra länen också i framtiden komma att frivilligt bidra till brandförsvaret, men givetvis under förutsättning att bolagen kunna få medinflytande på hur brandförsvaret ordnas.

Vi ha inom Jönköpings län, när vi lämnat bidrag för ändamålet, uppställt som villkor, att brandkärerna mot ersättning på kallelse skola rycka ut till brandsläckning även utanför sitt eget område. Detta har lett till att vid eldsvådor brandkärerna rycka ut och komma till undsättning även från andra håll, varigenom man kunnat få till stånd ett kraftigt brandskydd. Även om det kanske dröjt längre tid än som vore önskvärt, innan brandkärerna från längre bort belägna orter hunnit fram till brandplatsen, har man likväl kunnat skydda mot spridning av elden. Vi tillämpa den metoden, att om en brandkår blir kallad till brandsläckning, garanterar brandförsäkringsbolaget ersättning för utryckningen även om egendomen är försäkrad i annat bolag eller det är falskt alarm. Följden har blivit att brandkärerna utan tvekan rycka ut när alarm kommer. Om det är vårt eget bolag, som har risken, betala vi själva ut ersättningen för utryckningen. Är det ett annat bolag, som står för risken, ta vi ut ersättningen av det. Denna ordning har lett till att det vid en eldsvåda kan komma flera brandkårer, varigenom ju eldsläckningseffekten blir mycket betydande. Därigenom göra också brandförsäkringsbolagen väsentliga besparingar.

Det har varit en olägenhet med detta system, nämligen att de s. k. tariff-

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

bolagen icke ha satsat några pengar för det allmänna brandskyddet. Tariffbolagen ha mycket riktigt, såsom här tidigare framhållits, satsat väsentliga belopp i form av premierabatter för att stimulera till förbättring av brandskyddet i fråga om sina egna risker, men därutöver sträcker sig, såvitt jag vet, icke deras intressen härvidlag. Enligt min uppfattning bör det emellertid även ligga i tariffbolagens intresse att på samma sätt som läns- och häradsbolagen gå in för att bidra till brandskyddet i allmänhet, i synnerhet som ju de ömsesidiga bolagen bidra också i fråga om tariffbolagens risker på samma sätt som i fråga om sina egna risker för att åstadkomma bästa möjliga brandskydd.

Om de enskilda bolagen nu komma att bli ålagda att bidra till brandskyddet, kommer ju detta att ske efter vissa bestämda normer, och bolagen få intet medinflytande på hur brandskyddet skall ordnas eller huru brandkårerna skola arbeta. Jag tror att det är betydligt bättre att söka stimulera även tariffbolagen att frivilligt bidra till brandväsendet och att både de och de ömsesidiga bolagen hjälpas åt för att uppmuntra kommunerna till att göra sitt bästa för att åstadkomma ett kraftigt brandförsvar. Jag anser det därför icke lämpligt att riksdagen avlåter en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning i syfte att få till stånd ett formligt åläggande för bolagen att bidra till brandförsvaret, då det ju i alla fall i allra högsta grad är ett bolagens intresse att genom frivilliga bidrag söka stimulera till ett effektivt brandskydd.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på sista stycket i utskottets motivering i denna del på s. 4 i utlåtandet, där det talas om att premierna icke skola få höjas för att täcka bolagens utgifter genom de obligatoriska bidragen till brandskyddets ordnande. Bolagen ha ju överhuvud taget inga andra inkomster än av premier och räntor. Om inom ett bolags område ett effektivt brandskydd skapas, så minskas bolagets utgifter för brandskadeersättningar så väsentligt, att den besparing, som därigenom uppstår, enligt min erfarenhet betydligt överstiger de bidrag, som bolaget i fråga lämnar. Dessa bidrag föranleda således icke en höjning av premierna, utan bidra i stället tvärtom till att minska premierna för bolagets intressenter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Sandler: Herr talman! Jag vill endast fästa kammarens uppmärksamhet på min blanka reservation i denna punkt.

Om Kungl. Maj:t skulle finna anledning att igångsätta en sådan utredning och det kunde anges lämpliga direktiv, har jag ingenting att invända däremot, men jag har icke kunnat bli övertygad om lämpligheten av att riksdagen skriver såsom här nu är ifrågasatt. Det har redan verkställts en undersökning i vederbörande departement. Resultatet av denna undersökning har varit förelagt utskottet. Det gjorde det intrycket på utskottet, att utskottet finner anledning vitsorda, att problemet är av invecklad natur. Det oaktat har utskottet förordat en skrivelse till Kungl. Maj:t utan att ange några direktiv för denna utredning. Jag måste säga mig, att ett så svagt underlag bör det icke vara för en riksdagens framställning till Kungl. Maj:t. Riksdagen försvagar värdet av sina egna framställningar till Kungl. Maj:t, om riksdagen går in för att på så klent underlag, som här föreligger, skriva till Kungl. Maj:t. Det är anledningen till min blanka reservation.

Herr Sundberg: Herr talman! När man bedömer frågan om brandförsäkringsbolagens ifrågasatta obligatoriska åläggande att lämna anslag till kommunernas brandväsen, bör man hålla i minnet inte blott att brandförsäkrings-

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

bolagen redan nu lämna betydande frivilliga bidrag till brandskyddet, bidrag som enligt av utskottet inhämtade upplysningar år 1940 belöpte sig till den icke föraktliga summan av 1 470 000 kronor, utan framför allt den tarifferingspolitik, som försäkringsbolagen tillämpa. Denna innebär principiellt, att premien avväges med hänsyn till beskaffenheten av de åtgärder att minska brandrisken, som kommuner eller enskilda försäkringstagare vidtaga.

Jag har personligen en mångårig och även angenäm erfarenhet av försäkringsbolagens verksamhet och tillvägagångssätt i nu nämnt avseende. De förfara så, att de varje år sända ut sina specialister eller inspektörer, som gå igenom och ur brandrisksynpunkt granska de försäkrade byggnaderna och andra försäkrade föremål. Har försäkringstagaren härvid gjort sig skyldig till uppenbar försummelse med hänsyn till brandrisken, måste rättelse ske genast och utan vidare. Men det väsentliga i verksamheten består däri, att man söker utfinna möjligheter att genom särskilda åtgärder utöver de normala eller i lag stadgade få till stånd ett så nära hundraprocentigt effektivt brandförsvar som möjligt. Effektuerandet av dessa åtgärder är emellertid förenat med kapitalutlägg för försäkringstagaren, utlägg som ofta kanske ej bleve gjorda, om inte försäkringsbolagen å sin sida toge sin anpart i kostnaden. Detta sker nu i form av sänkta försäkringspremier. Denna specialtarifiering betyder m. a. o., att viss del av den brandförsäkringspremie, som annars skulle ha erlagts, automatiskt omvandlas i brandförsvar. Icke oväsentliga utgifter ha sålunda under årens lopp kunnat besparas försäkringstagarna genom detta på frivillighetens och den ömsesidiga överenskommelsens grund fotade system.

Den andra parten, försäkringsbolagen, har visserligen fått minskade inkomster i form av premier, men har ändå ansett sig tjäna på affären tack vare den ökade säkerhet mot brandfara, som vunnits med de företagna åtgärderna, en faktor som kan avläsas ur den statistik på vilken tarifieringen grundar sig.

Till slut har helt naturligt även det allmänna vunnit, ty ju högre brandförsvarsberedskapen är, desto stabilare och lugnare flyter samhällslivet med alla dess funktioner i fråga om näringar, folkförsörjning och allt annat.

Hur stor summan är, som på detta sätt tillföres brandförsvaret, kan jag inte säga, men säkerligen rör det sig om miljontals kronor årligen.

Skall man nu i ett slag göra slut på och slå sönder hela denna sunda och sympatiska på frivillighetens grund baserade utveckling av brandförsäkringsbolagens verksamhet? Varför snöra in allting i detta land i tvångströja även i fall sådana som detta, där man inte kunnat påvisa varken att den hittills rådande friheten på området missbrukats eller att vilja till förståelse och förpliktelse saknas från försäkringsbolagens sida inför det ökade brandskydd, som den nya lagen kommer att medföra? Har man för övrigt klart för sig vad konsekvenserna bli av ett godkännande av utskottsmajoritetens uppfattning i frågan? De innebära kort och gott en premiering av kommuner och enskilda, som försummat sitt brandförsvar, på bekostnad av kommuner och andra försäkringstagare, som genom förtänksamma och utgiftskrävande anstalter av olika slag i mesta möjliga mån sökt att till eget och allmänt väl skydda sig för härjningar av brand.

Även andra konsekvenser äro tänkbara. Om man inför obligatorisk bidragskyldighet för brandbolagen, fordrar inte då konsekvensen att man låter inbrottsförsäkringen lämna bidrag till polisväsendet, sjöförsäkringen till lots- och fyrväsendet, livförsäkringen till sjukvården o. s. v.? Här öppna sig perspektiv, som vid närmare begrundande borde göra även utskottsmajoriteten betänksam.

Ett alldeles särskilt memento erbjuder den passus i utskottsmajoritetens utlåtande som lyder: »Därvid synes bland annat böra uppmärksammas frågan

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

om lämpliga åtgärder för att hindra att bidragen i form av ökade premier uttagas av försäkringslagarna.»

Vad skall den reflekterande delen av svenska folket tänka inför siikt? Försäkringsbolagen skola i form av bidragsgivning till kommunerna åläggas en extra beskattning, vars storlek de inte själva få vara med och bestämma, utan som är helt förbehållen statsmakterna. Men de få icke skaffa sig de ökade inkomster i form av höjning av premier som eventuellt kunna behövas för fullgörandet av den obligatoriska bidragsgivningen. Hur skola de i ett sådant läge bära sig åt? Skola de tillgripa fonderna? Här anmäla sig emellertid hinder, som kunna kollidera med andra gällande lagbestämmelser. Eller skola de inställa betalningarna? Denna utväg är naturligtvis ur alla synpunkter otänkbar. Eller skola de erhålla statsbidrag? Det är naturligtvis en utväg, men onekligen originell, för att inte säga löjeväckande. Försäkringsbolagen skulle erhålla statsbidrag till utlämnande av kommunbidrag!

Hur man än vänder på denna fråga får man nog ge statsrådet Andersson rätt när han uttalar, att de formella och praktiska hindren för uttagande av de avgifter, varom nu är fråga, äro så stora att man måste resignera.

Utskottsmajoriteten grundar sitt förslag bl. a. på erfarenheterna från Tyskland och Finland. För min del har jag inga informationer från Tyskland, som majoriteten tycks vilja ta som mönster på detta område, men beträffande Finland kan jag nämna, att de finska brandförsäkringsbolagen på grund av mera restriktiva bestämmelser i landets försäkringslag i motsats mot de svenska tidigare kunnat lämna endast relativt obetydliga anslag till brandskyddet. Vidare motiveras åtgärden i Finland av ett rent nödläge och slutligen är lagstiftningen där rent tillfällig.

Herr talman! På grund av vad jag anfört och vad som i övrigt framhålles i reservationen anser jag alla skäl tala för att vi först böra avvakta utvecklingen på detta område innan vi gå till en utredning av frågan. Jag ber därför att få yrka bifall till den i ärendet avgivna reservationen.

I herr Sundbergs yttrande instämde herr *Larsson, Sam.*

Herr Forslund: Herr talman! Eftersom jag tillhör dem som företräda utskottsmajoriteten skall jag be att få säga några få ord. Jag vill då begränsa mig till frågan om brandförsäkringsbolagen och deras bidrag till brandförsvarskostnaderna.

Det är inte fråga om att här draga in andra försäkringsgrenar, utan man bör se denna sak uteslutande med hänsyn till vad som redan beslutats i fråga om det brandskydd, som man vill uppnå genom den nya brandlagen. När man läser den och går igenom allt vad som där föreslagits och som nu har blivit antaget av riksdagen, får man en bestämd känsla av att det skyddsarbete, som här avses, egentligen borde vara kompletterat med en reglerad försäkringsverksamhet. Om jag vore säker på att det inte skrämde någon, skulle jag till och med kunna säga, att när vi nu på detta område ha kunnat stifta en brandlag så pass effektiv som vi hoppas att denna skall bli, vore det icke mer än rimligt, att vi såsom ett komplement till denna även försökte reglera brandförsäkringsverksamheten.

Herr Sandler påpekade, att frågan om försäkringsbolagens bidrag, såsom utskottet vitsordar, är ett komplicerat problem, och han ansåg, att detta egentligen innebär en varning mot att skriva till Kungl. Maj:t. Men denna fråga måste ju ses mot bakgrunden av den lag, som vi nu ha antagit och som gör att det enligt min mening finns starka skäl för de reflexioner, som utskottsmajoriteten framfört i samband med frågan, huruvida bolagen skola lämna konti-

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

nerliga bidrag för täckande av kostnaderna för brandförsvaret, vilka onekligen äro ganska stora. Särskilt som brandförsäkringsbolagen under en följd av år ha lämnat frivilliga bidrag härför, borde man väl inte från något håll behöva motsätta sig en undersökning, huruvida det kunde skapas en kontinuerlig bidragsskyldighet för brandförsäkringsbolagen. Formerna för och storleken av dessa obligatoriska bidrag kan man i dagens läge inte göra något uttalande om, utan det får belysas av den utredning som man här vill ha till stånd. Vilken mening man än må ha om huruvida det från försäkringstagarnas och försäkringsbolagens sida skall lämnas bidrag eller inte, bör det väl ändå rimligen efter den stora reform, som nu genomföres och som innebär mycket stora kostnader för staten och kommunerna, vara tillåtet att skriva till Kungl. Maj:t med begäran om att Kungl. Maj:t sätter i gång en utredning av frågan, om inte försäkringsbolagen på ett systematiskt sätt böra medverka till dessa kostnaders täckande. Riksdagen har väl skrivit till Kungl. Maj:t i många andra frågor med en motivering som inte varit mer överväldigande än den som förebragts i denna sak. Det gäller ju för övrigt här ett mycket stort område.

Jag har själv inte någon bestämd uppfattning om huruvida man kan lyckas att ordna med obligatoriska bidrag från försäkringsbolagens sida, men då denna sak kommit upp i utskottet, har jag inte velat motsätta mig en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Näsström, Söderkvist och Gustaf Karlsson.*

Herr **Andersson, Gustav Emil:** Herr talman! Efter herr Forsslunds anförande tycks den enda skiljaktigheten i ståndpunkterna egentligen gälla formen för hur man skall få brandförsäkringsbolagen att i fortsättningen intressera sig för eller förmås till att medverka i de årliga kostnadernas täckande. Jag undrar då, med hänsyn till vad brandförsäkringsbolagen frivilligt ha gjort tidigare, om inte det vore klokast att tacksamt erkänna detta och nöja sig med det påpekande, som mycket väl går att utläsa ur reservationen, att man hoppas att försäkringsbolagen även i fortsättningen skola visa samma stora intresse. När nu genom statsmakternas beslut större bördor läggas på kommunerna, framför allt landsbygdkommunerna eller dem, som äro inbegripna i avdelning II i brandlagen, så att det överallt skall inrättas ett fullgott brandväsen med stora kostnader, bli ju därigenom brandförsäkringsbolagens risker betydligt mindre än tidigare. Om man då avvaktar något års erfarenhet för att se hur brandförsäkringsbolagen reagera inför detta och de i fortsättningen kanske visa en ännu större villighet att hjälpa till att betala kostnaderna, anser jag att den vägen ur alla synpunkter är den bästa. Då behöver man inte stifta en tvångslag mot bolagen och ålägga dem att ovillkorligen lämna ett bestämt bidrag, vilket lätt kan leda till att deras hittills visade intresse att frivilligt lämna hjälp försvinner och att de försöka slippa undan med det minsta möjliga. Man når säkerligen längre om man genom ett beslut i överensstämmelse med reservationen ger bolagen ett erkännande för det hittills visade intresset, samtidigt som man uttalar den förhoppningen att bolagen, när deras risker nu bli mindre, skola visa sin erkänsla för detta i handling genom att lämna större bidrag till vårt sålunda effektiviserade brandväsen.

En utredning måste givetvis taga något år innan den resulterar i ett förslag. Vi ha i reservationen också förutsatt, att vi skola behöva något års erfarenhet att bygga på. Visar erfarenheten att det blir nödvändigt kan frågan tas

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

upp igen. Men jag tycker att det för närvarande är klokast att välja den mjukaste vägen, nämligen den som anvisas i reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Sundberg**: Endast en kort replik till herr Forslund.

Herr Forslund framhöll att det vore nyttigt att en utredning gjordes. Till detta vill jag framhålla, att en utredning redan är verkställd av hela frågekomplexet, innan detta lagförslag av Kungl. Maj:t framlades för riksdagen. Man kan då tycka att det är onödigt att en förnyad utredning skall komma till stånd.

Herr Forslund framhöll vidare att brandförsäkringsbolagen med hänsyn till det ökade brandskydd, som den nya lagen kommer att medföra, böra i viss utsträckning bidra till de kostnader, som äro förenade med effektuerandet av denna lag. Även jag har samma uppfattning. Skillnaden i våra ståndpunkter ligger däri, att jag liksom den föregående ärade talaren vill gå fram på frivillighetens och frihetens grund och undersöka vart man kan komma på den vägen. Jag tycker att vi alla borde kunna ena oss om att den linjen är den bästa.

Med tillfredsställelse kunde jag slutligen konstatera att herr Forslund inte alls berörde eller protesterade mot den passus i mitt anförande som jag lade en särskild tyngd vid, nämligen den punkt i utskottsmajoritetens utlåtande, som innebär att man skulle »uppmärksamma frågan om lämpliga åtgärder för att hindra att bidragen i form av ökade premier uttagas av försäkringstagarna». Vågar jag tolka denna herr Forslunds tystnad på denna punkt så att han är överens med mig om att den linjen är principiellt felaktig?

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den av herr Sam Larsson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Sam*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse.

Den, som bifaller vad andra särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 7 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herr Sam Larsson m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Ang. vissa anslag till brandväsendet. (Forts.)

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 67.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillsättande av länsombud för krigsmaterielverket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. avlö-
ningsregle-
mente för
personal i
det allmänna
civilförsvaret
m. m.*

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret, m. m. jämte i ämnet väckt motion.

I en den 12 maj 1944 dagtecknad proposition, nr 269, vilken hänvisats till andra särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1. avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret,
2. förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 juni 1941 (nr 595) om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under tjänstgöring vid luftskyddet eller under luftskyddsövning, samt
3. förordning angående ändrad lydelse av 31 § förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft motionen nr 338 i första kammaren av herrar *R. Wagnsson* och *A. Löfgren*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande, att de i förevarande proposition framlagda författningsförslagen icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga tre under punkten införda, med 1—3 betecknade författningsförslag i nu ifrågavarande ämnen;

B. att motionen I:338 måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A.

I förslaget till avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret hade första och andra styckena av 2 § avfattats sålunda:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Personal, som under minst tre dagar i följd fullgör tjänstgöring i civilförsvaret, omfattande i genomsnitt minst åtta timmar varje söckendag, äger uppbära *daglön*. För tjänstgöring, som är särskilt ansträngande eller är förlagd mera än tio kilometer från bostaden, må daglön utgå även om det genomsnittliga antalet arbetstimmar för dag ej uppgår till åtta.

Daglönen *utgör sex kronor* med tilllägg av en krona 65 öre för familjemedlem, som fyllt 16 år, och en krona 20 öre för annan familjemedlem. *Därest så med hänsyn till rådande prisläge och övriga förhållanden skulle finnas påkallat, äger Konungen för-*

Daglönen *utgår med hänsyn till den enligt lagen om folkpensionering verkställda indelningen i ortsgrupper och utgör i ortsgrupp I sex kronor, i ortsgrupp II sju kronor och i ortsgrupp III åtta kronor* med tilllägg av en krona 65 öre för familjemedlem, som

Ang. avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret m. m.

(Forts.)

*(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)**ordna, att daglönen må höjas med högst två kronor.**fyllt 16 år, och en krona 20 öre för annan familjemedlem. Är den kommun, inom vilken tjänstgöringen sker, hänförd till annan ortsgrupp än den kommun, där den tjänstgörande har sitt hemvist, skall den högre av dessa ortsgrupper tillämpas.*

I motionen I: 338 hade hemställts, att riksdagen i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret måtte vidtaga den ändringen, att dyrortsgraderingen av grundbeloppet bibehölles.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Gustav Emil Andersson, Lodenius, Staxäng, Pettersson* i Dahl, *Mattsson* och *Skagerlund* beträffande förslaget till avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret ansett, att utskottet bort

dels på i förevarande proposition anförda skäl tillstyrka 2 § andra stycket i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen,

dels ock föreslå, att motionen I: 338 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr statsrådet **Rubbestad**: Herr talman! I den proposition, som förelåg till utskottets behandling, hade föreslagits en enhetlig linje när det gäller ersättning till den personal, som skall syssla med civilförsvaret. Det är åtskilliga omständigheter som göra att det föreligger ett annat förhållande beträffande dessa löner än med löner i allmänhet. Jag har särskilt understrukit i propositionen, att jag i och med detta förslag icke tagit någon ståndpunkt till frågan om dyrortsgraderingen av löner i allmänhet. Men det förhåller sig beträffande denna sak på det sättet, att de flesta av dem, som skola tjänstgöra i civilförsvaret, komma till verkskydden, och till denna personal skola verksamheterna betala ersättning efter de bestämmelser, som gälla för vederbörande ort.

Dessutom är det på det sättet att genom vad som här stipuleras kan frågan om hyresbidragen, vilka som vi veta äro den mest vägande faktorn när det gäller dyrortsgrupperingen i allmänhet, elimineras därigenom, att det kan utgå särskild ersättning med det belopp, som hyran uppgår till.

Vidare vill jag erinra om ett annat speciellt förhållande, som råder på detta område. Det är att observera att redan vid det tillfälle, då de nu gällande reglerna för denna avlöning bestämdes, följde man beträffande familjetilläggen icke den vanliga regeln att göra dessa dyrortsgrupperade, utan man stannade för att fastställa samma regel för alla tre ortsgrupperna på det sättet, att ortsgrupp II fick gälla över hela linjen. Alltså tog man redan då ett steg i syfte att åstadkomma en utjämning. Propositionen i år syftar till att få en ytterligare utjämning.

En utredning har nämligen visat att skillnaden i levnadskostnader mellan högre ortsgrupper och lägre ortsgrupper blivit allt mindre, och detta gjorde att jag ansåg att man nu skulle kunna taga ett andra steg i detta hänseende. Därför föreslog jag en höjning av den lägsta lönen upp till vad som nu utgår för de högst avlönade. Det är nämligen en speciell olägenhet beträffande dyrortsgrupperingen på detta område. Vid dyrortsgraderingen av löner i all-

Ang. avlöningsreglemente för personal i det allmänna civilförsvaret m. m.
(Forts.)

mänhet råder en löneskillnad mellan högsta och lägsta grupp på mellan 20 och 25 procent, medan det däremot i detta fall är en löneskillnad på 33 procent mellan högsta och lägsta grupp. Läget på detta område är alltså mera otillfredsställande än på andra områden.

En annan omständighet är det också att taga hänsyn till här. Om vederbörande får kost i sin tjänst är det nu stipulerat, att det skall gälla samma avdrag i lägsta ortsgrupp som i högsta. När utskottet nu har föreslagit en återgång till dyrortsgrupperingen har det inte tänkt på att rättvisan kräver, att det skall vara dyrortsgruppering även beträffande ortsavdragen. Det är ju uppenbart att om man anser att man skall taga hänsyn till dyrortsläget när det gäller levnadskostnaderna, borde man rätteligen också taga hänsyn till dryortsläget när det gäller avdraget i samma hänseende. Men i det stycket har utskottet icke förslagit någon ändring, utan avdragen skola fortfarande vara lika stora.

Jag finner allt detta vara mindre rättvist. Jag tror att det skulle innebära en högre grad av rättvisa att följa det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, än att gå på utskottets linje. Med det förslag, som nu föreligger, kan ersättning utgå med 8 kronor i högsta ortsgrupp jämte ett visst familjetillägg, varjämte tillkommer en bestämmelse att denna ersättning kan få höjas med 50 procent under vissa omständigheter. Genom tillämpning av dyrortsgrupperingen jämte de familjetillägg som utgå kan därigenom i högsta dyrort det belopp, som skall tillkomma en civilförsvarspliktig, till och med bli åtskilligt högre än de löner som gälla i den öppna marknaden på vederbörande ort.

Jag tror under sådana förhållanden, att riksdagen gör mindre orätt om den följer propositionens förslag än det förslag som föreligger från utskottets sida.

Herr Sandler: Herr talman! Utskottet har givetvis både tagit kännedom om och övervägt de skäl, som föredragande statsrådet anfört för sin ståndpunkt och som han nu här utvecklat. Utskottet har emellertid icke kunnat godtaga dessa skäl. Utskottet har funnit det vara direkt olämpligt att medan en utredning pågår rörande dyrortsgrupperingen vidtaga den förändring på detta speciella område, som ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets memorial, nr 10, angående ersättning till kanslipersonalen hos andra särskilda utskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m., i vad propositionen avser stämpelavgiften för expeditioner från civilförsvarsstyrelsen, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad

lydelse av 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare bifölls vad deputerade i detta memorial hemställt.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 450, i anledning av väckta motioner angående åtgärder i syfte att befordra en förläggning av industriell verksamhet och hantverk till andra platser i landet än storstäderna;

nr 451, i anledning av väckta motioner angående löne- och anställningsförhållandena för statsanställda sjuksköterskor m. fl.;

nr 452, i anledning av väckta motioner om överflyttning till yrkesinspektionen av frågor rörande arbetarskyddet ombord å fartyg;

nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 458, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 459, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 470, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45; samt

nr 479, i anledning av väckt motion angående rätt till bidrag till underhåll av enskilda vägar.

Skrivelseförslagen godkändes, nr 470 under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 230 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 471, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 69 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 472, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1944/45;

nr 474, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till civilförsvarslag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 476, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till brandlag och brandstadga m. m.

Anmäldes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 473, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillsättande av länsombud för krigsmaterielverket; och

nr 475, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsreglemente för personal i det allmänna civiltjänstväsendet, m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 473, att utskottets hemställan i utlåtande nr 8 samt, vidkommande förslaget nr 475, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 9 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 477, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till brandväsendet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 7 punkten A bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 478, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m., i vad propositionen avser stämpelavgiften för expeditioner från civiltjänstväsendet.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 48 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.51 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 18 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollen för den 10, 11 och 12 innevarande månad samt för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 11.08 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
